

Riksdagens protokoll

2009/10:137

Tisdagen den 15 juni

Kl. 12.00 – 16.06

18.00 – 20.56

Protokoll
2009/10:137

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 9 juni.

2 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Motioner
2009/10:Fi17 och Fi18 till finansutskottet

EU-dokument
KOM(2010)302 till utrikesutskottet
Åttaveckorsfristen för att avge ett motiverat yttrande skulle gå ut *den 5 september*.

3 § Anmälan om inkommen faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen

Andre vice talmannen anmälde att följande faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen inkommit och överlämnats till utskott:

2009/10:FPM91 Handlingsplan om ensamkommande barn
KOM(2010)213 till socialförsäkringsutskottet

4 § Förnyad bordläggning

Föredrogs och bordlades åter
Miljö- och jordbruksutskottets betänkande 2009/10:MJU23
Finansutskottets betänkande 2009/10:FiU21
Trafikutskottets betänkanden 2009/10:TU24 och TU22
Miljö- och jordbruksutskottets betänkanden 2009/10:MJU28, MJU24 och MJU30
Finansutskottets betänkanden 2009/10:FiU19, FiU32 och FiU37
Civilutskottets betänkande 2009/10:CU20

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande 2009/10:UbU23
En akademi i tiden – ökad frihet för universitet och högskolor (prop.
2009/10:149).

Anf. 1 MIKAEL DAMBERG (s):

Fru talman! I dag debatterar riksdagen utbildningsutskottets betänkande *En akademi i tiden – ökad frihet för universitet och högskolor*. Universitet och högskolor utgör själva ryggraden i Sveriges kunskapsinfrastruktur. Det är en grundläggande uppgift för staten som blir allt viktigare i den tid vi lever i med en globalisering som ställer krav på Sverige att hänga med i kunskapsutvecklingen och krav på att vi interagerar med vår omvärld på ett helt annat sätt än vad vi gjort tidigare. Det ställer också krav på profilering och samverkan inom universitet och högskolor.

Vi är därför positiva till en minskad detaljreglering av verksamheten och organisationen vid universitet och högskolor. I forskning och högre utbildning behöver den egna verksamheten knytas samman med andra lärosäten för att kunna upprätthålla hög kvalitet och kunna utvecklas. Att stärka lärosätenas eget ansvar för detta kan vara pådrivande för kvalitetsarbetet och också öka profileringen av lärosäten. Det handlar bland annat om förslag för att underlätta internationell samverkan, kontakter med näringslivet och andra universitet, lyfta in internationell kompetens i styrelsen och kunna ta ett mer långsiktigt och strategiskt ansvar för forskning och utbildning.

Fru talman! Regeringen går emellertid alltför långt när det gäller avregleringen så att både rättssäkerhet och kvalitet i utbildning och forskning riskeras. Regeringen är samtidigt överraskande passiv i frågan om universitetens och högskolornas ekonomiska frihet. På det området redogör regeringen för tänkta utredningsarbeten i stället för att lägga fram skarpa förslag.

Vi tycker att det är bra att regeringen misslyckades med den ursprungliga planen att privatisera universitet och högskolor och på det sättet devalvera statens ansvar för forskning och högre utbildning. Vi menar att lärosätena måste ha både kompetenta och legitima ledningsorgan och ledningsstrukturer för att kunna klara framtiden. Även på detta område anser vi att regeringen gått vilse. Vi vill även fortsättningsvis slå vakt om ett kollegialt inflytande och ett starkt studentinflytande för att säkra kvaliteten i utbildning och forskning.

För utomstående kan nog dagens debatt komma att framstå som obegriplig. Samma ord används för det ena som det andra. Det är viktigt att inte bara stanna upp vid uttalade ord utan också fundera över vad de innebär och står för. Den borgerliga regeringens PR-folk är uppenbart förtjusta i framing. Genom att använda rätt ord och begrepp försöker man sätta debatten och dagordningen i samhället. Men i detta fall blir det så uppenbart att det mest handlar om ett nyspråk.

Jag vet inte hur många rektorer och universitetslärare som de senaste veckorna sagt till mig att slagorden och symbolpolitiken på högskoleområdet börjar bli lite pinsam och besvärande. Vi kommer att få höra parollen ”minskad detaljstyrning” samtidigt som regeringens före detta uni-

versitetskansler Anders Flodström för någon vecka sedan avgick i protest mot detaljstyrning av det nya resursfördelningssystemet. Att en universitetskansler avgår är i sig en unik historisk händelse. Jag vet inte om det har inträffat tidigare.

Jag ska citera Anders Flodström själv, återgivet på DN:s ledarsida i går: De föreslagna reformerna kommer inte att minska det statliga inflytandet över lärosätena. Snarare kommer de att göra statssekreteraren på Utbildningsdepartementet till universitetsdirektör för hela Sverige. Det är ord och inga visor från den avgående universitetskanslern. Jag ser fram emot att höra statsrådet förklara logiken bakom att talet om minskad detaljstyrning ledde till att regeringens egen myndighetschef avgick för att han tyckte att det var för mycket detaljstyrning.

Vi känner i och för sig igen retoriken från när regeringen presenterade forskningspropositionen. Även då talades det om minskad detaljstyrning. Faktum är att den borgerliga regeringen valde att politiskt specialdestinera anslag ned till olika budgetår och för vissa sjukdomstillstånd. Det är en detaljstyrning av forskningsfinansiering i Sverige som vi inte har upplevt på decennier.

I dagens debatt kommer regeringens tal om ökad frihet främst att gälla frihet för rektorerna, som redan i dag på regeringens initiativ i praktiken utser sin egen styrelse och kan föreslå sig själv till styrelseordförande om de skulle vilja. Fokus i dag är således styrelsernas frihet. Men det sägs väldigt lite om den akademiska friheten som vi i utbildningsutskottet vanligtvis talar mycket om. Det finns väldigt lite intresse för det som utgör basen i ett universitets verksamhet, universitetslärarna, forskarna och studenterna.

Vi i oppositionen är överens. Vi vill gärna ha avreglering av detaljbestämmelser, men staten har ett särskilt ansvar för att garantera just den akademiska friheten och rättssäkerheten för studenterna. Vi har i en rödgrön motion föreslagit ett antal saker och pekar på ett antal saker i propositioner som vi tycker är fel. Jag vill lyfta fram fem sådana områden.

För det första: Vi menar i likhet med flera remissinstanser att det kollegiala beslutsfattandet och därmed studentinflytandet borde fortsatt regleras nationellt. Vi säger inte att det exakt måste vara en fakultetsnämnd. Vi säger att någon form att kollegialt organ borde regleras. Detta är en grundbult för den akademiska friheten. Vi menar att den akademiska friheten inte på något sätt hotas av att garantera studentinflytandet på nationell nivå.

För det andra: I likhet med regeringen anser vi inte att staten behöver detaljstyra exakt hur befattningsstrukturen ska se ut på varje enskilt universitet och varje enskild högskola. Möjligheten till olikhet och anpassning till lärosätenas speciella inriktning måste kunna finnas. Vårt förslag innebär att lärosätena ges ökad självbestämmanderätt. Men det bygger på att man i högskoleförordningen anger att vissa nationella krav måste uppfyllas. Lärosätena åläggs att fastställa tydliga och transparenta regelverk för tjänsterna såsom deras innehåll, kungörande, ansökningsförfarande, sakkunnigutlåtande, studentmedverkan vid rekrytering och bedömningsgrunderna för förtjänsten för att det inte ska finnas några tvivel om att det är den med de absoluta bästa vetenskapliga och pedagogiska kvalifikationerna som anställs som forskare och lärare.

Prot. 2009/10:137
15 juni

*En akademi i tiden
– ökad frihet för
universitet och
högskolor*

För det tredje: Propositionen är i sin regelförändringsiver också ovarsam om doktorandernas ställning. De har redan i dag en väldigt utsatt situation på många universitet och högskolor. Vi menar att bestämmelser om utbildning av handledare och högskolepedagogisk utbildning av doktorander ska kvarstå. Det behövs också tydligt fastställda regler på varje lärosäte för rätten att byta handledare och regler för beslut om frångående av resurser. Det är en viktig fråga om man talar om akademisk frihet och forskningens frihet.

För det fjärde: Vi anser till skillnad från vad som föreslås i propositionen att kravet på högskolepedagogisk utbildning eller att man på annat sätt förvärvat motsvarande kunskaper ska finnas kvar i fråga om anställning av lektorer och professorer. Det är en verksamhet och en inriktning som är allt viktigare i dagens högskolor och universitet.

För det femte: Vi menar att Högskoleverket även fortsättningsvis ska ha en viktig och oberoende granskande roll i att svara för utvärdering och tillsyn av svenska universitet och högskolor. Jag tänker inte gå in på detta särskilt mycket, eftersom min talartid börjar ta slut.

Fru talman! Jag vill avslutningsvis beklaga en sak. Innan Tobias Krantz blev högskole- och forskningsminister fördes det diskussioner, i varje fall påstods detta av utredaren Daniel Tarschys. Han sade: Detta är en fråga som vi gärna vill ha dialog med oppositionen om. Vi sade: Vi är gärna beredda att ställa upp på den dialogen. Både Lars Leijonborg och Peter Honett har kommit till mig och sagt: Om ett tag vill vi ha dialog med oppositionen om hur propositionen ska utformas. Man kom aldrig tillbaka. Hade vi haft ett sådant samtal så hade vi kunnat rensa ut ett par av dessa frågor. Jag förstår uppriktigt inte varför det är så viktigt för regeringen att stryka paragrafen om att det ska finnas minst ett kollegialt organ. Jag tror att vi kommer att höra i denna debatt att ministern anser att det ska finnas kollegiala organ vid universitet och högskola, och då hade vi kunnat reda ut och bli överens om en sådan sak.

Jag tror att vi hade kunnat komma till en gemensam slutsats som hade gett spelreglerna för universitet och högskolor för lång tid framöver om vi haft en dialog i fler frågor där vi i oppositionen har synpunkter.

Jag beklagar att så inte var fallet. Jag beklagar att regeringen valt att gå sin egen väg i stället för att samtala om viktiga frågor som rör framtiden för universitet och högskolor.

Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 2.

Anf. 2 LAGE RAHM (mp):

Fru talman! I dag ska vi, som Mikael Damberg nämnde, debattera och fatta beslut om ökad frihet för universitet och högskolor. Jag är positiv till detta. Det är ett bra initiativ från regeringen att jobba med dessa frågor. Det är en grundläggande och bra idé att ha så stor frihet som möjligt också för universitet och högskolor. I det delar jag allt som Mikael Damberg sade.

Ett konkret positivt exempel är att regeringen inte kräver att rektorer och andra i universitetsledning ska ha svenskt medborgarskap. Det finns också andra bra detaljavregleringar.

Jag tänkte ägna mig lite åt principen. Ibland undrar man varför vi talar om frihet. En av de grundläggande anledningarna till att vi ska ha så stor frihet som möjligt är att det är bra att människor får välja. Det är

också bra att det finns frihet och möjlighet för frihet. Det ger många positiva sideeffekter när man tar vara på människors engagemang och möjlighet att själva bestämma. Största möjliga frihet är därför positivt.

Ska vi då ha en total avreglering av allt? Då får vi kanske största möjliga frihet. Men vi får inte största möjliga frihet genom att avskaffa alla lagar. Det är ju inte heller något sådant vi debatterar här i dag. Nej, vi vill ha största möjliga frihet så länge det inte sker på någon annans bekostnad.

Det är det här tillägget som jag tycker är relevant när vi diskuterar, för vad gör man i propositionen som ligger till grund för betänkandet? Jo, man föreslår kraftig utökning av frihet för rektorerna. Jag vill vara tydlig med att jag är för att rektorer ska ha stor frihet. Ska man leda en sådan viktig myndighet behöver man frihet och möjlighet att driva saker – men inte till vilket pris som helst. Det finns andra som berörs av universitetets verksamhet. Det handlar inte om rektorns personliga frihet utan om rektorns frihet att styra över universitetet.

När man minskar studenternas möjlighet till inflytande och tar bort garanten för kollegialt beslutsfattande, som är en grundbult i en fri akademi, undrar jag vems frihet det är och på vems bekostnad.

Nu får jag kanske höra att jag misstror landets rektorer, men det gör jag inte alls. Jag är övertygad om att de driver högskolor och universitet på ett kompetent sätt – kanske inte som jag tycker är politiskt rätt i alla frågor, men jag är säker på att jag inte skulle göra det bättre själv. Men bara för att man inte misstror någon ger man den inte frihet att göra precis vad den vill.

Jag misstror inte heller landets kommuner. Trots det måste de ha kommunfullmäktige, kommunstyrelse, socialnämnd och val. Låt man landets kommuner besluta själva skulle de säkert ändå ha kommunfullmäktige och så vidare. Jag tycker dock inte att vi ska avskaffa dessa regler för kommunerna. Det finns nämligen en rättssäkerhetsgaranti i detta. Andra människors frihet garanteras, och jag anser att det är en nationell uppgift att garantera andra människors frihet.

Jag misstror inte kommunernas vilja att göra rätt, men de gör inte alltid rätt. Då är det viktigt med kontroll och uppföljning. Vi har myndigheter för det, till exempel Skolverket och Socialstyrelsen. De har en viktig uppgift, även om jag inte misstror kommunerna och tycker att det är kommunerna som ska besluta om saker och ting. Det behövs dock vissa typer av regleringar, och det går inte att avreglera allt.

Man avreglerar förstås inte allt i propositionen, men det är tydligt att man tyvärr tar bort rätt mycket av de rättssäkerhetsgarantier som finns för exempelvis studenter.

Några saker har nämnts tidigare, bland annat att det inte längre krävs att man har genomgått en högskolepedagogisk utbildning eller på annat sätt förvärvat motsvarande kunskaper. Men om jag har förstått det hela rätt vill man ändå att professorer och lektorer ska ha någon form av pedagogisk kunskap. Hur garanterar man det? Om de inte har genomgått en högskolepedagogisk utbildning eller förvärvat den på något annat, hur har de då fått denna kunskap? Hur har man tänkt garantera det när man tydligen inte ska se på om de har förvärvat kunskapen eller fått den genom utbildning? Ska de vara födda med det? Jag tycker att det är rimligt att garantera en sådan sak eftersom det är viktigt för landets studenter.

Det finns studenter som klarar sig oavsett hur opedagogisk en lärare är. Det gäller dock inte alla, och vi skulle missa många begåvade människor om vi inte har en bra pedagogik på landets universitet och högskolor.

I förslaget öppnar man tyvärr för minskat studentinflytande. Det ska finnas studentrepresentanter i de organ som beslutar om saker och ting, men samtidigt säger man att en person i princip kan besluta om allt så länge denne har de vetenskapliga kvalifikationerna och har utnämnts av rektor att göra det. I det fallet måste man bara informera och samråda med studenterna, men det vet vi hur kort det kan vara. I praktiken kan man fatta beslutet, därefter informera studenterna och sedan vänta lite innan papperet om beslutet skrivs. Det är fullt möjligt, och ingen kan kontrollera det. Det är inte rimligt. Studentinflytande är viktigt.

I och med att riksdagen har beslutat att avskaffa kårobligatoriet har studentinflytandet redan äventyrats lite grann, men det är bra att man har friheten att välja att vara med i en förening eller inte.

Man borde dock ha tillfört tillräckligt med resurser. Nu har man inte gjort det. Dessutom har man inte reglerat tydligt att studenterna måste ha inflytande. Det är att gå för långt. Studenternas inflytande är bra för kvaliteten och viktigt för utbildningarna. Det borde dessutom vara en naturlig del av utbildningssystemet.

Jag slutar med att återknyta till friheten jag talade om. Jag tycker att universitet och högskolor ska ha ökad frihet och att en viss avreglering är bra.

Vad man dock framför allt saknar är något som Mikael Damberg nämnde, nämligen den ekonomisk-administrativa friheten. Regeringen aviserade en del förslag som ser utmärkta ut. Jag hade gärna debatterat dem i dag och sett att vi hade fått möjlighet att genomföra det mesta av detta, även om möjligtvis någon detalj skulle ha varit konstig.

Det är ändå en poäng med att universiteten har frihet att verka ute i samhället och frihet att ta vara på studenternas engagemang, möjligheter och uppfinningar. Det finns en enorm potential i friheten att driva företag, samverka med andra eller ta emot donationer. Det borde vara naturligt.

I stället för att koncentrera sig på den uppgiften och se till att universiteten kan förändras och bidra mer till samhället har man koncentrerat sig på att äventyra studenters inflytande och den fria akademien. Jag tycker att det är onödigt, och jag förstår inte hur man kan komma till den slutsatsen om man vill ha mer frihet. Man kan fråga sig hur vi hamnade här. Jag önskar att vi i framtiden kan se till att den ekonomiska friheten kommer tillbaka och att vi härifrån kan garantera att studenterna kommer att ha ett inflytande över verksamheten och att forskarna ska ha något att säga till om.

Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 2.

Anf. 3 BETTY MALMBERG (m):

Fru talman! År 1993 införde en tidigare borgerlig regering en viktig reform för svenska universitet och högskolor. Innebörden var att man ökade lärosätenas självständighet och rensade upp bland onödiga detaljregleringar som tyngde våra lärosäten. I propositionstexten hänvisade den dåvarande utbildningsministern Per Unckel, moderat, till den till-

tagande internationella konkurrensen och speciellt till att Sveriges integrering i det europeiska samarbetet skärper kvalitetskraven på all utbildning och forskning. Han skrev vidare att det var nödvändigt att ge högre utbildning och forskning bättre arbetsförutsättningar och att ökad frihet därvid var väsentlig för att möta de framtida utmaningarna. Frihet var normen och han anförde att varje tillkommande reglering krävde sin egen motivering.

Känns situationen igen? Känns argumenten igen? Det är inte utan att historien går igen. I dag, 17 år senare, har vi åter nått en situation på våra lärosäten där detaljregleringar och byråkrati försvårar och tar värdefull tid från den viktiga kärnuppgiften att utbilda och examinera studenter och forskare i världsklass. Det är därför hög tid att återskapa utrymme för en akademi i tiden. Nog är det anmärkningsvärt att det än en gång måste vara en borgerlig regering som tar sig an detta viktiga uppdrag.

Med det betänkande vi debatterar i dag är alltså Alliansens ambition att åter öka lärosätenas självständighet. Regleringar kommer självklart att finnas men utgångspunkten är att de ska begränsas till de frågor där staten har ett tydligt intresse av att styra. Det gäller till exempel kvalitet i utbildning och forskning, ansvarsutkrävande samt rättssäkerhet för studenter. Avregleringen kommer framför allt att gälla den interna organisationen, men då det gäller beslut som berör innehållet i och utformningen av den akademiska verksamheten föreskrivs att besluten ska fattas av personer med vetenskaplig eller konstnärlig kompetens. Det kommer alltså att regleras. Också studenternas rätt till inflytande blir skyddad i lag. Det är en viktig kvalitetsfaktor.

Att man själv får möjlighet att utforma sin interna organisation på det sätt som passar varje lärosätes förutsättningar och behov är populärt. I debatten har det framför allt talats om möjligheten att lägga ned fakultetsnämnder och särskilda organ. Även om inte alla universitet och lärosäten kommer att göra det tycker man att det är ett positivt steg i riktning mot ökat självbestämmande. Förslaget innebär ju att lärosätena själva får utforma sin organisation i den omfattning de vill. Det kan lika gärna innebära att det får ligga kvar, precis som det ser ut i dag. Rektorn vid Lunds universitet har till exempel sagt: Man måste ju inte göra några stora och snabba förändringar. Vi har ju också frihet att tills vidare behålla det nuvarande systemet.

Det är vad jag kallar frihet.

Varje högskola kan framdeles själv utforma sina lärarkategorier och karriärstegar. Det här ser Sveriges universitetslärarförbund som en stor utmaning för sina fackliga representanter, men i likhet med rektorn för Göteborgs universitet förutsätter man att detta i framtiden kommer att lösas på nationell nivå av lärosätena själva. Det är också regeringens uppfattning.

Att anställa undervisande och forskande personal är en av de mest strategiska frågorna för ett lärosäte. I dag kan det vara mycket sinksamt. Det talas om att ett enda anställningsförfarande kan ha handläggningstider på över ett år. Det är naturligtvis orimligt. Redan i dag garanterar de regelverk som används vid andra statliga anställningar såväl rättssäkerhet som offentlig insyn varför lättnader på det här området måste kunna genomföras också vid universitet och högskolor. Vissa undantag för anställningar kommer dock att finnas också i fortsättningen. Bland annat

Prot. 2009/10:137
15 juni

*En akademi i tiden
– ökad frihet för
universitet och
högskolor*

kommer kallelseförfarande och sakkunnigförfarande att finnas kvar då det gäller bland annat tillsättande av professurer. Det är en förutsättning för att man snabbt ska få attraktiva forskare på plats. Utöver det jag nämnt kommer lättnader i återrapporteringskrav från förordningar och regleringsbrev.

En konsekvens av den minskade politiska detaljstyrningen blir att kravet på relevanta uppföljningar skärps och att universitets och högskolors eget ansvar ökar markant. Men det är ett ansvar som lärosätena signalerat att de vill ta och är redo att ta. Detta förslag passar som hand i handske in i de reformer som hittills genomförts under mandatperioden, inte minst i det kvalitetssäkringssystemet som vi debatterade för 14 dagar sedan.

Jag sade inledningsvis att ökad frihet är en förutsättning för ökad kvalitet. Det var syftet 1993 och det är syftet i dag. Det finns också ett antal studier som visar på sambanden mellan ökad frihet och ökad kvalitet. Globaliseringsrådet lyfter fram det i sin slutrapport, OECD gör det också och i en belgisk rapport pekas det på att satsningar på universitetssystemen i Europa blir betydligt effektivare om de kombineras med ökad autonomi. Det är något som också hör sammans internationellt och trenden är tydlig såväl i Norden som i övriga Europa.

När Tarschys stora utredning om självständiga lärosäten presenterades uttryckte sig talespersonerna för Socialdemokraterna och Miljöpartiet i positiva ordalag. Man trodde att det fanns en poäng med minskad detaljreglering. Då var det bara Vänsterpartiet som var negativt. I dag har De rödgröna samlat sig i en gemensam och kritisk motion. De påstår förvisso att de är för en minskad detaljreglering av verksamhet och organisation vid universitet och högskolor. Tro det den som vill. De hittar alltid någon abrovink som gör att de inte kan ställa sig bakom förslagen. Den här gången hävdar de att såväl rättssäkerheten som kvaliteten i utbildning och forskning riskeras, trots att det i förslaget slås fast att just de frågorna ska regleras. Jag beklagar att vi inte kan ha en samsyn på detta viktiga område, men tycker samtidigt att det är bra att det tydligt framgår för alla intresserade att oppositionen återigen lämnar walkover på högskoleområdet. Återkom med ett nytt förslag, och gå hem och gör om är deras melodi. Jag tror inte att man vill vara med och utveckla universitet och högskolor.

Fru talman! Tvärtemot De rödgröna menar jag att det förslag som vi ska rösta om i dag är ett möjligheternas förslag, ett frihetens förslag. Vi i Alliansen ger åter lärosätena möjlighet att i högre grad fokusera på sina huvuduppgifter utbildning, forskning och samverkan. Det finns också många som ser framtiden an med en positiv grundton. Pam Fredman, rektor för Göteborgs universitet, skrev nyligen i sitt rektorsbrev: Jag är ändå övertygad om att de nya förutsättningarna gagnar våra möjligheter att själva utforma ett universitet som även i fortsättningen levererar forskning och utbildning av hög klass. Låt oss se autonomin som en möjlighet att utveckla vårt universitet.

Fru talman! Jag yrkar bifall till förslaget i betänkandet.
(Applåder)

Anf. 4 MIKAEL DAMBERG (s) replik:

Fru talman! Jag sade i min inledning att detta blir en liten lek med ord. Säger man ordet ”frihet” tillräckligt många gånger har man vunnit debatten, eller också har man sagt ett annat ord, och sedan ska vi upprepa det för varandra.

Jag skulle vilja tränga in lite grann bakom dessa begrepp. Jag tror att det fanns och fortfarande finns en stor enighet om att universitet och högskolor behöver en ökad frihet. Av alla detaljförslag som indirekt finns i dessa förslag tror jag att nio av tio rent generellt är sådana som oppositionen inte har några invändningar mot. Det är inte ett problem.

Men på ett antal punkter har jag svårt att förstå logiken i regeringens förslag. Om man nu menar allvar med att man vill ha kvalitetsuppföljning från statens sida ser man remissynpunkterna från både Högskoleverket och Överklagandenämnden, som hittills har jobbat med frågorna, där det sägs att detta inte är så bra utformade regler. Det kan man fundera på lite grann.

Jag ska ta ett konkret exempel. På skolområdet är vi rörande överens här i salen om att vi ska ha duktiga lärare. Vi ska ställa tuffare krav på lärarnas kompetens i skolan. Vi ska ha auktorisation och så vidare nu som en väg framåt. Vi talar om AT-tjänstgöring för att verkligen visa att lärarna kan sitt jobb. Det gäller för skolan, för det är den viktigaste frågan.

Samma dag som regeringen ställer högre krav på läroanställningar i skolan läggs ett förslag fram som helt tar bort kravet på kvalitet när det gäller universitetslärare som anställs. Hur går logiken ihop? Ska man ställa tuffare krav i skolan men inte ställa krav på pedagogisk skicklighet för universitetslärare?

Anf. 5 BETTY MALMBERG (m) replik:

Fru talman! Mikael Damberg undrar om just kraven på pedagogisk skicklighet försvinner. Men så är inte fallet, tvärtom. Det vi säger är att den pedagogiska skickligheten ska vägas in vid anställningar. Däremot anser vi att det är omöjligt och inte ger så mycket i just detta läge att man måste väga in just den pedagogiska skickligheten och ha det med i en högskoleförordning.

Vi för fram krav på att det ska finnas en anställningsordning. Det ska finnas kravprofiler där man specificerar vad den person som man är beredd att anställa ska ha med sig. Men i dagsläget anser vi att pedagogisk skicklighet inte behöver finnas med i högskoleförordningen.

Jag skulle vilja höra vad er vision är. Vad vill ni med högskolan? Under de debatter som vi har haft under mandatperioden har ni flera gånger framfört i era reservationer att ni tycker att detta är bra. Men ändå är ni aldrig beredda att faktiskt ställa er bakom det.

Jag ska ta upp detta med Lage Rahm senare. Han menar att om vi bara hade tagit med frågan om ekonomiska lättnader i dag, trots att den inte var färdigberedd, hade vi nog haft ett helt annat läge. Men så är inte fallet. Oaktat vad ni skriver är det ändå inte till fyllest.

Ni talar många gånger om universitetsstyrelserna och rektorns roll där och att det var så fel. Men nu när de själva får utse personerna har förvisso vi yrkespolitiker försvunnit – det är bara 20 kvar av tidigare 60 – men nästan hälften är kvinnliga ordförande, och 10 ordförande har kom-

mit från näringslivet. Det måste väl ändå vara någonting som gagnar våra universitet och högskolor? Och de har fått besluta själva.

Anf. 6 MIKAEL DAMBERG (s) replik:

Fru talman! Jag ska ta upp det sista först. Jag tycker att man ska ha en modern ledning för universitet och högskolor. Om staten äger universitet och högskolor och står som garant för dem är det rimligt att de har en skicklig styrelse och en bra rektor. Då tycker jag inte att man ska blanda ihop rollerna. Jag förstår inte varför regeringen har öppnat upp för att rektorn både i praktiken kan utse sin egen styrelse och kan föreslå sig själv till styrelseordförande. Tack och lov har vi inte än så länge någon rektor som har gjort detta. Det är jag glad för. Men staten måste i sitt förhållande som ansvarig för sina högskolor bestämma vilka spelregler som ska gälla och hur ledningen ska fungera. Då tror jag att det är bra med en stark ledning för universitet och högskolor. Men då är det hela styrelsen, och rektorn har en specifik roll. Men jag tror inte att man ska blanda ihop uppdragen.

Jag har inte läst något från någon remissinstans som är särskilt imponerad av att ni ändrade detta och som tyckte att detta var en klok ledningsstruktur. Detta är ett omodernt sätt att leda en verksamhet. Jag tycker att det är bra att ganska många universitet och högskolor har valt en oberoende ordförande, en ordförande som kommer utifrån. Flera andra länder har haft det som princip att man ska ha en sådan verksamhet därför att det skapar en styrelse med den funktion som en styrelse ska ha i relation till rektorn.

Jag tror att vi kan vara överens om att de exempel som ni lyfter fram som någonting positivt är det som vi skulle vilja ha som system. Då är det väl bra? Då kan ni väl gå på vårt system om ni tycker att våra lösningar fungerar så bra i verkligheten.

Jag vill också ta upp logiken kring lärarna. Jag har förstått att Alliansen nationellt vill reglera vad skolorna får göra, vilka lärare de får anställa och vilka lärare som får bedriva verksamhet och sätta betyg och så vidare. Har jag uppfattat det fel? Är det inte så att det ska finnas nationella krav på hur man anställer lärare i skolan och vilken kompetens de ska ha? Varför vill ni inte ha nationella krav för universitetslärare?

Anf. 7 BETTY MALMBERG (m) replik:

Fru talman! Det stämmer, Mikael Damberg, att vi vill ha nationella krav när det gäller vilka som ska undervisa i skolan. Men nu talar vi om universitets- och högskolelärarna. Den fråga som Mikael Damberg riktade till mig var just huruvida den pedagogiska skickligheten ska finnas kvar. Jag svarade att den inte kommer att finnas kvar just i högskoleförordningen. Men vid anställningsförfarandet ska den pedagogiska skickligheten vägas in. Varför är detta viktigt? Jo, därför att våra lärosäten ser så olika ut och har olika behov också på läraryrket – vilken typ av befattningar som de faktiskt ska ha.

Men vi ställer krav på att det ska finnas en anställningsordning, och det ska också finnas en kravprofil i fråga om den tjänst och den befattning som man utlyser. I detta läge öppnar vi upp för en rättssäker, offentlig och öppen diskussion om vem som ska anställas.

Det har varit en ganska het diskussion om dessa olika frågor. Vi är många som tycker att det är bra med de möjligheter som här ges att minska detaljregleringen.

Jag skulle vilja nämna ett exempel, även om Mikael Damberg inte har möjlighet att svara. Ett exempel som rektorn för Göteborgs universitet lyfter fram som positivt är att man nu får möjlighet att styra upp och själv anpassa sin organisation. De fakultetsindelningar som har funnits har gjort att man har missat den tvärvetenskapliga forskningen och utbildningen över gränserna. Helt plötsligt får man sådana förutsättningar, vilket ses som positivt. Man får också möjlighet att teckna avtal på lokal nivå.

Anf. 8 LAGE RAHM (mp) replik:

Fru talman! Betty Malmberg nämnde en hel del saker i sitt anförande. Jag börjar med att konstatera att jag tycker att det är problematiskt när hon uttrycker uppfattningen att vi skulle vara emot det regeringen säger oavsett vad det är. Så är det inte. Vi är emot de förslag som kommer från regeringen som vi tycker är dåliga. Det är inte rimligt att ha som utgångspunkt att misstro varandra. Det är ändå tydligt att vi är mot dem för att vi tycker att de är dåliga. Då tycker jag att det vore rimligt att man förklarade varför de var bra.

Nu önskar jag att Betty Malmberg förklarar för mig varför följande är en positiv förändring. En person med vetenskapliga kvalifikationer kommer att få möjlighet att besluta om väldigt mycket. I praktiken räcker det att informera studenterna innan. Är det ett bra sätt att reglera rätts-säkerheten och studentinflytandet för landets studenter?

Anf. 9 BETTY MALMBERG (m) replik:

Fru talman! Lage Rahm menar att man inte är mot oavsett vad det är utan att man är för det som man tycker är bra och är mot det som är negativt.

Jag gjorde ett slags reflexion. Jag kan inte mer än notera att ni många gånger har sagt att det är bra att kårobligatoriet försvinner, men ... Det är bra med ökad frihet och ökad autonomi, men ... Det är bra med kvalitetssäkringssystem där man kanske ser mer på resultat, men ...

Nu nämnde Lage Rahm åter att om vi bara hade fått titta på de ekonomiska och administrativa områdena hade utfallet kanske blivit ett annat. Lite grann är det väl så.

En personlig reflexion: Det förvånar mig att man när man faktiskt har möjlighet att göra skillnad ändå gång efter annan väljer att i stället backa. Också en annan sak är förvånande. Hösten 2005 hade Högskoleverket en enkätundersökning riktad till sina rektorer. Man gick igenom vad som hade hänt med återrapporteringskrav och annat för att se hur stor bördan, belastningen, på rektorerna är. Vad dessa uttrycker beträffande skillnaden från år 1995 till år 2005 är att handläggningen av alla myndighetsuppdrag tar för mycket tid och resurser från kärnverksamheten så det är inte längre fråga om en kvalitetshöjning. I stället finns risken att det bidrar till en sämre kvalitet. Åtskilliga sådana påståenden upprepas. Självklart måste någonting göras i syfte att försöka råda bot på systemen. Det är det vi i dag gör.

Prot. 2009/10:137
15 juni

*En akademi i tiden
– ökad frihet för
universitetet och
högskolor*

Jag inser att jag glömt vad Lage Rahm frågade om, men jag får återkomma till det i nästa inlägg.

Anf. 10 LAGE RAHM (mp) replik:

Fru talman! Jag upprepar frågan i slutet av min replik.

Jag hoppas att jag inte ordagrant sade att vi bara vi hade fått in EA-områdesfrågorna skulle ha sagt ja till alltihop. Min uppfattning var att det hade varit alldeles utmärkt att få säga ja förutsatt att detaljerna inte var väldigt konstiga, vilket jag inte tror att de var.

Däremot vill vi förbehålla oss rätten att säga nej till sådant som vi tycker är riktigt dåligt. Vi röstade ja till kårobligatoriet men menade att mer pengar borde ha avsatts. Åtgärden är inte rimlig eftersom studentinflytandet inte kan garanteras, vilket i stort sett alla utom regeringen håller med om – men nog om den frågan.

Vi tycker att det är bra med ökad frihet. Jag sade inledningsvis att jag är positiv till det och tycker att det regeringen har gjort är bra. Men det är tråkigt att man har koncentrerat sig på den typ av avregleringar som gjorts i stället för att mer titta på ekonomiområdet och kanske också på Författningsutredningen, något som dock är en annan fråga – det finns inte så mycket därifrån.

Jag upprepar min fråga: Är det verkligen rimligt att det räcker med att rektor utser en person som har vetenskaplig kompetens och som sedan får möjlighet att besluta i stort sett över det mesta och att det räcker med att den personen informerar? Jag vet inte om också ordet "samråd" eller något sådant tidigare användes. I praktiken räcker det tydligen med att bara informera studenterna innan. Är det att garantera studentinflytandet, eller är det att sjobbla bort studentinflytandet?

Anf. 11 BETTY MALMBERG (m) replik:

Fru talman! Jag kom på att det var studentinflytandet din fråga gällde, Lage Rahm. Inte sjobblar vi bort det. I lagtexten kommer skrivningen med att studenterna har rätt att vara representerade när beslut fattas eller beredning sker som har betydelse för utbildningen eller studenternas situation.

Skillnaden är inte så stor jämfört med vad som stod under samma paragraf när det gäller fakultetsnämnden.

Det finns rektorer som tvärtom lyfter fram och säger att det är glädjande att regeringen slagit fast vikten av studentinflytande och vikten av det kollegiala inflytandet och de kollegiala organen. Till och med Sulf's ordförande, som inte alltid är så positiv till det som händer, har sagt att hon tycker att det är positivt med den skrivning om värdet av kollegiala organ som finns i regeringens proposition. Det är en motbild till den bild som Lage Rahm här tecknar.

Vi kan också där dra en parallell till kårobligatoriet. Det universitet och högskolor visat är att de fäster ett oerhört stort värde vid studenternas representation. Därför har man sett till att de möjligheterna formeras. Vi är övertygade om att så kommer att ske också nu trots att man får fria händer. Det är nämligen en framgångsfaktor att studenternas inflytande och den kollektiva granskningen garanteras. Våra universitet och högskolor ska ut och kämpa på en internationell arena så de behöver locka till sig de bästa studenterna och de bästa forskarna och professorerna. Själv-

Anf. 12 ULRIKA CARLSSON i Skövde (c):

Fru talman! *En akademi i tiden – ökad frihet för universitet och högskolor* är titeln på den proposition som vi har som underlag för dagens debatt och beslut. Denna proposition är en av en rad propositioner som regeringen har lagt fram för att stärka den högre kvaliteten i den högre utbildningen i Sverige.

Det är inte länge sedan vi debatterade frågan om ett nytt resursfördelningssystem som kommer att främja kvaliteten. Den stora satsning som för drygt ett år sedan presenterades i propositionen *Ett lyft för forskning och innovation* liksom globaliseringspropositionen är ytterligare tecken på hur viktigt det är att stärka kvaliteten i den högre utbildningen.

I dag diskuterar vi autonomi, självbestämmande, och varför det behövs en ökad autonomi samt vad den nya friheten och självbestämmandet ska användas till. Det finns flera skäl här. Några riktigt grundläggande skäl vill jag nämna.

För det första: Med tanke på universitets och högskolors roll i samhället, är detta med frihet och självbestämmande oerhört viktigt. Vi har en tendens att borra ned oss i de olika detaljerna i förslaget. Detaljerna är viktiga, för där kan vi se att det finns en överensstämmelse med den övergripande målsättningen. Denna får vi inte glömma bort.

Lärosätena i Sverige i dag har på orter där de finns men också i samhället i stort i uppgift att vara självständiga och kritiskt reflekterande när det gäller det som händer i vårt samhälle. Det handlar om att tänka nya tankar. Det handlar om att ifrågasätta invanda mönster men också om att reflektera kring och identifiera utmaningar och de möjligheter som vårt samhälle står inför. Självständigheten blir en väldigt viktig principfråga.

Att nu få omsätta dessa kvaliteter och att tänka nytt inom den egna organisationen blir en utmaning för att ytterligare stärka och ge incitament till att stärka kvaliteten. Det gäller också, som tidigare diskuterats här i debatten, att stärka studentinflytandet.

För det andra: En annan utgångspunkt för ett ökat självbestämmande är att kvaliteten i utbildning och forskning främjas. Som tidigare nämnts finns det ett antal studier där man visar på att både kvaliteten och effektiviteten ökar.

För det tredje: Sverige är en liten kunskapsnation. För att hålla positionen och för att även fortsättningsvis vara intressant för andra lärosäten internationellt men också för att attrahera studenter både från Sverige och från utlandet behöver våra högskolor och universitet en större autonomi just för att kunna möta ökade krav och nya krav.

Fru talman! Vi i Centerpartiet är övertygade om att Sveriges lärosäten är redo och vill ta ett större eget ansvar. Alliansregeringen har betonat att lärosätena är viktiga aktörer i innovationssystemet och viktiga motorer i den regionala utvecklingen. Det finns många exempel på det. Jag kan nämna ett exempel från min del av Sverige, Västsverige. Det gäller högskolan i Skövde och den profilering av forskningen som skett. Möjligheten till innovationer i samarbete med Gothia Science Park och infrastrukturen när det gäller att använda forskningen ute i samhället både för att skapa företag och för att kommersialisera idéer är oerhört viktigt. Jag

*En akademi i tiden
– ökad frihet för
universitet och
högskolor*

ser fram emot att, som också nämns i propositionen, de ekonomiska incitamenten inom en snar framtid ytterligare stärks.

Inom OECD lyfter man dessutom fram att ett större självbestämmande är viktigt för att lärosätena också ska ta nämnda roll inom innovationssystemet.

Staten har naturligtvis ett intresse av att styra och av att kunna garantera olika delar för att hålla en hög kvalitet. Dit hör kvaliteten i utbildning och forskning men också ansvarsutkrävande och rättssäkerhet för studenterna.

Nu blir det dock möjligt att utforma den egna, interna organisationen. Det jag relaterade till i min första punkt, att det är så viktigt med ökat självbestämmande för att man ska våga utmana, tänka nytt, ifrågasätta och bryta gamla mönster, blir – för att upprepa mig – väldigt användbart i den process man nu går in i. Men det är också så att man själv väljer hur mycket man vill förändra, och jag tror att det är viktigt att visa på de möjligheter som finns att såväl behålla det man är nöjd med och som fungerar som att kunna tänka nytt och låta processen ta den tid man vid lärosätet bedömer att den ska få ta.

Det har varit diskussioner om hur man kan säkra det kollegiala inflytandet och studentinflytandet. När det gäller studentinflytandet finns det väldigt klara skrivningar om vikten av detta liksom representationen. Att sedan som oppositionen gör omyndigförklara lärosätena, misstänkliggöra och säga att det inte kommer att fungera känns riktigt lågt i debatten.

Jag är övertygad om att det hyllade kollegiala inflytandet kommer att finnas kvar på ett framgångsrikt sätt och finna sig nya arbetsformer, och jag förstår inte riktigt att det finns så mycket oro för förändring. Det är klart att man ska ifrågasätta det som kommer fram och på vilket sätt man kan se vilken utmaning det ger för att förändra, men oron oroar mig lite grann. Man behöver lägga kraften på det förändringsarbete man nu får betydligt större möjligheter att genomföra.

Det har varit många kontakter med företrädare för universitet och högskolor under de år då jag har fått vara verksam i utbildningsutskottet, och många diskussioner har handlat om friutrymmet och det självbestämmande man som lärosäte säger att man är i behov av. Vi gör det möjligt att gå längre, och vi kommer framgent att göra det ännu mer möjligt att gå längre kopplat till de ekonomiska frågorna.

Fru talman! Det är tydligt att oppositionen har svårt att tänka nytt här. Man har varit med och fört in den ena bestämmelsen efter den andra, och varje enskild del i dessa bestämmelser har säkert haft sin funktion. Man har sett att det har varit motiverat av ett antal olika anledningar. När man sedan ser till helheten ser man dock att det blir fullkomligt omöjligt att sönderreglera en verksamhet på detta sätt.

Menar man allvar med självbestämmandet måste det finnas ett rejält friutrymme. Därför vill vi koncentrera oss på kärndelarna men i övrigt lämna ett stort friutrymme. Vi tror på de svenska universiteten och högskolorna och den utvecklingskraft som finns när man tar till vara den kunskap och kompetens som finns i utbildning och forskning och när studenternas roll i det kvalitetsdrivande arbetet tas till vara.

I detta anförande instämde Sofia Larsen (c).

Anf. 13 MIKAEL DAMBERG (s) replik:

Fru talman! Jag tycker att det blir lite roligt när man hänvisar till olika organisationer i denna debatt. Betty Malmberg hänvisade tidigare till exempelvis Sulf och att de gillade skrivningar om kollegialt inflytande. Jag återkommer till detta snart. De har inte direkt hyllat denna proposition.

Vi talade om ganska mycket studentinflytande. Man kan fråga studenterna själva om de tycker att detta är en bra proposition eller inte och om dessa bestämmelser fungerar eller inte. Ulrika Carlsson, jag undrar om du har frågat SFS vad de tycker om de delar som handlar om studentinflytandet i framtiden, om vi tar det som ett exempel.

Sedan måste jag gå in på Sulf och fråga om Ulrika Carlsson delar Betty Malmbergs åsikt att Sulf har tyckt att regeringens skrivning om det kollegiala inflytandet var bra. Sulfs hela poäng är nämligen att dessa skrivningar saknar täckning i det förslag regeringen har lagt fram. Det är själva poängen med Sulf. Man kan i deras remissvar läsa: "SULF delar regeringens uppfattning att kvalitetsgarantier samt rättssäkerhet för enskilda bör vara vägledande principer för kvarvarande särreglering."

Sedan skriver de: "Beslut om utbildning och forskning fattas i kollegiala organ" – detta är deras uppfattning; de vill ha det så – "där både berörda lärare och studenter är representerade. – – Att sådana beslut ska kunna fattas av en ensam disputerad person (i vilket ämne som helst ...) är helt oacceptabelt ur kvalitetssynpunkt." De skriver längre ned att denna frihet dock på intet sätt garanterar den akademiska friheten för den individuella forskaren och läraren eller för det akademiska kollegiet.

På något sätt måste man bestämma sig för om de kollegiala organen är viktiga. Man kan välja argumentet att det är bra att fatta beslut i kollegiala organ – i någon form; det kan se ut på många olika sätt, och vi behöver inte reglera det från nationellt håll. Antingen säger man att detta är viktigt – och då har oppositionen rätt – eller också säger man att det inte är viktigt. I vissa frågor tycker man inte det. Kan Ulrika Carlsson ge exempel på viktiga forsknings- och utbildningsfrågor där det i fortsättningen inte behövs beslut i kollegiala organ?

Anf. 14 ULRIKA CARLSSON i Skövde (c) replik:

Fru talman! Är skrivningarna om studentinflytandet bra eller inte? Det är en viktig och relevant fråga, och det är klart att den har diskuterats. Vi har inte fullständig samsyn när det gäller hur det kan bli, men jag tycker att det är märkligt att nu göra sig till talesperson för att detta inte kommer att fungera och att man inte kommer att få ett inflytande.

Hela debatten handlar nämligen om ett ökat friutrymme för att driva kvalitet. Det finns ingen skillnad i den diskussion som pågår om att studentinflytandet är en viktig faktor för att driva kvalitet likaväl som det kollegiala inflytandet är det. Att man måste reglera och att man måste vara rädd för att det inte kommer att fungera bara för att det *får* vara på ett visst sätt känner jag är lite irrelevant i debatten, för då handlar det

*En akademi i tiden
– ökad frihet för
universitet och
högskolor*

återigen om att inte våga ha tillit utan tro att vi måste reglera olika delar för att det ska få vara så.

Jag är fullständigt övertygad om att man också från universitets- och högskoleledningar på olika sätt ser vinster med att ha både ett starkt kollegialt inflytande och ett klart studentinflytande, och jag är inte orolig för att det inte kommer att fungera. Låt nu universitet och högskolor få utforma de framtida lärosätena med ett ökat självbestämmande och verkligen visa på de möjligheter som finns!

Det är detta som är så typiskt för oppositionen, att man misstänklighör och inte riktigt vågar ha tillit utan säger att detta om det är så viktigt borde regleras i en förordning och så vidare. Det är det som är möjligheten att tänka nytt, att inte allt ska vara fastslaget i förordningar utan att det finns utvecklingsmöjligheter på alla de fyra plan man lyfte fram från olika EU-institutioner att det ska få vara.

Anf. 15 MIKAEL DAMBERG (s) replik:

Fru talman! Om vi börjar med kollegialt inflytande kan man fundera på följande: Alliansens företrädare säger i varje diskussion att detta kommer att vara kvar. Alla universitet och högskolor med självvakning kommer att behålla detta. Vad är då problemet?

Om man nu tycker att det är viktigt för kvaliteten att det finns kollegiala organ som driver kvalitet i forskning och utbildning bestämmer man sig för det och tycker det. Annars får Alliansen anstränga sig lite och beskriva varför man tycker att det är så viktigt att man tar bort detta. Vilka beslut är det man vill fatta i andra sammanhang? Det är den frågan man borde redovisa. Ni argumenterar nämligen för vår ståndpunkt. Det är helt okej, men ni får ju argumentera för er egen ståndpunkt och vad det är för beslut ni vill fatta någon annanstans.

Sedan tycker jag att det är en spännande logik när det gäller lärare och kvalitetskrav. Vi är i denna kammare överens om att vi ska ställa tuffa kvalitetskrav på dem som utbildar våra barn och ungdomar i skolan. Det har varit för slapt. Kommunerna har haft frihet att anställa lite vem de vill och att göra på lite olika, tricksande sätt. Det har de också gjort. Vi har då sagt att vi ska öka rättssäkerheten för eleverna i skolan genom att gå längre i att ställa krav på vilka som får vara lärare i den svenska skolan. Det gäller både fristående skolor och kommunala skolor. Vi ska tuffa till kraven.

Vad är det som gör att ni samma dag ni föreslår detta och diskuterar det utåt vill släppa på kraven för pedagogisk kompetens för universitetslärare? Jag kan nämligen lova att de studenter jag träffar tycker att detta är en av de viktigaste rättssäkerhetsfrågorna, att de vet att den som undervisar dem har kompetens och pedagogik så att de faktiskt lär sig något också på universitet och högskolor. Var är logiken? Vi accepterar allihop tuffare krav på vanliga lärare, men här ska man ludda till kraven. Vad är logiken bakom detta? Driver det kvalitet i högskolan men inte i skolan, eller har ni gjort fel någonstans?

Anf. 16 ULRIKA CARLSSON i Skövde (c) replik:

Fru talman! Många frågor blir det. Vad är problemet, och varför får detta inte vara kvar? Skillnaden mellan den logik oppositionen framhåller i att hålla fram och den logik alliansregeringen lyfter fram är att detta

är ett friutrymme där högskolor och universitet själva får möjlighet att forma den interna organisationen och på det sättet jobba fram nya, kvalitetsstärkande delar. Att bibehålla allt gammalt för att det har varit så att man med olika förordningar har lagt fram på vilket sätt det ska få vara kvar tror jag inte är en framgångsväg i detta skede.

Varför det inte ska vara kvar? Det är ingen som har sagt att det inte ska vara kvar, utan detta är en möjlighet att i friutrymmet behålla det man tycker är bra och ta bort andra delar.

Att jämföra helt utbildade lärare i grundskolan, möjligtvis med genomgången gymnasieskola, med den lärarkompetens som många gånger finns i högskolan tycker jag är lite irrelevant. Det är viktigt att det finns rättssäkerhet och kompetens. Jag är inte orolig för att man skulle sänka kraven på de lärare som på olika sätt kommer att anställas när detta försvinner ur förordningen. Både Mikael Damberg och jag vet att det inte alltid är den formella kompetens man har i sina olika papper som gör att man blir en bra lärare. Därför är det viktigt att det finns möjligheter att utveckla alla olika delar av detta.

Det är olika logik i majoritetens och oppositionens förslag. Vi säger att vi tror på lärosätena, att man vill utveckla verksamheten när det gäller både studentinflytande och kollegers inflytande och att det därmed inte behöver regleras från statsmakternas sida.

Anf. 17 LAGE RAHM (mp) replik:

Fru talman! Jag har några frågor jag skulle vilja ställa till Ulrika Carlsson, men först måste jag följa upp det väldigt intressanta spår som kom på slutet. Det är klart att det finns utbildade lärare som undervisar i grundskolan. Men räcker det att ha en magisterexamen i historia för att anses vara en utbildad och auktoriserad lärare som ska få undervisa i grundskolan i historia? Det är det som blir den rimliga logiska konsekvensen av det som Ulrika Carlsson precis sade.

Jag reagerade när Ulrika Carlsson hävdade att vi vill omyndigförklara lärosätena, tror jag det var, bara för att vi vill att man ska garantera kvalitet och rättssäkerhet. Jag är fullt medveten om att vi i det här fallet verkar ha olika definitioner på vad som är kvalitet och rättssäkerhet. Men det måste väl ändå vara så att Ulrika Carlsson ställer upp på principen att det inte är att omyndigförklara någon att man har vissa statliga garantier för kvalitet och rättssäkerhet? Om det är att omyndigförklara personer förstår jag Ulrika Carlssons uttalande. Men om det inte är det handlar det inte om att vi vill omyndigförklara människor. Det handlar om att vi har olika definitioner på kvalitet och rättssäkerhet. Det får ändå vara någon som helst måtta i debatten, tycker jag.

Man säger att vi misstänkliggör rektorerna. Jag var i mitt anförande väldigt tydlig med att vi inte misstror rektorerna. Jag tror att de kommer att fatta oerhört bra beslut. Jag ser dock en poäng med att det finns en statlig garanti, på samma sätt som kommuner inte får göra vad som helst. Även om jag inte misstror kommunerna finns det bestämmelser och garantier. Det är inte bara pladder om man säger "omyndigförklara". Egentligen handlar det om olika definitioner på kvalitet och rättssäkerhet.

Prot. 2009/10:137

15 juni

*En akademi i tiden
– ökad frihet för
universitet och
högskolor*

Anf. 18 ULRIKA CARLSSON i Skövde (c) replik:

Fru talman! Vad är det som driver kvaliteten? Det är det som har lyfts fram gång på gång i denna debatt. Det som driver kvaliteten är möjligheten till självbestämmande. Jag tror att både jag och Lage Rahm anser att självbestämmande i väldigt många olika sammanhang borgar för att man sätter sig in i olika typer av problemställningar, frågor och så vidare, men också inser att det är god kvalitet som är grundbulten.

Att få möjlighet att bestämma själv är, tror jag, av yttersta vikt. Varför misstänkliggöra och tro att det inte skulle göras på ett bra sätt? Men om allt det man ska besluta om ska omgärdas av ett antal regleringar menar man ingenting med det självbestämmande man säger sig vara för. Om vi ska prata om ett friutrymme och självbestämmande och besluta om att ge utrymme för det är det oerhört viktigt att det också finns någonting att besluta om. Hela propositionen andas möjligheter att garantera kvalitet och rättssäkerhet.

Jag är lite ledsen om jag var oklar i mitt tidigare replikskifte och öppnade för att man skulle vara behörig i grundskolan beroende på vad man hade för universitetsexamen. Det var inte så jag menade. Självklart krävs det i grundskolan lärarutbildning av olika slag för behörighet.

Anf. 19 LAGE RAHM (mp) replik:

Fru talman! Det var bra att få det klargörandet. Det betyder att man behöver en viss pedagogisk kompetens i grundskolan, och det tycker jag är bra.

Ulrika Carlsson sade att det som driver kvaliteten är självbestämmande. Jag tror att självbestämmande är kvalitetsdrivande, men jag vill hävda att det finns betydligt fler faktorer som driver kvaliteten.

Det är också relevant att fråga sig vem det är som bestämmer. Det här är självbestämmande för rektorerna. Jag tycker att det är bra med självbestämmande för rektorerna, men det finns en rimlighet i att staten garanterar att även andra har ett visst mått av självbestämmande, och det är det vi pratar om. Det handlar inte om att omyndigförklara lärosätena. Jag tror att landets rektorer kommer att fortsätta att ha en del organ och regleringar, och det tycker jag är positivt. Jag misstror inte dem. Jag tror att det kommer att gå alldeles utmärkt. Men jag tycker att man i en rättsstat inte ska bygga allting på att enskilda människor kommer att fortsätta att vara goda i all framtid, även om man tror det. Det är inte så man bygger en rättsstat.

Jag tycker ändå att det krävs ett erkännande av det från regeringen. Sedan kan vi diskutera om det räcker med att en person som är disputerad får fatta beslut och informera studenterna i förväg om att det är ett tillräckligt mått av rättssäkerhet. Det kan man tycka. Jag tycker det inte, men det måste ändå vara tydligt att man kan ställa krav utan att omyndigförklara eller misstänkliggöra.

Anf. 20 ULRIKA CARLSSON i Skövde (c) replik:

Fru talman! Det är oerhört viktigt att vi inte är slarviga i den här debatten och svänger oss med olika delar. Nu har det låtit som att det kommer att kunna ske en massa enmansbeslut som man i efterhand enbart behöver informera om. Men det är ändå så att studenternas inflytande finns beskrivet väldigt tydligt på s. 38 i propositionen, där det står att

minst tre ledamöter ska kunna finnas med i alla de samlingar där man behöver representeras för att det handlar om utbildning eller studenternas situation och alla de frågor som bereder de delarna.

Sedan står det, precis som Lage Rahm har fastnat väldigt tydligt för: ”Om beslut ska fattas eller beredning genomföras av en enda person, bör liksom i dag information lämnas till och samråd ske med studentrepresentant i god tid före beslut respektive slutförande av beredningen.” Det är jätteviktiga skrivningar som syftar till att säkerställa studenternas rätts-säkerhet. Det ska vara tydligt att det handlar om beredning i god tid före beslut.

Sådana frågor kommer givetvis alla vi som står bakom propositionen att följa väldigt noggrant. Det är klart att vi tar till oss av den kritik som förs fram på olika punkter från olika organisationer och funderar på vad det finns för utvecklingsmöjligheter. Vi avser att återkomma på ett antal områden, till exempel när det gäller ekonomin. Det är klart att vi kommer att följa utvecklingen och se.

Men vi har en tilltro till att våra ledningar på universitet och högskolor likaväl som de lärare, forskare och studenter som finns där kommer att vara en garant för att man i framtiden med ett ökat självbestämmande också driver på kvaliteten i den högre utbildningen. Det är oerhört viktigt för Sverige som kunskapsnation att vi kan göra det. Jag är glad över att den här propositionen nu kommer, även om jag också gärna hade sett att en del av de ekonomiska frågorna kommit längre i sin beredning än de gjort hittills.

Anf. 21 TINA ACKETOFT (fp):

Fru talman! Som vanligt har mina kolleger i Alliansen redan belyst denna proposition på ett alldeles lysande sätt, både innehåll och konsekvenser, men låt mig ändå för sakens skull få fortsätta på denna inslagna linje. Jag tror dock knappast att jag kommer att komma med några uppseendeväckande tillägg.

Mikael Damberg sade tidigare att man i oppositionen gillar nio av tio förslag i denna proposition. Det tackar vi väldigt mycket för. Det hade varit kul om vi sett det tidigare i debatten också. Men jag skulle ändå vilja hävda att det går en tydlig politisk skiljelinje mellan de två alternativ vi har, Alliansen och oppositionen, när det gäller synen på vikten av akademins frihet, vikten av att den verksamhet som i mycket har till uppgift att kritiskt granska oss och de beslut vi fattar ska vara så fri från politisk inblandning som det över huvud taget är möjligt.

Den förra borgerliga regeringens högskolereform 1993 syftade till en rejäl avreglering på detta område för att öka akademins frihet.

Med denna alliansregering tar vi ytterligare ett flertal steg i samma riktning. Sedan 2006 har det genomförts en rad reformer med just syfte att öka akademins frihet och minska vårt inflytande. Lärosätena utser i princip sina styrelser fritt, forskarinflytandet i Vetenskapsrådet har stärkts, den fria grundforskningen har fått ökade resurser och de fria forskningsstiftelserna har återupprättats. Det här går som en röd tråd genom Alliansens politik, och denna proposition *En akademi i tiden – ökad frihet för universitet och högskolor* syftar ytterligare till att gå den vägen.

Prot. 2009/10:137

15 juni

*En akademi i tiden
– ökad frihet för
universitet och
högskolor*

Förutom principfrågan att de ska vara en självständig och kritiskt reflekterande kraft i samhällsutvecklingen finns det åtminstone ytterligare två huvudskäl till att statliga universitet och högskolor ska ha ökad frihet. Kvaliteten har vi talat om i verksamheten. Den främjas av att universitet och högskolor får större frihet att anpassa verksamheten efter just de behov man har. Förutsättningarna för det mig närbelägna Campus Helsingborg skiljer sig väsentligt från förutsättningarna för till exempel Mitthögskolan. Ska man kunna utvecklas optimalt krävs att man har flexibilitet.

Den ökade handlingsfriheten är en förutsättning för att universitet och högskolor ska kunna bedriva sin verksamhet framgångsrikt i en internationell och högst konkurrensutsatt sektor, något som Globaliseringsrådet mycket tydligt har visat i sin fantastiskt utmärkta rapport.

Vi tror inom Alliansen helt enkelt att vi som politiker ger akademien och därmed Sveriges utveckling bästa förutsättningar om vi bara lägger oss i lärosätenas kärna, till exempel att säkra kvaliteten i utbildningen, att tydliggöra ansvarsförhållandena och att värna rättssäkerheten hos studenterna. Det är det vi ska syssla med, i övrigt ska lärosätena själva bedöma och organisera sig.

Det är en fin balansgång, det håller jag med om som den liberal jag är, att kunna säkra kvalitet och garantera rättssäkerhet samtidigt som vi vill släppa akademierna fria. Därför reglerar vi tydligt att studenterna ska ha rätt att vara representerade. De ska ha rätt att vara representerade – jag upprepar det. Det är precis som att folk inte hör vad man säger. Vi ställer krav på rektors behörighet och kompetens. Vi säger att beslut som kräver viss kvalificerad bedömning ska fattas av personer med rätt kompetens, vetenskaplig eller konstnärlig, för området. Allt detta garanterar vi.

Vi reglerar också tydligt att det ska finnas professorer och lektorer anställda som lärare vid lärosätena. Vi rensar – vilket gläder mig som tidigare arbetsmarknadspolitiskt sysselsatt – i de olika tidsbeställda anställningsformer som florerat i den akademiska världen. Det är inte rimligt att en tredjedel av den undervisande och forskande personalen är visstidsanställd. Det är självklart att det regelverk som reglerar den övriga arbetsmarknaden ska finnas inom akademien, alltså samma regelverk i högsta möjliga grad. Huvudregeln måste vara tillsvidareanställning och därmed en ökad anställningsfrihet.

Eftersom anställning som professor ska vara den främsta anställningen som lärare är det av vikt att vi får en likartad befattning i hela landet. Därför anser vi att behörighetskraven ska föreskrivas i författning, att kraven som ställs är höga på både vetenskaplig och pedagogisk skicklighet. Vi har hört att vi alla är helt överens om detta i denna sal. Detsamma bör gälla lektorer.

Fru talman! Allt som egentligen behöver sägas om detta är redan sagt, så jag tänker inte förlänga debatten. Men jag vill påpeka att syftet med alla dessa förändringar är att öka flexibiliteten i våra lärosäten så att man kan finna den lösning som passar just ens egen verklighet. Det ser olika ut beroende på var vi befinner oss i landet, beroende på olika traditioner och beroende på vilka utbildningar som ges.

Som liberal är jag övertygad om att denna reform som leder till ökad frihet och ett ökat ansvar för lärosätena är den bästa vägen för Sverige att

gå om vi menar allvar med att vi ska ha en fri akademi. Jag hoppas att vi får se ytterligare mer av det även efter valet 2010.

Därmed, fru talman, yrkar jag bifall till förslaget i betänkandet. (Applåder)

Anf. 22 EVA JOHNSON (kd):

Fru talman! Jag vill gärna börja med att yrka bifall till förslaget i betänkandet och avslag på motionerna.

Vi har att ta ställning till ett förslag som syftar till att öka friheten för statliga universitet och högskolor. Alliansregeringen har under mandatperioden genomfört en rad reformer. Fokus har varit på minskad politisk styrning och ökad frihet. Utgångspunkten i det här betänkandet är bedömningen att lärosätenas frihet och självbestämmande behöver öka för att Sverige ska kunna bedriva utbildning och forskning av internationellt konkurrenskraftig kvalitet.

Vårt utbildningsväsen står inför stora utmaningar. En ökad frihet är i det här sammanhanget otroligt viktig. Makten att forma sin egen framtid är central när våra universitet och högskolor ska förhålla sig till den ökade internationella konkurrensen, som är ett faktum. Den centralstyrning som fortfarande finns kvar är ett uttryck för en politisk klåfingrighet som vi har fått arva och som inte är speciellt hälsosam.

Regeringen har i propositionen föreslagit att friheten för statliga universitet och högskolor ska öka. Det handlar bland annat om avreglering när det gäller organisation, lärarens ställning och utbildning. Lärosätena ska också få bestämma om sin interna organisation, utöver det som gäller för styrelse och rektor. Regeringen har gjort bedömningen att lärosätena ska få bestämma vilka kategorier av lärare som ska anställas och vilka möjligheter till befordran som ska finnas för lärarna.

En viktig del av propositionen handlar om att säkra studenternas inflytande, precis som mina allianskolleger har sagt ett antal gånger under debatten. Det föreslås, vilket tydligen inte kan slås tillräckligt starkt fast, att studenterna ska ha rätt att vara representerade när beslut fattas och beredning sker som har betydelse för utbildning eller studenternas situation. Jag undrar i denna debatt, som vid ett antal gånger tidigare, om det är samma propositionstext vi läst. I ”min” proposition som ligger på mitt bord slås studentinflytandet fast väldigt tydligt. Ni kan få läsa det om ni är osäkra.

Fru talman! Sverige står inför stora utmaningar. Den globala spelplanen förändras dramatiskt. Nya aktörer tar plats på den ekonomiska scenen, men konkurrensen handlar inte längre om låga löner för mindre kvalificerade jobb utan i allt högre grad om kunskap.

Alliansregeringen har genomfört en historiskt stor forskningssatsning där anslagen har ökat med 20–25 procent under fyra år. Flera andra åtgärder har vidtagits för att höja kvaliteten i grundutbildningen. Men för att möta den globala utmaningen krävs inte enbart ekonomiska satsningar; det fordras också reformer för att ge universiteten mer makt att forma sin egen framtid. Att vidga det akademiska självstyret är därför ett mycket viktigt inslag i regeringens politik.

Redan under den förra borgerliga regeringen genomfördes viktiga förändringar. År 1993 fattades ett beslut som innebar att två stiftelsehögskolor kunde skapas – Högskolan i Jönköping och Chalmers tekniska

Prot. 2009/10:137
15 juni

*En akademi i tiden
– ökad frihet för
universitetet och
högskolor*

högskola. Reformen var inte okontroversiell. Den dåvarande socialdemokratiska oppositionen bekämpade frenetiskt förslaget, som sedan visat sig vara mycket lyckat. Stiftelsehögskolorna har visat sig sporra till nytänkande i hela den akademiska världen. Under de därefter följande tolv åren av socialdemokratiskt maktinnehav ökade emellertid den politiska centralstyrningen på nytt av landets högre lärosäten. Men sedan 2006 har Alliansen genomfört en rad reformer för att ge lärosätena större självständighet. Lärosätena utser numera som bekant i praktiken sina styrelser själva. Forskarinflytandet i Vetenskapsrådet har stärkts, den fria grundforskningen har fått utökade resurser och de fria forskningsstiftelserna har återupprättats.

Frågan om i vilken juridisk form högre utbildning och forskning bör bedrivas har varit en viktig fråga som regeringen har tagit på stort allvar. Tanken om att öka autonomin och därmed minska detaljstyrningen har stöd också i högskolesektorn.

Att skapa en helt ny juridisk form och göra upp med en lång tradition av hård styrning låter sig inte göras omedelbart. Men de reformer som vi nu föreslår kommer att äga rum inom ramen för universitet och högskolor. Frihet att välja – frihet att avstå!

Fru talman! Universitet och högskolor kommer nu att ges betydligt större makt att utforma sin interna organisation utöver styrelse och rektor. I dag styr ett centralt regelverk närmast in i detalj vilken organisation som ska finnas vid varje lärosäte. Det är ett uttryck för en långtgående detaljstyrning. Det staten fortsättningsvis kommer att reglera är att beslut fattas av personer med vetenskaplig eller konstnärlig kompetens om besluten så kräver.

De högre lärosätena får också betydligt större frihet att själva bestämma vilka kategorier av lärare som de önskar anställa. Lärosätena måste tillåtas ta fullt arbetsgivaransvar utifrån sina egna förutsättningar och behov. Utöver kategorierna professor och lektor som blir fortsatt reglerade i förordningen kommer det att stå högskolor och universitet fritt att bestämma vilka lärarkategorier som behövs och vilka karriärmöjligheter som krävs för att kunna attrahera de bästa inom respektive område. Det blir också möjligt att i vissa fall genom ett så kallat kallelseförfarande rekrytera professorer utan de ibland tidskrävande procedurer som normalt användes tidigare.

En ökad flexibilitet är viktig för att kunna konkurrera med universitet runt om i världen om de allra bästa forskarna. Detaljreglering av utbildning minskar på det här sättet.

Fru talman! Vårt utbildningsväsen står i dag inför stora utmaningar. Om vi ska klara av den globala utmaningen krävs förändring och förnyelse. Att ge landets högre lärosäten ökad frihet är ett mycket viktigt led i regeringens politik. En stärkt autonomi för universitet och högskolor är viktig inte bara för att det leder till högre kvalitet utan också för sin egen skull. I ett upplyst samhälle fungerar lärosätena som samhällets självkritiska röst. Med regeringens politik får Sverige äntligen en akademi i tiden.

(Applåder)

I detta anförande instämde Gunilla Tjernberg (kd).

Fru talman! Jag skulle vilja förklara för kammaren och ledamöterna att vi egentligen är med på den gemensamma motionen. Men jag kom två minuter för sent, och detta var det enda ärende som justerades. Jag fastnade i hissen, och på grund av det är vi inte med i dag. Jag yrkar ändå bifall till reservationerna 1 och 2.

Fru talman! Vi anser att propositionen *En akademi i tiden – ökad frihet för universitet och högskolor* ska avslås i sin helhet. För att Sverige ska kunna upprätthålla en utbildning och forskning av hög kvalitet måste vi ha ett nationellt system med gemensamma regler för hela högskolesektorn. Det är nödvändigt om vi ska kunna genomföra både generella satsningar och särskilda prioriteringar. Eftersom det är staten som står för den största delen av resurserna är det självklart att staten ska ta ett övergripande ansvar. Ur ett internationellt perspektiv är det också en fördel att det finns en gemensam svensk högskola med gemensamma normer. Ett splittrat system där varje högskola har sina egna regler för till exempel utbildningar och tjänstetillsättningar försvårar det internationella utbytet av studenter, lärare och forskare.

Vi menar att den akademiska friheten försvagas med regeringens förslag. I stället ökar lärosätenas styrelser sin makt på bekostnad av studenter, lärare, forskare och annan personal. Ytterligare några konkreta punkter som vi tycker är negativa konsekvenser av förslagen rör studenter, doktorander samt lärare och forskare.

För de studerande i högskolan kommer inflytandet att försämrats. Med regeringens förslag kommer studenterna endast att ha rätt att delta i beslut som har betydelse för utbildningen eller för studenternas situation. Vi vill hävda att ett avskaffande av reglerna för vilka beslutande organ som ska finnas kan leda till att beslut fattas i mindre, slutna grupper och att studenter inte har rätt att vara representerade med tre ledamöter.

Fru talman! Det blir svårare för studenter att hävda sina rättigheter om man sitter som en ensam ledamot på ett möte – på tal om det som högeralliansen i dag hävdar om studenternas inflytande och rättigheter. Det de säger stämmer inte. Vidare menar vi att utbildningen måste vara likvärdig och jämförbar på alla högskolor, bland annat för att det ska vara möjligt att byta lärosäte men också för att eventuella skillnader i till exempel inriktningar och undervisningsmetoder ska bli tydliga. På så sätt kan studenter göra ett verkligt val mellan de olika alternativen och ändå veta att utbildningen kommer att ge vissa kunskaper och vara användbar på arbetsmarknaden.

Detta är också viktigt för den internationella rörligheten. Vi tycker att det är av stor vikt att svenska utbildningar är gångbara även utomlands. Det måste de vara dels för att studenter ska kunna studera i ett annat land, dels för att man ska kunna locka utländska studenter att studera här i Sverige. För studenter och deras utbildning är det negativt att inte både forskning och undervisning ingår i högskolans tjänster samt att det inte längre ska vara obligatoriskt med högskolepedagogisk utbildning eller motsvarande kunskaper i undervisning. Det krävs för att forskningsanknytningen i utbildningen ska kunna upprätthållas. Vi menar att skillnaden mellan högskolor annars kommer att öka. Det kan leda till att det endast kommer att bedrivas grundutbildning vid de mindre högskolorna. Inom vissa utbildningar, till exempel lärarutbildningen, är forskningsan-

knytningen redan otillräcklig, vilket bland annat beror på att resurserna till forskning är för små och inte medger att lärarna bedriver egen forskning.

Avregleringen av disputationer riskerar att skapa doktorer som inte har någon legitimitet vid andra svenska högskolor eller internationellt. Det försämrar forskningsutbildningen. Försämringen i studieinflytande drabbar givetvis också doktorander. Hur alla andra förslag till förändringar och avregleringar kommer att drabba forskningsutbildningen är oklart. Jag hoppas att ministern kan förklara det för oss i dag.

Högerregeringens förslag innebär en klar försämring för högskolans lärare och forskare. De får mindre inflytande eftersom de kollegiala beslutsorganen kommer att avskaffas. Propositionen går här till och med ett steg längre än Autonomiutredningen. Den kunskap och kompetens som olika kategorier i högskolan har är värdelös, enligt regeringen. Även för dem som är anställda vid högskolan är det negativt att det inte ska ingå både undervisning och forskning i tjänsten. Framför allt finns det en risk att högskolan delas upp mellan dem som forskar och dem som undervisar. Detta kan dessutom driva på en utveckling där man enbart sysslar med grundutbildning.

Fru talman! Avregleringen av de tjänster som ska finnas kan leda till inläsningseffekter eftersom tjänstgöring på en lokalt beslutad tjänst kanske inte räknas som en merit på andra högskolor. Risken finns även att det skapas tjänster som inte har någon internationell motsvarighet, vilket gör att den svenska högskolan kan degraderas som samarbetspartner.

Tjänstetillsättningen vid högskolan måste bygga på insyn, öppenhet och kritisk värdering av meriter. Mycket av högskolans legitimitet bygger på denna öppenhet.

Vi misstänker att antalet överklaganden kommer att öka kraftigt om processen blir mer sluten och att det kan innebära att krånglet inte minskar och att handläggningstiderna inte blir kortare. Vi hävdar därför att minskad öppenhet vid beslutsfattande och vid tjänstetillsättning särskilt kommer att missgynna kvinnor och göra det svårare att skapa en jämställd högskola.

Erfarenheten visar att ju färre regler det finns för beslutsfattande och maktutövning, desto svårare blir det för kvinnor att konkurrera. Problemet finns också att med få kvinnor på en högskola kan kvinnorna bli överutnyttjade i beslutsfattandet och få sämre möjligheter att meritera sig via undervisning och forskning.

Anf. 24 Statsrådet TOBIAS KRANTZ (fp):

Fru talman! En ny frihetstid gryr för den svenska akademien. Just nu är vi inne i ett principiellt skifte i svensk högskolepolitik. Under decennier av socialdemokratiskt styre präglades politiken för högre utbildning och forskning i vårt land av utbildningsfabrikens politiska ideal där kvantitet ensidigt sattes före kvalitet och där centralstyrning och politiska pekpinnar var honnörsorden.

Den första nedmonteringen av den socialdemokratiska utbildningsfabriken påbörjades under den förra borgerliga regeringen mellan 1991 och 1994 då den reglering som tidigare fanns när det gällde allmänna utbild-

ningslinjer avskaffades och i stället ersattes av en examensordning där studenterna fick välja mer fritt.

Det andra steget var att den borgerliga regeringen genomförde en reform som innebar att man inrättade stiftelsedrivna högskolor i det svenska högskole- och universitetsväsendet.

Socialdemokraterna på den tiden bjöd starkt motstånd mot flera av de här reformerna. Det motstånd som då fanns mot att inrätta stiftelsedrivna högskolor framstår i dag som märkligt. Det är högskolor som i dag har blivit formliga succéer och som alla vittnar om har bidragit till ökad kreativitet, ökad nyfikenhet och ökad vitalitet i den svenska akademien.

Efter 1994 skärptes återigen det politiska greppet om den svenska akademien. Forskningsstiftelserna politiserades, lärosätenas styrelser sattes under tydlig politisk kontroll med allt fler uppifrån utsedda politiker, inte minst socialdemokratiska sådana, och könskvotering till professurer, de så kallade Thamprofessorerna, inrättades.

Jag gör inte den här tillbakablickken bara för att jag är särskilt förtjust i historiska exposéer utan därför att den visar på ett mönster som också är giltigt i dag. Det mönstret visar vilka som driver på för förändringar, ökad frihet, ökad självständighet och ökad autonomi för lärosätena och vilka som bromsar och säger nej och som gärna återreglerar och ökar politikens makt om de får chansen.

Nu återupprättar vi, fru talman, steg för steg den fria akademien. Den första åtgärd som regeringen vidtog efter regeringsskiftet 2006 var att se till att landets universitet och högskolor nu får utse sina styrelser på egen hand. Vi har avpolitiserat forskningsstiftelserna och sett till att huvuddelen av ledamöterna i forskningsstiftelserna nu utses av akademien. Vi har sett till att återställa forskarmajoriteten i Vetenskapsrådets styrelse. I de råd som verkligen fattar beslut om vem som ska få vetenskapliga anslag, de så kallade ämnesråden, är i princip alla ledamöter utsedda av vetenskapssamhället. Vi har avskaffat kårobligatoriet, och vi har sett till att den fria grundforskningen i Sverige har fått kraftigt utökade ekonomiska resurser. För flera av de här reformerna som vi har genomfört har oppositionens entusiasm varit milt sagt begränsad.

Fru talman! I dag debatterar vi regeringens förslag om ökad frihet för universitet och högskolor. Vilka är då de bärande motiven bakom den här reformen som regeringen vill genomföra? Jag skulle säga att det i huvudsak är tre motiv.

För det första ligger det ett egenvärde i att universitet och högskolor har en självständig roll i ett demokratiskt och upplyst samhälle. Universitet och högskolor ska spela en roll som samhällets självkritiska spegel. De ska vara forum för debatt där man ska ifrågasätta auktoriteter, invanda föreställningar och mönster i samhället. De ska vara spännande forum där de viktiga samhällsfrågorna diskuteras och debatteras och där nya idéer vågar tänkas utan att man kastar några sidoblickar på vad som är politiskt korrekt utifrån politikens eller näringslivets perspektiv. De ska vara forum för nytänkande där man vågar ifrågasätta.

För det andra vet vi att länder som har mer självständiga universitet och högskolor också lyckas prestera bättre resultat när det gäller både utbildning och forskning. Vi vet det av erfarenhet, vi vet det av olika studier och vi vet det också av en rapport som publicerades rätt nyligen av en belgisk tankesmedja, Bruegel, som konstaterade att ska man få en

Prot. 2009/10:137
15 juni

*En akademi i tiden
– ökad frihet för
universitet och
högskolor*

riktigt bra effekt när det gäller att genomföra reformer som skärper kvaliteten i den högre utbildningen och forskningen är det också viktigt att se till att lärosätena får ökad autonomi.

Många andra länder genomför nu också den här typen av reformer. Ett särskilt spännande reformförsök pågår exempelvis i Finland där man vidtagit kraftiga åtgärder för att stärka autonomin. Jag tycker att det som pågår där är mycket spännande.

De här två första motiven är på något sätt allmängiltiga och har funnits under lång tid, men det tredje bärande motivet rör globaliseringen. Vi ser en allt starkare globalisering där kraven ökar på att kunna fatta snabba beslut och att kunna fatta beslut på egen hand utan att nödvändigtvis vara tvungen att fråga regering och riksdag eller högskolemyndigheterna om lov.

Jag tror att globaliseringen ställer alltmer ökade krav på att vi ska ha en decentralisering och mer makt till landets universitet och högskolor.

Det här är själva motiven bakom regeringens förslag. Vad innebär då de här förslagen? Vi har varit inne på flera av dem. Låt mig ändå göra min egen sammanfattning av de förslag som jag menar är de viktigaste i propositionen och som också utbildningsutskottets majoritet har tillstyrkt.

För det första handlar det om att ge lärosätena större möjlighet att fatta beslut om den egna, interna organisationen. Det är viktigt, därför att olika lärosäten i Sverige ser olika ut. Olika lärosäten är olika stora. De har olika historisk bakgrund, de har olika profiler och olika intressen när det gäller att utveckla sin verksamhet. Naturligtvis är det så att det också måste slå igenom i hur man organiserar sin verksamhet för att man ska kunna nyttja den här potentialen och för att olika lärosäten ska kunna gå olika väg.

Jag vill inte ha en universitets- och högskolevärld där alla universitet och högskolor jobbar på precis samma sätt. Jag tror att det är viktigt att det kan se olika ut, och då måste man naturligtvis också ha möjlighet att forma de interna organisationerna efter eget huvud i större utsträckning. Självklart måste vi från statens sida och från politikens sida ha vissa centrala regler för att se till att rättssäkerheten för studenter vidmakthålls. Det är därför som det mycket tydligt finns med i propositionen, och utbildningsutskottet poängterar det mycket tydligt, att studenternas inflytande ska garanteras när viktiga beslut om utbildning och forskning fattas. Det finns tydliga bestämmelser som garanterar det kollegiala inflytandet för att beslut när det gäller utbildning och forskning ska fattas av vetenskapligt eller konstnärligt kompetenta lärare. Detta är mycket viktigt för regeringen och för mig.

För det andra öppnar vi också möjligheterna för att låta universitet och högskolor bestämma själva över vilka typer av lärare som man vill anställa på lärosätena. Det innebär bland annat att det blir större möjligheter att kalla professorer. I dag är grundregeln i den svenska akademien att man har en utlysning och sakkunnigförfaranden, vilket ofta är rätt omständliga processer. Vi tror att det är viktigt att det också finns en möjlighet att med lite kortare beslutsprocesser kalla professorer just för att vi ska kunna rekrytera de allra bästa, internationella toppforskarna. Ibland måste man kunna fatta snabba beslut för att lyckas med de här rekryteringarna.

Sakkunnigförfarandet och sakkunnigutlåtandet kommer även fortsättningsvis att vara normen i den svenska akademien, men det är viktigt att vi öppnar den här möjligheten.

Genom reformen skapar vi, på tal om läraranställningar, större möjligheter för lärosätena att i dialog med fackliga företrädare själva bestämma hur befattningsstrukturer ska se ut. Vi skapar även större möjligheter att åstadkomma en ökad trygghet för dem som är anställda vid universitet och högskolor. I dag har, som flera påpekat tidigare, rätt många inom den svenska akademien tillfälliga anställningar med ganska otrygga anställningsförhållanden. Jag tycker att det vore bra om vi såg till att det blev fler trygga anställningar, vilket nu också sker.

Därför är det märkligt att Socialdemokraterna och den övriga oppositionen vill avslå våra förslag på den här punkten. I många andra fall brukar Socialdemokraterna särskilt värna arbetsmarknadens parter, att de ska ha stort inflytande över anställningsförhållanden och annat. Just på detta område är det tydligen fel.

För det tredje, fru talman, ökar vi möjligheten att ta emot donationer utan regeringens tillstånd.

För det fjärde ger vi lärosätena större möjligheter att fatta beslut vid dimensioneringen av utbildning. Det är mycket bättre att landets universitet och högskolor själva fattar beslut om vilken dimensionering de vill ha, naturligtvis utifrån givna ekonomiska ramar, än att det centralstyrs från Stockholm.

Ytterligare en reform som vi föreslår innebär att våra lärosäten ska ha större möjligheter att samverka nationellt och internationellt. Många lärosäten vittnar om att det i dag är rätt besvärligt, att det finns många hinder i vägen.

Vi ökar friheten när det gäller att peka framåt, mot framtiden. Det är viktigt att öka möjligheterna att föra över pengar från holdingbolag till exempelvis universitet.

Vi minskar den allmänna detaljregleringen av universitet och högskolor och öppnar möjligheten för universitet och högskolor att andrahandsuthyra bostäder, något som jag vet är mycket uppskattat, inte minst när det gäller våra storstadsregioner där bostadsbristen särskilt för studenter är mycket besvärlig.

Vi ökar alltså friheten för universitet och högskolor, men med frihet följer naturligtvis ansvar. Om man får ökad frihet får man också ta ett ökat ansvar. Jag har lyssnat på universitets- och högskolerektorer, och jag vet att landets akademiska företrädare är beredda att ta det ansvaret. De är intresserade av att göra det, och jag litar på att lärosätena också klarar av det.

Mycket av oppositionens kritik går ut på att ifrågasätta och misstänkliggöra lärosätenas möjlighet att ta det ansvaret. Jag litar på att lärosätena klarar det. Det är inte alltid riksdag och regering som vet bäst hur saker och ting ska regleras, utan det vet lärosätena ofta bättre själva.

Flera av de förslag vi lagt fram har mötts av mycket positiva reaktioner från akademien. Rektorn för Mittuniversitetet Anders Söderholm skrev om förslagen på sin blogg i mars när propositionen hade presenterats. Han kommenterar särskilt att man mer ska få bestämma vilka lärarkategorier man vill anställa. Han skriver: ”Detta är positiva förändringar som möjliggör ett mer aktivt och ändamålsenligt arbete med kompetens-

Prot. 2009/10:137
15 juni

*En akademi i tiden
– ökad frihet för
universitet och
högskolor*

försörjning och som också kommer att kunna snabba på de i vissa fall oerhört långa handläggningstiderna. – – – I stora drag innehåller propositionen välkomna förändringar.”

Linköpings universitets rektor Mille Millnert säger att det är ett steg i rätt riktning, att det ger ökad frihet beträffande hur man organiserar sig, rekryterar personal och skapar karriärmöjligheter. Det ger bättre förutsättningar att styra den egna utvecklingen.

I en kommentar skriver Kerstin Sahlin, företrädare för Uppsala universitet: ”Vi är väldigt positiva till att regeringen betonar vikten av studentinflytandet så tydligt.” Detta sagt apropå det som flera i oppositionen upptagit kammarens tid med.

Nu har regeringen alltså presenterat sitt förslag. Många företrädare för akademien är mycket positiva till det. Vad säger då oppositionen? De säger blankt nej till regeringens förslag, avstyrker hela propositionen; jag tror att Amineh Kakabaveh använde just uttrycket ”vi avstyrker hela propositionen”. Jag misstror varken Mikael Damberg eller någon annan. Det finns säkert på vissa punkter intresse av att göra någonting. Poängen med oppositionens agerande är att de avstyrker allt. De avstyrker hela propositionen.

Om oppositionen mot förmodan fick majoritet vid den omröstning som sker i kammaren senare i dag skulle det innebära att man säger nej till att lärosätena får mer makt över den interna organisationen, man säger nej till ökad frihet att sköta sina läroanställningar på egen hand, man säger nej till att det ska bli lättare att hyra ut bostäder till studenter och man säger nej till minskad detaljreglering. Det blir resultatet av oppositionens politik. Nej, nej, nej. Är det så Sverige ska möta framtiden? Är det så vi ska möta globaliseringen, genom att säga nej? En betecknande skrivning i oppositionens reservation är ”regeringen går för långt”. Det är innebörden i oppositionens politik.

Jag menar, fru talman, att retorik och handling i oppositionens politik ofta inte går ihop. Man säger sig gärna vara för ökad frihet, självständighet och öppenhet för reformer, men när det kommer till kritan säger man ändå alltid nej. Jag tror att det finns en röd tråd som går från Carl Thams tid som utbildningsminister på 1990-talet till dagens socialdemokrater, vänsterpartister och miljöpartister. Det finns en rädsla för att lärosätena, om man ger dem ökad frihet, kanske inte gör som man själv vill på alla punkter. Det finns en övertro på centralstyrning, centralplanering, och en rädsla för mångfald och pluralism.

Fru talman! Sverige står inför en mycket tuff global utmaning. Vi har diskuterat det flera gånger i denna kammare, och det är viktigt att vi har det perspektivet. Vi möts av en allt tuffare internationell verklighet där vi ska konkurrera med kunskap, inte med låga löner, nedmonterad offentlig välfärd eller dåliga miljövillkor. Vi måste genomföra reformer för att kunna vässa utbildningen och forskningen i vårt land.

Vi i Alliansen har genomfört ett antal reformer under den tid vi suttit vid makten, alltså sedan regeringsskiftet 2006. Vi har genomfört en rekordstor satsning på 5 miljarder kronor till svensk forskning. Vi har gjort ett antal satsningar för att öka och skärpa kvaliteten i den svenska högskolan. Vi har höjt studiemedlen för landets studenter.

På många av dessa punkter har oppositionen sagt nej – nej, nej, nej. Vi reformerar. Vi driver på för ökad utveckling. Socialdemokraterna

bromsar och säger nej. På så sätt kan vi inte se till att Sverige får en högskola i världsklass. Så kan vi inte göra oss redo för den globala utmaningen.

Sverige behöver en akademi i tiden, och det är faktiskt på tiden.
(Applåder)

Anf. 25 MIKAEL DAMBERG (s) replik:

Herr talman! Först konstaterar ministern att vi lever i en frihetstid, och sedan citerar han några rektorer som tycker att han lagt fram ett bra förslag. Jag förstår att han gör det eftersom det just nu inte finns så många röster ute på banan som hyllar regeringen för dess politik och inriktning. Snarare finns det en väldig kritik mot att det pratas mycket men görs någonting annat.

Vi kan inte helt och hållet hoppa över den diskussion som uppstått efter att universitetskanslern nyligen valt att avgå. Skälet till att han valt att avgå är att regeringen alltför mycket detaljstyr universitet och högskolor. Han säger: "De föreslagna reformerna kommer inte att minska det statliga inflytandet över lärosätena, snarare kommer det att göra statssekreteraren på utbildningsdepartementet till universitetsdirektör för hela Sverige. — — Regeringens finansiella och ekonomiska styrning blir starkare utan den motvikt det kollegiala inflytandet gett lärosätena i diskussioner med olika politiska ledningar." Vi kan läsa DN:s ledarsida. Vi kan läsa Expressen i dag. Vi kan läsa vad Sulf, universitetslärarna, som borde jubla, säger. Om förslaget verkligen ledde till ökad akademisk frihet vid universitet och högskolor borde universitetslärarna jubla. Forskarna borde jubla över det. Studentkåren runt om i Sverige borde stå och applådera regeringen. Nu sker inte det, och det kan ha att göra med att det finns lite olika besked.

När staten satsar miljarder på en verksamhet tycker jag att man har rätt att ställa vissa kvalitetskrav, men man ska även se till att det finns rättssäkerhet i processerna. Vad är det som gör att man kan ställa krav på de lärare som ska undervisa i skolorna men inte ställa krav på pedagogisk kvalitet när vi talar om universitetslärare? Det är en viktig fråga för studenterna. En grundförutsättning för att driva igenom förslaget är ökad kvalitet, och därför ska man ha ökad frihet lokalt. Om det är något område där regeringen haft problem med kvaliteten är det på lärarutbildningen, och där detaljstyr man in absurdum.

Anf. 26 Statsrådet TOBIAS KRANTZ (fp) replik:

Herr talman! Det här är spännande. Mikael Damberg gör sig till tolk för ökad autonomi, frihet och självständighet för landets universitet och högskolor, men när det sedan ska följas upp av konkreta ståndpunkter hör jag bara förslag på ytterligare regleringar, ytterligare styrning, ytterligare pekpinnar från staten. Mikael Damberg och hans partikamrater och kamraterna i Vänsterpartiet och Miljöpartiet måste bestämma sig. Om man vill att universitet och högskolor ska ha ökad autonomi innebär det att universitet och högskolor också kan komma att fatta lite olika beslut om exakt vilken inriktning de ska ha. Det kanske inte alltid blir de beslut som jag eller Mikael Damberg efterfrågar.

Här står man inför ett vägval. Man kan inte sitta på båda stolarna samtidigt. Man kan inte både säga att man vill ha ökad autonomi och

Prot. 2009/10:137
15 juni

*En akademi i tiden
– ökad frihet för
universitet och
högskolor*

frihet för landets universitet och högskolor och sedan försvara varena central reglering som finns. Det är nämligen det ni gör, Mikael Damberg. Ni säger blankt nej till propositionen som innehåller en rad olika förslag. Om man röstade som ni vill att man ska rösta skulle det sägas nej till vartenda förslag i propositionen.

Jag blir särskilt bekymrad när jag lyssnar på Socialdemokraterna. Jag tog upp det i mitt anförande. Jag vet att Socialdemokraterna ofta talar sig varma för att arbetsmarknadens parter ska ha stort inflytande över anställningsformer och avtal på arbetsmarknaden och så vidare. Jag delar den uppfattningen. Jag tycker att den svenska arbetsmarknadsmodellen är bra. Nu inför vi den på universitet och högskolor, där de tidsbegränsade anställningar som tidigare har funnits inte har varit bra. Vi ger mer makt åt lärosätena. Vi inför lagen om anställningsskydd för en kategori personal som den tidigare inte har gällt för. Varför motsätter ni er denna ökade trygghet?

Varför är det så, Mikael Damberg, att så fort vi föreslår reformer för att öka friheten och autonomin för landets högskolor och universitet säger ni nej? Det går inte att sitta på båda stolarna samtidigt. Vilken stol ska du sitta på, Mikael Damberg?

Anf. 27 MIKAEL DAMBERG (s) replik:

Herr talman! Jag noterar att ministern inte svarade på någon av mina frågor. Det hela handlar ju om vilken logik som ligger bakom era uttalanden. Ena sekunden säger ni att ni vill ha ökad frihet lokalt, för det driver fram kvaliteten. Men när det gäller den utbildning som har störst problem med kvaliteten, nämligen lärarutbildningen, går ni in och detaljstyr.

Ni säger att forskningen kräver mer resurser och ökad kvalitet, men den här regeringen har lagt fram en forskningsproposition som detaljstyr forskningen ned på minsta anslag per budgetår och även vilka sjukdomstillstånd det handlar om.

Vi har en regering som säger att det är jätteviktigt med kvalitet på lärarna i skolans värld, och man är överens om tuffare kvalitetskrav på dem som ska få anställas som lärare, men på högskolesidan tar man bort de krav på pedagogisk skicklighet som finns. Detta går inte ihop. Logiken finns inte där.

Vi har en universitetskansler som har lämnat sitt uppdrag. Han hävdar att han inte kan vara kvar på jobbet för att regeringen detaljstyr hans verksamhet och akademien. För första gången i Sveriges historia, mig veterligen, lämnar universitetskanslern sitt jobb för att regeringen har detaljstyr hans verksamhet så mycket. Han säger att man detaljstyr akademien. I det läget står regeringens representant här och säger att vi står inför en ny frihetstid – akademien får sin frihet. Men universitetskanslern avgår för att han blir för detaljstyrd.

Universitetskanslern hade sytt ihop ett kvalitetsutvärderingssystem tillsammans med rektorerna runt om i Sverige. Det vänder regeringen upp och ned på. Det går inte ihop. Det är därför det blir så ologiskt.

Det finns dock – jag sade det tidigare – flera saker i propositionen som är bra. Det är därför vi har sagt att man ska återkomma med en helhet som faktiskt hänger ihop, som ger ökat skydd för akademisk frihet men också ett ökat mandat att agera i en ny tid med internationalisering,

samverkan och profilering. Det ska också handla om studenternas möjligheter att få studentbostäder och om läraranställningar. Om du har läst vår motion vet du att det där finns stora, konkreta besked i de frågorna.

Prot. 2009/10:137
15 juni

*En akademi i tiden
– ökad frihet för
universitet och
högskolor*

Anf. 28 Statsrådet TOBIAS KRANTZ (fp) replik:

Herr talman! De som har betraktat den forsknings- och högskolepolitiska debatten under de senaste åren vet att vi genomför ett historiskt resurslyft för svensk forskning. Vi ökar anslagen med 5 miljarder kronor, 20–25 procent, varav största delen går till helt fri grundforskning. Och de strategiska forskningsområden som vi har valt har valts ut i dialog med vetenskapssamhället. Det är viktiga områden för Sverige. Det handlar inte alls om någon detaljstyrning ned på lägsta nivå, som Mikael Damberg vill göra gällande.

I andra sammanhang brukar Mikael Damberg förespråka tätare samverkan med näringsliv och annat. Vi har lyssnat på näringslivet på vissa områden och sagt att vi där måste satsa extra för Sveriges och för näringslivets skull. Jag skäms inte ett dugg över det.

Sedan tror jag att Mikael Damberg har missuppfattat en sak. Vi genomför inte den här frihetsreformen för universitetskanslerns skull eller för Högskoleverkets skull. Vi genomför den för lärosätenas skull.

Precis som Mikael Damberg vet finns det olika uppfattningar om det kvalitetssystem som vi debatterade i förra veckan. Förutvarande universitetskanslern Sigbrit Franke har ju hyllat vårt förslag, och flera rektorer har gjort det också.

Återigen: Vi genomför inte frihetsreformen för landets universitet och högskolor för att chefen för Högskoleverket ska vara nöjd. Vi genomför den för landets lärosäten, och de är i allt väsentligt mycket positiva till det förslag som vi har lagt fram och skulle egentligen vilja att vi gick betydligt längre.

Det besked man får av Socialdemokraterna här är det som står i er reservation, nämligen att ni röstar nej till allt som vi föreslår, och mycket av det som vi har efterlängtat kommer inte att genomföras. Man får också läsa i er reservation att regeringen går för långt. Det är ju ett tydligt besked: När regeringen genomför reformer för att öka autonomi tycker Socialdemokraterna och oppositionen att regeringen går för långt.

Anf. 29 AMINEH KAKABAVEH (v) replik:

Herr talman! Jag ska än en gång förklara för statsrådet Tobias Krantz att det inte är vi som står för centralstyrningen. Vi i Vänsterpartiet har hela tiden påmint om att studentinflytande är viktigt. Det är viktigt att det ska vara öppna styrorgan. Det ska vara öppet både för män och för kvinnor. Det ska vara öppet för alla som vill och kan påverka. Det är ni som försöker centralstyra.

Det här är det tredje fallet under den här mandatperioden där en myndighetschef som regeringen själv har tillsatt avgår på grund av bland annat detaljstyrning. Sidas chef var den första, Socialstyrelsens chef var den andra, och sist är det Anders Flodström. Något måste vara fel. Det är i alla fall ni som kan förklara det.

Min fråga är: Hur kan ministern garantera jämställdheten i styrelserna på högskole- och universitetsnivå om det här förslaget går igenom? Hur garanterar man jämställdheten? Man hävdar ju att det ska vara kvoterings-

ar och annat för att garantera jämställdheten, men i praktiken gör ni helt annorlunda. Det går stick i stäv mot det mantra som ni upprepar.

Anf. 30 Statsrådet TOBIAS KRANTZ (fp) replik:

Herr talman! Jag uppskattar den frågan. Jämställdheten är en mycket viktig del av regeringens högskolepolitik. Vi ska se till att öka jämställdheten i den svenska högskolan.

Den svenska högskolan har ju ett dubbelt jämställdhetsproblem i dag. Dels har vi en övervikt för kvinnor bland de studenter som kommer in, och det är alltför få män som söker sig vidare till högre utbildning. Det är ett problem vi måste attackera. Dels har vi det omvända problemet högre upp i den akademiska hierarkin, där det blir allt färre kvinnor ju högre upp vi kommer. Båda dessa problem måste angripas.

När det gäller att kvinnor missgynnas inom akademien genomför vi nu en stor forskningssatsning, med 5 miljarder extra till svensk forskning, som gör det möjligt att exempelvis anställa fler på fasta tjänster inom akademien, vilket vi erfarenhetsmässigt vet leder till att fler kvinnor kan ta sig upp. Hittills har det visat sig att män oftare hoppar på tillfälliga anställningar inom akademien än vad kvinnor gör. Det är alltså en viktig jämställdhetssatsning.

Jag håller också med om det som Amineh Kakabaveh säger, att det är viktigt med öppenhet och transparens i olika tillsättningsprocesser. Det är därför vi säger att det traditionella sakkunnigförfarandet när man utlyser professorstjänster ska vara kvar i framtiden. Det ska fortsätta vara normen, men vi vill öppna en liten ventil, en liten möjlighet att kalla professorer. För att man ska kunna kalla professorer ska det finnas en kravprofil, och det ska naturligtvis vara en person som är professorskompetent. Man ska inte kunna ta in vem som helst från gatan, utan det ska finnas en tydlig kvalifikation. Vi är övertygade om att också detta förslag har positiva effekter för jämställdheten.

För att återvända till den övergripande fråga som Amineh Kakabaveh inledde med: Vi genomför den här reformen för att vi anser att landets universitet och högskolor behöver ökad självständighet, frihet och möjlighet att forma sin egen framtid. Den är inte avsedd för centrala myndigheters allmänna välbefinnande utan för att landets lärosäten ska få det bättre och kunna forma sin egen framtid.

Anf. 31 AMINEH KAKABAVEH (v) replik:

Herr talman! Frågan handlar egentligen inte om att vi har för få kvinnor på högskolor och universitet – det är snarare tvärtom. Majoriteten är redan kvinnor. Det är när det gäller beslutsfattande och maktutövning som skon klämmer. Vi menar att den här propositionen kommer att försvåra situationen, för kvinnorna är för få. När de är för få kommer de att bli överutnyttjade. Det är det som är problemet.

Sedan vill jag ta upp internationaliseringen. Regeringen försvårar faktiskt internationaliseringen eller bryr sig inte om den. Vi menar att det blir sämre tydlighet och att såväl internationell som nationell rörlighet försvåras. Det är de universitet som redan är etablerade som kan stå sig bra. Vad händer med de små högskolorna? Jo, det är de som kommer att drabbas av detta. Regeringen har egentligen aldrig haft några egna förslag när det gäller internationaliseringen, men man upprepar hela tiden

sitt mantra om internationell konkurrens för att motivera nästan vilka förslag som helst här i kammaren.

Men i själva verket handlar det bara om den internationella konkurrensen, och det är inte något tydligt förslag. Min fråga är: Hur kan man, med olika regler och normer inom olika universitet, garantera att detta kommer att gå hem på den internationella arenan?

Anf. 32 Statsrådet TOBIAS KRANTZ (fp) replik:

Herr talman! Jag uppskattar, som sagt, verkligen att vi har ett meningsutbyte om jämställdheten inom högskolan. Det är verkligen centralt. De förslag vi lägger fram påverkar inte alls jämställdheten i högskolan negativt. Vi har tvärtom bedrivit ett mycket ambitiöst arbete för att stärka jämställdheten i högskolan. Jag nämnde några exempel i min tidigare replik till Amineh Kakabaveh.

Precis som jag också sade tidigare ska sakkunnigförfarandet vara det normala förfarandet när man utlyser professorstjänster, och det ska finnas en tydlig kravprofil för det. Det är viktigt med öppenhet och transparens. Jag håller helt med om att det är viktigt särskilt för att undvika diskriminering av kvinnor i olika typer av tillsättningsprocesser.

Att säga nej, som oppositionen föreslår, till regeringens förslag leder inte till någon bättre jämställdhet. Det leder tvärtom till att arbetet med att universiteten och lärosätena själva ska ta ett ökat ansvar försvåras.

Amineh Kakabaveh frågar om internationalisering och nämner särskilt de mindre högskolorna. Jag uppskattar verkligen att den frågan kommer upp. Det är spännande med de reaktioner som vi har mött när det gäller att öka autonomin och självständigheten för landets universitet och högskolor. Det spelar i stort sett ingen roll om det är ett stort lärosäte, ett litet lärosäte, ett gammalt lärosäte eller ett nytt; i stort sett alla lärosäten tycker att ökad frihet och autonomi är väldigt bra.

Jag nämnde exempelvis Anders Söderholm, som är rektor för Mittuniversitet, ett av våra mindre lärosäten. Han tycker att det här är ett mycket bra förslag. På samma sätt tycker företrädare för större lärosäten, till exempel Uppsala universitet, som jag nämnde, också att det här är bra. Det här är en genomgående trend bland landets lärosäten. Man uppskattar att man får mer makt att bestämma över sin egen framtid. Det är så jag också tror att det svenska högskoleväsendet kan utvecklas, genom mer möjligheter och makt för lärosätena att bestämma över sin egen framtid och mindre av centralstyrning och politiska pekpinnar.

Anf. 33 LAGE RAHM (mp) replik:

Herr talman! Tobias Krantz nämnde i sitt anförande en hel del ord som jag uppfattade att han tillskrev oppositionen. Det var rädsla, misstro, misstänksamhet och andra saker. Jag får börja med att säga att jag tycker att det är ett otrevligt sätt att debattera, att göra så i stället för att vara saklig och förhålla sig till sakinnehållet.

När det gäller sakinnehållet vill jag att vi tar oss en titt på de förändringar av lagstiftningen som föreslås. I författningskommentaren till det här – det här gäller alltså vilka som ska få fatta beslut – står det: Det innebär att de bestämmelser som i dag slår fast en organisation för olika typer av beslut ersätts av ett krav på kompetens för en person som själv

eller tillsammans med andra personer ska fatta beslut. Det gäller då beslut som kräver den här bedömningen.

Då krävs det att man har en vetenskaplighet. Det definieras så här i författningskommentaren: Med vetenskapligt kompetent person avses en person som har doktorsexamen eller motsvarande vetenskaplig kompetens.

Jag kan citera ur betänkandet när det gäller vad det här innebär, om man ser på studentinflytandet: "Om beslut ska fattas eller beredning genomföras av en enda person, bör liksom i dag information lämnas till och samråd ske med studentrepresentant i god tid före beslut respektive slutförande av beredningen."

Då har det nämnts att det här gäller redan i dag. Så är det. Men det nya är att det räcker med en enda person, så länge den personen har doktorerat, för att man ska kunna fatta beslut om i princip vad som helst. Det är det jag har försökt påpeka.

Jag är besviken över att det tidigare har varit så att jag har uppfattat det som att människor inte har läst propositionen, åtminstone inte författningskommentarerna. Jag tycker att det är olyckligt. Men jag hoppas att ministern har gjort det.

Jag undrar om det är tillräckligt att det i praktiken räcker med att lämna information. Det är ju den typ av samråd som man kan garantera. Räcker det att lämna information till en student för att det ska vara godtagbart studentinflytande?

Anf. 34 Statsrådet TOBIAS KRANTZ (fp) replik:

Herr talman! Jag kan försäkra Lage Rahm och övriga ledamöter av kammaren att jag har läst propositionen. Jag har faktiskt lagt fram propositionen.

Jag vill vara mycket tydlig med det som står i propositionen och som jag också tror att utbildningsutskottet särskilt betonar i sitt betänkande, nämligen vikten av ett starkt studentinflytande och att viktiga beslut som gäller utbildningens och forskningens inriktning ska fattas av vetenskapligt eller konstnärligt kompetenta personer. Det är det som står i propositionen, som vi är mycket tydliga med och som också kommer att gälla i det centrala regelverk som finns.

Sedan tycker jag – och då får Lage Rahm invända mot det språkbruket – att oppositionen på ett mycket olyckligt sätt utsår misstro och skapar oro kring de förändringar vi vill ha. Man utsår misstro mot landets universitets- och högskolerektorer och menar att detta skulle leda till dramatiska förändringar och försämringar.

Landets universitetsrektorer och högskolerektorer har de allra största skäl att se till att den här reformen blir lyckad och framgångsrik. Ytterst är naturligtvis rektorernas roll på ett lärosäte beroende av att man kan skapa förtroende för sig själv och sin egen person och sina egna beslut på det egna lärosätet. Annars är det svårt att verka med full kraft i sitt ämbete.

Jag skulle vilja uppmana oppositionen att inte utså den här typen av misstro. Men återigen tycker jag att detta visar hur lite tilltro det finns hos opposition och i det här fallet hos Lage Rahm när det gäller att verkligen öka friheten och självständigheten för landets universitet och högskolor. Varje gång vi säger att vi ska öka friheten och göra någonting som

inte nödvändigtvis är centralt reglerat säger Lage Rahm och oppositionen nej.

Detta är en punkt. Det finns flera andra punkter också. Jag tror att det här beror på att det finns en misstro mot att landets universitet och högskolor kan styra sig mer själva. Här finns det en politisk skiljelinje. Jag är övertygad om att landets universitet och högskolor kan fatta kloka beslut som rör det egna lärosätets framtid. Lage Rahm och oppositionen verkar ha en misstro mot det. Jag beklagar det.

Anf. 35 LAGE RAHM (mp) replik:

Herr talman! Jag vill börja med att uttrycka lite förvåning. Jag var väldigt tydlig i mitt anförande. Jag ägnade en stor del av mitt anförande åt att vara tydlig med att det är bra med ökad frihet, och jag tror att rektorerna kommer att fatta bra beslut. Men det är inte det som är poängen, utan poängen är att det här är en rättssäkerhetsfråga. Då ska man inte förlita sig på att enskilda personer fattar bra beslut, även om jag tror att de kommer att göra det.

Då kvarstår min fråga, som jag ändå tycker är väldigt tydlig: Är det här ett godtagbart studentinflytande? I praktiken kan en person med doktorsexamen som är utsedd av rektorn fatta beslut. Det räcker helt tydligt med en person. Den personen ska ha doktorsexamen i något ämne, oklart vilket. Det kan nog vara vilket som helst. Den personen får då fatta beslut om i princip alla frågor. Det räcker med att man informerar. Sedan ska man samråda. Men samråd innebär i praktiken att man måste lyssna på det studentrepresentanten säger, ingenting mer. Sedan fattar man beslut.

Är det ett rimligt sätt att garantera studentinflytande? Det är det jag undrar. Det är det som det handlar om här. Det handlar om huruvida vi garanterar studentinflytandet eller inte. Det handlar inte om huruvida rektorerna, trots att regeringen öppnar konstiga möjligheter för dem, fattar bra beslut. Jag tror att de kommer att fatta bra beslut. Men det här är en rättssäkerhetsfråga. Då har andra representanter för regeringen, eller åtminstone riksdagsledamöter, hävdad att det faktiskt är relevant att garantera rättssäkerheten för studenter när det gäller det här.

Då undrar jag: Är det här verkligen att garantera rättssäkerheten för studenter? Jag önskar då att ministern inte börjar diskutera vår politik eller börjar diskutera att vi misstror detta. För det handlar inte om det, utan det handlar om garantierna.

Anf. 36 Statsrådet TOBIAS KRANTZ (fp) replik:

Herr talman! Jag kan förstå, apropå det sista Lage Rahm tog upp, att han inte vill att kammaren ska lyssna till och diskutera oppositionens politik, för den har varit väldigt innehållslös. Under flera debatter där jag har deltagit har det varit väldigt lite av egna visioner och tankar om hur framtiden för svensk högskolesektor ska formas. Det har mest varit gnäll och kritik mot regeringen. Därför kan jag förstå att Lage Rahm inte vill ta den debatten. Men man får nog ändå finna sig i att det är så när man debatterar en viktig utbildningspolitisk fråga.

Nu börjar det bli spännande. Det är synd att vi inte har ännu mer debattid. För nu talar Lage Rahm uppenbarligen med kluven tunga. Han försöker säga att det är bra med ökad frihet för universitet och högskolor,

Prot. 2009/10:137
15 juni

*En akademi i tiden
– ökad frihet för
universitet och
högskolor*

men så fort det ska vidtas konkreta åtgärder säger Lage Rahm nej. Jag tycker att det här är ett mycket belysande exempel.

Vi säger så här: Ja, det är bra att universitet och högskolor får större möjlighet att forma den egna organisationen. Och vi säger mycket tydligt att studentinflytandet ska garanteras och att viktiga beslut som gäller utbildning och forskning ska fattas av vetenskapligt kompetenta personer. Det är en central reglering vi har.

Men på den här punkten, liksom på andra punkter, säger Lage Rahm nej. Så är det så fort vi ska öka friheten för landets universitet och högskolor. Detta går inte ihop. Man måste bestämma sig. Tycker man att landets universitet och högskolor ska få ökad frihet, eller tycker man det inte? Tycker man att de ska få det måste man också våga rösta för de förslag som faktiskt innebär att landets universitet och högskolor får ökad frihet. Annars blir inte politiken konsekvent.

Det är det som är problemet, inte bara med Miljöpartiets utan också med Vänsterpartiets och Socialdemokraternas politik. Det är en nejsägarallians. Det är en allians som inte blickar framåt och vill genomföra reformer utan som bara vill bromsa och försöka stoppa utvecklingen.

Jag tror inte att det är en framgångsväg för svensk högskola att bara säga nej och bromsa. Vi behöver en framsynt högskolepolitik, en politik som tar sikte på de viktiga frågorna för Sverige. Det handlar om att få en akademi i tiden med ökad självständighet för universitet och högskolor så att vi verkligen kan få en svensk högskola i världsklass.

Anf. 37 HELENE PETERSSON i Stockaryd (s):

Herr talman! Jag vill ta upp den speciella del i propositionen som handlar om särskilda inrättningar. I dag finns det ett tjugotal sådana, beslutade av regeringen med egen förordning och egna föreskrifter, ofta med en av regeringen utsedd styrelse.

Dessa ska, även om det inte nämns specifikt i utskottets betänkande i dag, enligt propositionen avvecklas. Universitet och högskolor ska själva få besluta om hur verksamheten ska organiseras.

Herr talman! Det finns en risk om de här speciella inrättningarna avvecklas att de verksamheter som tidigare ansetts viktiga för hela nationen och även internationellt kommer att försvinna om inte regeringen ger ett särskilt uppdrag till lärosätet att bedriva en viss verksamhet.

Jag har under ett antal år haft möjlighet att följa verksamheten inom Fojo, den särskilda inrättning för utbildning och fortbildning av journalister som finns i Kalmar och är knuten till nuvarande Linnéuniversitetet, tidigare Kalmar högskola. Fojo är en nationell och internationell resursbas för yrkesverksamma journalister i alla typer av medier. Fojo är också den centrala aktören när det gäller svenskt stöd till fria medier, yttrandefrihet och institutionsutveckling i prioriterade länder.

Fojo är en dialogpartner till Sida för utvecklingsarbetet inom det fria ordet i de länder där Sida verkar. Fojo, herr talman, betyder mycket för journalisterna i Sverige, både lokalt, regionalt och nationellt. Fojo betyder också oerhört mycket för de utländska journalister som har möjlighet att få utbildning här i Sverige och på andra platser där Fojo verkar.

Fojo är viktigt för den granskande journalistiken och för demokratin och har både ett fast kursutbud och företagsanpassade kurser. Exempelvis har Fojo under det senaste året arbetat med Barn och media, Fånga

bilden och Gräv i din kommun – kanske inte alla gånger så populärt bland politiker men nog så viktigt. Man har arbetat med Källkritik och statistik och Intervjua i radio och tv.

Totalt är det varje år närmare 1 700 journalister som på olika sätt deltar i någon form av kompetensutveckling hos Fojo.

Den internationella verksamheten finns för närvarande bland annat i Vietnam, Sudan, Palestina, Sri Lanka, Vitryssland och Ryssland. Fojo kommer också på uppdrag av Sida att på prov erbjuda ett så kallat safe house för hotade journalister från de länder Sida och Fojo samarbetar med, med finansiering från det svenska särskilda stödet till demokrati och yttrandefrihet.

Herr talman! Det är alltså en mycket viktig verksamhet som Fojo bedriver. Det är av allra största vikt att verksamheten får finnas kvar.

Vi har från den socialdemokratiska gruppen yrkat avslag på propositionen. Med den majoritet som finns i kammaren kommer den med all säkerhet att gå igenom i alla fall. Men det är enligt propositionen och betänkandet här i dag möjligt för regeringen att ge ett särskilt uppdrag till ett eller flera lärosäten att bedriva en viss verksamhet.

Så jag utgår från att regeringen använder sig av denna möjlighet och på så sätt säkerställer att fortbildning för en stärkt yttrandefrihet och demokratiutveckling kommer att finnas kvar även i framtiden.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 10 §.)

6 § Utvärdering av penningpolitiken 2007–2009 och Vissa utredningsbehov med anledning av finanskrisen

Föredrogs

finansutskottets betänkande 2009/10:FiU24

Utvärdering av penningpolitiken 2007–2009 och

finansutskottets betänkande 2009/10:FiU36

Vissa utredningsbehov med anledning av finanskrisen (framst. 2009/10:RB4).

Anf. 38 STEFAN ATTEFALL (kd):

Herr talman! Från den ena akademiska debatten till den andra, kanske. Det handlar om penningpolitiken och utvärdering av penningpolitiken för 2007–2009. Jag tänker också kommentera betänkandet FiU36 om vissa utredningsbehov med anledning av finanskrisen.

Först tycker jag att det är viktigt att konstatera att vi har genomfört stora förändringar och förbättringar av riksdagens roll och finansutskottets roll när det gäller utvärdering och uppföljning av penningpolitiken under den här mandatperioden. Finansutskottet tog under den förra mandatperioden initiativ till en mer fördjupad granskning av penningpolitiken.

Man tillsatte två internationellt erkända forskare, professorerna Giavazzi och Mishkin, som fick i uppdrag att utvärdera hur penningpolitiken har skötts med den nya regim vi har haft i Sverige under ett antal år. Det kom på finansutskottets bord när det finansutskott som nu gäller hade

Prot. 2009/10:137
15 juni

*En akademi i tiden
– ökad frihet för
universitet och
högskolor*

*Utvärdering av
penningpolitiken
2007–2009 och
Vissa utredningsbehov
med anledning av
finanskrisen*

nyttillträtt. Vi har haft ett omfattande arbete med att följa upp det arbetet och dra slutsatser av det.

Det var ett mycket intressant arbete som också hade som genomgående betyg att vi har en god ordning i Sverige. Vi har en väl fungerande penningpolitik. Vi har en riksbank som får ett gott betyg i en internationell jämförelse.

Självklart hade också utvärderarna en hel del synpunkter, inte minst på hur vi kunde förbättra utvärderingen och uppföljningen och på riksdagens och finansutskottets roll i den här processen. Det har det jobbat med en hel del för att vi helt enkelt ska bli både bättre, djupare och bredare i vårt sätt att arbeta med att följa upp vad Riksbanken gör.

Riksbanken har inom riksbankslagens ramar ett självständigt ansvar för att utforma penningpolitiken. Riksdagen och finansutskottet har till uppgift att följa upp och utvärdera hur Riksbanken sköter sitt fögderi.

Resultatet av det här arbetet har blivit mer av kontinuerliga uppföljningar med allt bättre underlag från Riksbankens sida. Vi ser ett exempel på detta i dagens betänkande FiU24. Men det handlar också om att de utfrågningar av Riksbanken som vi genomför har blivit bättre förberedda. De genomförs, tycker jag själv, på ett bättre sätt från riksdagens sida. Men Riksbanken levererar också ett bra underlag för utfrågningarna.

Vi har fått en allt öppnare riksbank. Vi kanske har den mest öppna riksbanken i hela världen.

Vi har utvecklat kontakterna med riksbanksfullmäktige som har en viktig funktion i kontroll och uppföljning av Riksbankens verksamhet. Vi fortsätter också med de fördjupade studierna av penningpolitiken vart fjärde år, där vi tar in externa granskare.

I dag har det blivit klart att finansutskottet har knutit till sig två mycket erkända professorer som ska följa upp penningpolitiken under perioden 2005–2010. Det är professorerna Charles Goodhart från England och Jean-Charles Rochet från Frankrike som ska utvärdera Riksbankens penningpolitik och arbete med finansiell stabilitet.

Det är också ett mycket viktigt arbete som kommer att leda fram till slutsatser och en rapport senhösten 2011. Det blir alltså nästa riksmöte och nästa finansutskott som får ta del av det resultatet.

Här skiljer sig utvärderingen något från den som vi fick förra gången. Här kommer nu att ligga en hel del fokus på den finansiella stabiliteten. Det är en viktig aspekt med anledning av det vi upplevt av finanskris under den gångna tiden.

Det man kort kan säga om penningpolitiken under de här gångna åren är att det är en dramatisk period vi har haft med en finanskris som har ställt det mesta på huvudet. Vi kanske hade för låga räntor 2006 och för höga räntor 2008, framför allt på sommaren och hösten just innan finanskrisen bröt ut.

Men det är lätt att vara klok i efterhand. Vi noterar att inga andra prognosmakare heller förutsåg den kraftiga uppgången i råvarupriserna i slutet av 2007 eller den snabba och djupa nedgång som kom i och med finanskrisen hösten 2008.

Vi konstaterar också att Riksbanken under den period då krisen slog till har agerat mycket klokt och resolut. Man har gått från kanske väl höga räntor om man ser det i en historisk backspegel till att snabbt sänka räntorna och därmed stimulera den ekonomiska politiken.

Vi har sett hur likviditeten har förstärkts på olika sätt genom olika aktiva insatser från Riksbankens sida, allt för att underlätta vid den oro som skapades med anledning av finanskrisen.

Vi kan även konstatera att stabiliteten i vårt finansiella system också har värnats och aktivt arbetats med, vilket sammantaget har varit oerhört viktigt för att vi i Sverige skulle klara den ekonomiska krisen på ett så bra sätt som vi trots allt har gjort jämfört med många andra länder.

Nu har vi en kraftig penningpolitisk stimulans. Det är självklart att vi i långa loppet inte kan ha en så kraftig penningpolitisk stimulans, utan det måste ske en väl avvägd utfasning av detta.

I finansutskottets betänkande 36 som handlar om vissa utredningsbehov med anledning av finanskrisen har Riksbanken – både fullmäktige och Riksbankens direktion – framfört ett antal önskemål om utredningsbehov just utifrån erfarenheter av finanskrisen.

Vi skriver också i betänkandet att vi gör ett tillkännagivande till regeringen om vikten av att regeringen, när man nu jobbar med att tillsätta en utredning med anledning av finanskrisen, fångar upp de här olika synpunkterna i utredningsarbetet eller på annat sätt så att vi får dessa frågor belysta. Det handlar om hur finansiell stabilitet ska hanteras i framtiden, samarbete med olika myndigheter, rollfördelningar och många andra viktiga frågor som man har dragit erfarenheter av utifrån den finanskris vi gått igenom.

Finansutskottet pekar också på behovet av att se över riksbankslagen när vi har fått utredningarna och resultatet av dem på plats men också utifrån den utvärdering och uppföljning som vi tillsatt med våra internationella forskare Goodhart och Rochet. När de levererat sina förslag finns det anledning för finansutskottet att ta initiativ till en översyn av riksbankslagen för att se på vilket sätt vi kan modernisera och förbättra riksbankslagstiftningen för att den ska vara så ändamålsenlig som möjligt för framtiden.

Herr talman! Jag kan också konstatera att vi av tradition har en bred samstämmighet i finansutskottet kring just de penningpolitiska frågorna. Det gäller även detta betänkande. Det är oerhört viktigt för det penningpolitiska systemet och för Sverige att vi värnar om den breda samsyn som trots allt råder. Det finns dock en avvikande mening, ett särskilt yttrande från Vänsterpartiet, i betänkandet där de skriver att de har samma kritik mot det penningpolitiska ramverket som tidigare.

När man undrar vad är det för kritik som Vänsterpartiet har haft tidigare och går tillbaka till texterna står det till exempel så här i reservationen när vi gjorde den stora utvärderingen och uppföljningen av penningpolitiken: Vänsterpartiets grunduppfattning är att Riksbankens nuvarande ställning och formulering av målen för den svenska penningpolitiken är ett uttryck för det ekonomiska och politiska systemskifte som inleddes i Sverige under 1980-talet. Det visar att den svenska penningpolitiken och Sveriges penningpolitiska regim baseras på en nyliberal nationalekonomisk teori. Systemskiftet har inneburit en avdemokratisering av den ekonomiska politiken, permanent högre arbetslöshet och växande inkomst- och förmögenhetsklyftor.

Det är den synen som Vänsterpartiet alltså omhuldar, och Vänsterpartiet är också det parti som avviker från övriga partier i detta. Detta är inte helt ointressant om Vänsterpartiet får politisk makt vid ett eventuellt

Prot. 2009/10:137
15 juni

*Utvärdering av
penningpolitiken
2007–2009 och
Vissa utredningsbehov
med anledning av
finanskrisen*

regeringsskifte. Kommer då detta synsätt att dyka upp i olika sammanhang?

Min fråga till Vänsterpartiet men också till Socialdemokraterna och Miljöpartiet är: Är detta ett synsätt som är helt och hållet begravt, eller är det så att Vänsterpartiet framhårdar och vill påverka? Man kan också fråga sig hur det känns för miljöpartister och socialdemokrater att driva en politik som baseras på nyliberal nationalekonomisk teori.

Med detta vill jag yrka bifall till förslaget i finansutskottets betänkanden 24 och 36.

Anf. 39 SONIA KARLSSON (s):

Herr talman! Årets utvärdering av penningpolitiken handlar precis som Stefan Attefall sade om perioden 2007–2009, där inledningen av perioden utmärktes av en relativt hög svensk och internationell tillväxt och ett stigande inflationstryck, medan avslutningen kännetecknades av en global finanskris och ett historiskt sett mycket snabbt och kraftigt fall i världskonjunkturen och den internationella inflationen.

Utskottet konstaterade i förra årets utvärdering att det varit mycket svårt att förutse den drastiskt förvärrade finanskrisen och den djupa nedgången i konjunkturen. Utskottets genomgång av prognoserna visade, precis som Stefan Attefall sade, att ingen prognosmakare förutsåg krisen eller styrkan i nedgången. Så gott som samtliga prognosmakare, inklusive Riksbanken, räknade så sent som under sommaren 2008 med att Sveriges bnp skulle stiga med omkring 2 procent under 2008. Utfallet blev i stället en nedgång med 0,2 procent.

Utskottet framhöll också, även om man med facit i hand kunde ifrågasätta vissa delar av penningpolitiken under utvärderingsperioden, den stora anpassningsförmåga som Riksbanken uppvisade i samband med att finanskrisen eskalerade. Utskottet ansåg också att Riksbankens agerande under finanskrisen bidragit till att mildra krisens effekter och lagt grunden för ekonomins återhämtning.

Till hjälp i utskottets utvärdering av penningpolitiken lämnar Riksbanken sedan 2008 en fristående rapport med underlag. Tidigare underlagsrapporter har normalt omfattat den gångna treårsperioden, det vill säga den tidsperiod som utskottet använder i sin utvärdering. I årets underlagsrapport är innehållet koncentrerat till utvecklingen under 2009.

Utskottet har ingen invändning mot att rapporterna inriktas mot ett särskilt år om Riksbanken anser att det underlättar deras utvärderingsverksamhet. Efter några år får man ändå en täckning av en hel treårsperiod. Utskottet anser emellertid att det i årets underlagsrapport saknas en grundlig beskrivning av både den internationella och den svenska ekonomiska utvecklingen under perioden.

En sådan beskrivning är viktig för att sätta in olika beslut och åtgärder i sitt sammanhang. Utskottet utgår därför ifrån att Riksbanken kompletterar kommande rapporter med en mer omfattande och analyserande beskrivning av den allmänna ekonomiska utvecklingen under utvärderingsperioden.

Utskottet anser också att det är angeläget att Riksbanken fortsätter att vidareutveckla besluts- och kommunikationsprocessen. Redovisningen av räntebesluten och alternativa möjliga räntebeslut och hur dessa påver-

kar den framtida inflationen och tillväxten har utvidgats och förbättrats. Det är dock viktigt att denna utveckling fortsätter.

När det gäller penningpolitiken under utvärderingsperioden 2007–2009 konstaterar utskottet att det varit en extrem period som ställt stora krav på såväl penningpolitiken som den ekonomiska analysen.

Exempelvis ökade KPI-inflationen från 1,9 procent i början av utvärderingsperioden till som högst 4,4 procent i september 2008. Därefter föll inflationen som lägst till 1,6 procent i september 2009, bland annat på grund av råvaruprisfallet och de kraftiga räntesänkningarna under senare delen av 2008 och 2009.

I början av utvärderingsperioden höjde Riksbanken reporäntan successivt för att dämpa det stigande inflationstrycket. Reporäntan höjdes med 1,75 procentenheter till en nivå i början av september 2008 på 4,75 procent. När sedan finanskrisen dramatiskt förvärrades under hösten 2008 började Riksbanken sänka reporäntan kraftigt, i juli 2009 till historiskt låga 0,25 procent.

Av Riksbankens underlagsrapport framgår att Riksbankens KPI-prognoser för 2009 låg ungefär i linje med övriga bedömares prognoser förutom vid två tillfällen, i juli och september 2008, då deras KPI-prognoser låg en bra bit över de andra prognosmakarnas bedömningar. Vid dessa båda tillfällen höjde också Riksbanken reporäntan med sammanlagt 0,5 procentenheter.

I underlagsrapporten förklarar Riksbanken felbedömningarna med att man såg risker för att de kraftigt stigande råvarupriserna skulle leda till att också andra priser började stiga snabbt samt att inflationsförväntningarna var höga.

Någon mer grundlig analys av felbedömningarna presenteras inte i underlagsrapporten. Enligt utskottets mening kan det finnas anledning att djupare analysera prognos- och beslutsunderlagen från våren och speciellt sommaren 2008 för att undersöka om det finns lärdomar att dra för den framtida prognosverksamheten.

Utskottet konstaterar också att det var många experter som missbedömde utvecklingen 2008 och 2009. Exempelvis genomförde Internationella valutafonden, IMF, våren 2008 en så kallad artikel IV-konsultation över den svenska ekonomiska och finansiella utvecklingen. I sin rapport från juli/augusti 2008 välkomnade IMF Riksbankens räntehöjningar under sommaren och bedömde att den svenska penningpolitiken borde vara fortsatt stram framöver för att bryta uppgången i inflationsförväntningarna och förhindra en andra våg av prisuppgångar.

Precis som i förra årets utvärdering anser utskottet att det finns anledning att berömma Riksbanken för den penningpolitik som man har bedrivit sedan hösten 2008. Trots att banken bara några veckor innan finanskrisen bröt ut höjde reporäntan anpassade man sig snabbt till den nya situationen. Reporäntan sänktes kraftfullt. När det visade sig att räntevapnet inte räckte till för att lösa uppgiften kompletterade Riksbanken penningpolitiken med en omfattande utlåning till banksystemet för att underlätta kreditförsörjningen och öka räntepolitikens genomslag i ekonomin.

Utskottet är övertygat om att Riksbankens åtgärder hösten 2008 och under 2009 minskat instabiliteten på finansmarknaderna, motverkat en

Prot. 2009/10:137
15 juni

*Utvärdering av
penningpolitiken
2007–2009 och
Vissa utredningsbehov
med anledning av
finanskrisen*

allvarlig kredittätstramning och dämpat produktionsbortfallet i den svenska ekonomin.

Angående vår nya externa oberoende utvärdering nämner jag inte något mer. Det har Stefan Attefall gått igenom. Men, herr talman, utskottet har också behandlat Riksbankens framställning om vissa utredningsbehov med anledning av finanskrisen. Syftet med översynen bör enligt Riksbanken vara att skapa ett svenskt finansiellt regelverk som kan förebygga kriser och minimera kostnaderna för samhället och konsumenterna av eventuella framtida kriser.

Utskottet delar Riksbankens uppfattning att det är viktigt att man snabbt kommer i gång med utredningsarbetet. Regeringen bör därför enligt utskottet skyndsamt tillsätta den eller de utredningar som behövs för att utforma ett långsiktigt hållbart svenskt finansiellt regelverk.

En framtida utredning bör ha i uppdrag att modernisera riksbankslagen genom att i lagen arbeta in de förändringar som blir följden av de utredningar som nu genomförs på det finansiella området. Men, precis som har sagts tidigare, det är inte nödvändigt att riksdagen nu tar ett beslut om en översyn av riksbankslagen, utan riksdagen kan avvakta med ett beslut till dess resultaten av utredningarna föreligger. En framtida utredning bör enligt utskottets mening vara parlamentarisk och tillsättas av riksdagsstyrelsen.

Jag yrkar bifall till förslagen i finansutskottets betänkanden FiU24 och FiU36.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag tacka talmännen, riksdagskollegerna samt riksdagens personal för gott samarbete under snart 22 år. Ett särskilt tack riktar jag till riksdagens personal som alltid har varit mycket vänlig och tillmötesgående. Detta gäller alldeles särskilt för personalen i finansutskottet. Tack så mycket!

(Applåder)

Anf. 40 STEFAN ATTEFALL (kd) replik:

Herr talman! Jag hade först tänkt fråga Sonia Karlsson hur det känns att med Vänsterpartiets retorik stå för en odemokratisk och nyliberal ekonomisk politik, men det ska jag inte göra. Jag ska i stället ta tillfället i akt och framföra ett tack till Sonia Karlsson för många års insatser i riksdagen och för ett gott samarbete i finansutskottet. Ibland har vi varit överens om penningpolitiska frågor, ibland är vi inte helt överens, men det har alltid varit noggrannhet och höga ambitioner från Sonia Karlssons sida. Det tycker jag ska stå i riksdagens protokoll. Då vet jag att jag också talar för hela finansutskottet.

Tack för den här tiden, Sonia!

Anf. 41 SONIA KARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag ber att få varmt tacka för de vänliga orden från Stefan Attefall. Och jag vill givetvis rikta ett stort tack till alla kollegerna i finansutskottet genom alla tider. Det är en mycket god stämning när vi inte är oense.

(Applåder)

Herr talman! Ordföranden i finansutskottet uttryckte ju sin uppskattning av Sonia, och jag tror att också den applåd som Sonias anförande fick från både opposition och majoritet i första hand ska tas som ett uttryck för en tacksamhet för det fina samarbete som vi har haft under alla dessa år. Men det skulle också kunna vara ett uttryck för ett stöd för de synpunkter som Sonia framförde i det här ärendet. Frågan om det penningpolitiska ramverket och utvärderingen av den oberoende riksbanken är en sådan fråga som det har rått en väldigt stor samstämmighet i inom riksdagen. Även i sak tror jag därför att Sonia kan ta åt sig lite grann av applåden för sin fantastiskt bra och genomträngande genomlysning av det här ärendet.

Jag ska begränsa mitt anförande både tidsmässigt och till innehållet till några principiella frågor som gäller just det penningpolitiska ramverket. Jag ska göra det av samma anledning som Stefan Attefall tog upp frågeställningen om den enighet som råder över partigränserna och över blockgränserna när det gäller det penningpolitiska ramverket. Det har en principiell betydelse, men det har också ett viktigt sakpolitiskt innehåll när enigheten är stor.

Sedan 1999 har Sveriges riksbank ett lagfäst oberoende gentemot riksdagen och regeringen. Riksbankens penningpolitiska beslut fattas enligt riksbankslagen av en oberoende direktion som inte får söka eller ta instruktioner i penningpolitiska frågor. Riksbankens mål är primärt att upprätthålla ett fast penningvärde och att främja ett säkert och effektivt betalningssystem. Även om man under perioden har anpassat penningpolitiken till en så kallad flexibel inflationsmålsregim som också tar hänsyn till den reala ekonomins utveckling är det viktigt att slå fast att penningpolitiken i grunden bygger på de primära uppgifterna.

Finansutskottet har i sina tidigare utvärderingar konstaterat att Sveriges riksbank står sig väl i jämförelse med de bästa centralbankerna i världen och att den penningpolitiska utvecklingen har förbättrats avsevärt efter införandet av det penningpolitiska ramverket. Att vi inte är ensamma i den bedömningen har inte minst blivit tydligt under de senaste månadernas internationella debatt.

Vänsterpartiet var fram till för bara någon månad sedan det enda av riksdagens partier som hade en avvikande syn på det penningpolitiska ramverk som styr Riksbanken. Stefan Attefall citerade innehållet i deras invändning. Nu har man enats med de övriga partierna i den rödgröna kartellen. Det är bra för trovärdigheten, inte bara för trovärdigheten för penningpolitiken som helhet utan också för trovärdigheten för Riksbankens ramverk för framtiden oavsett vilken regering som kommer till makten efter höstens val.

I ett särskilt yttrande förklarar man dock att den ändrade synen enbart gäller under den kommande mandatperioden under förutsättning att De rödgröna vinner valet. Man anmäler samtidigt i sitt yttrande att man redan nu vill inleda ”en diskussion och en översyn för att komplettera Riksbankens inflationsmål med ett sysselsättningsmål”.

Den osäkerhet som det här yttrandet skapar om det penningpolitiska ramverket är med andra ord inte begränsad till perioden efter den kommande mandatperioden eller till en situation då den nuvarande regeringen sitter kvar i regeringsställning. Trots den här villkorade kompromissen

inom den rödgröna kartellen vill Vänsterpartiet redan nu inleda en översyn av den penningpolitiska inriktning som övriga partier enhälligt har ställt sig bakom. Jag skulle liksom Stefan Attefall gärna vilja ha en kommentar från de övriga partierna i den rödgröna kartellen till hur man ställer sig till denna begäran.

Den utvärdering som vi nu tar ställning till, herr talman, gäller som sagt åren 2007–2009. Jag vill göra några kommentarer kring själva utvärderingen. Utvärderingen sammanfaller med ett antal olika bedömningar av både finanspolitiken och penningpolitiken i Sverige under finanskrisen och lågkonjunkturen, bland annat från EU-kommissionen, OECD och Internationella valutafonden. Genomgående är bedömningen av den svenska penningpolitiken mycket positiv. Utskottet delar de här bedömningarna, trots att perioden har ställt stora krav på såväl penningpolitiken som de ekonomiska analyserna. Riksbanken har varit mycket lyhörd för de krav som har ställts och kontinuerligt anpassat sina åtgärder efter behovet av akuta insatser, framför allt för att stabilisera finansmarknaden och garantera likviditeten i banksystemet.

I förra årets utvärdering konstaterade utskottet att Riksbanken, liksom sagts tidigare här i debatten, sannolikt borde ha höjt reporäntan snabbare under 2006 och 2007 för att motverka det inflationstryck som började stiga. Efter hand kan man också ifrågasätta räntehöjningarna under våren och sommaren 2008. Vi poängterar dock samtidigt att det här är bedömningar med facit i hand. Ingen förutsåg den kraftiga uppgången i råvarupriserna, framför allt oljepriserna, som vi vet av erfarenhet sedan fortplanter sig till övriga ekonomin. Ingen förutsåg heller den snabba och djupa nedgång som kom i finanskrisens spår. Av utskottets utvärdering framgår dock att Riksbanken varit mer framgångsrik i sina bedömningar än flera andra bedömare, särskilt under slutet av perioden.

Utskottet berömmar Riksbanken för den penningpolitik man bedrivit sedan hösten 2008. Man visar då en prestigelös anpassningsförmåga och en stor handlingskraft. Trots att banken några veckor innan krisen bröt ut hade höjt reporäntan anpassade man sig snabbt till den nya situationen och sänkte räntan till historiskt låga nivåer samt vidtog omfattande åtgärder för att motverka produktionsfallet och nedgången i inflationen.

Åtgärderna har minskat instabiliteten på den svenska finansmarknaden, och de har också motverkat en allvarlig kreditätstramning och dämpat produktionsfallet i den svenska ekonomin.

Sammantaget ger det här för finansutskottet och Riksbanken ett gott betyg för penningpolitiken under perioden 2007–2009 och för hanteringen av finanskrisen under hösten 2008. Jag yrkar bifall till förslaget i finansutskottets betänkande.

Anf. 43 GUNNAR ANDRÉN (fp):

Herr talman! Jag börjar med att yrka bifall till förslagen i finansutskottets båda betänkanden.

Så långt kommen i debatten gjorde jag en kontroll utanför riksdagen för att se om det hade samlats några människomassor för att lyssna på debatten. Jag kunde konstatera att så inte var fallet. Om vi däremot hade befunnit oss i motsvarande parlament i till exempel Aten eller Reykjavik hade vi varit säkra på att människorna skulle vara upprörda över den penningpolitik som hade förts i deras respektive länder. Det är, herr tal-

man, viktigt att kunna konstatera att den svenska penningpolitiken har varit mycket framgångsrik jämfört med många andra länder under de år vi nu utvärderar.

Jag tog med mig denna lilla papperslapp i talarstolen. Jag noterar att den är underskriven med två namn, nämligen Johan Gernandt och Stefan Ingves. Man kan fråga sig vad den här lappen representerar. Produktionskostnaden för en 20-kronorssedel, en "Selma", torde vara något öre, men den representerar något helt annat, nämligen förtroendet för penningvärdet. Den representerar något man kan köpa någonting för. Den är inte bara en papperslapp.

För oss som har att se till hur lagstiftningen fungerar för Riksbanken är det otroligt viktigt att förtroendet bland människorna för Riksbanken hela tiden kan upprätthållas. Annars råkar man i olag, och annars blir det demonstrationer utanför parlamenten.

Det är alltid lättare att vara efterklok. Precis som andra har sagt kan den penningpolitik som fördes av Riksbanken i början av 2008 och fram till sommaren i efterhand förses med vissa frågetecken. Därför är det klokt att låta oberoende utvärdera detta och se vilka motiv som möjligen fanns för den höjda reporäntan vid det tillfället.

I övrigt, herr talman, tror jag att det är viktigt att minnas att vårt land är oerhört beroende av att vi har en politik som gör att vår export kan fungera. Varje kapitalinvestering som görs i form av ett köp av en svensk bil, Volvo, Saab eller Scania, åtföljs ofta av ett kreditpaket till andra länder. Vi vet att under den här perioden hade svenska företag haft betydande svårigheter när den internationella kreditmarknaden bröt samman. Man måste också värdera penningpolitiken mot den bakgrunden att den fungerade bra. Vi ser att den svenska exporten har fungerat bra. Vi måste också notera att de svenska bankerna i framför allt Baltikum och Ukraina ställde den inhemska penningpolitiken på mycket svåra prov under den här perioden.

Herr talman! Jag ska inte förlänga debatten. Jag yrkar bifall till förslagen i båda betänkandena.

Anf. 44 JACOB JOHNSON (v):

Herr talman! Finansutskottets betänkande om penningpolitiken är både som vanligt och speciellt. Som vanligt eftersom den bland annat redovisar prognoser och utfall för inflation, ränteutveckling och arbetslöshet, men speciellt eftersom finanskrisen ligger mitt under perioden med dess drastiska effekter och dessa variabler.

Man kan som vanligt konstatera att Riksbanken, liksom övriga prognosmakare, gör ungefär som jag när man ska göra en väderprognos för de närmaste dagarna – det blir väl samma väder i morgon som det är i dag. Det är en metod som i och för sig har en hyfsad träffsäkerhet men som naturligtvis helt missar om det är ett oväder på gång över Nordsjön om jag själv är i Mälardalen och inte känner till detta oväder. Så var det väl sommaren och den tidiga hösten 2008. Ingen prognosmakare förutsåg finanskrisen och dess dramatiska effekter.

Herr talman! Jag brukar ta prognoser från Riksbanken och andra med en viss nypa salt. Jag tror att det är klokt. Exempelvis kan man studera IMF:s konsultationsrapport från sommaren 2008. Efter att bland annat ha välkomnat tidigare svenska räntehöjningar anför man att Riksbankens

Prot. 2009/10:137
15 juni

*Utvärdering av
penningpolitiken
2007–2009 och
Vissa utredningsbehov
med anledning av
finanskrisen*

penningpolitik borde vara stram, och man rekommenderar ytterligare räntehöjningar. Vid samma tillfälle bedömde man att den svenska kronan skulle stärkas, men verkligheten blev precis den motsatta. Kronan sjönk kraftigt under finanskrisen, och den har fortfarande inte nått samma styrka som sommaren 2008.

I utskottets ställningstagande i betänkandet beskrivs Riksbankens så kallade flexibla inflationsmålspolitik, det vill säga att Riksbanken numera utöver inflationsmålet på 2 procent även har som mål att stabilisera den ekonomiska utvecklingen, vilket enligt betänkandet betyder att den reala ekonomin, produktion och sysselsättning, inte ska uppvisa alltför stora svängningar.

I Vänsterpartiets, Socialdemokraternas och Miljöpartiets motion som väcktes med anledning av 2010 års ekonomiska vårproposition ställde sig Vänsterpartiet bakom det nuvarande penningpolitiska ramverket. Det är alltså en uppgörelse som Vänsterpartiet står bakom och som kommer att gälla under kommande mandatperiod om De rödgröna vinner valet och får förtroende att bilda regering. Vi framförde dock samtidigt en grundkritik mot det penningpolitiska ramverket.

Jag hänvisade tidigare till den så kallade flexibla inflationsmålpolitiken. Man kan säga att det på sätt och vis är ett steg på rätt väg mot en annan, mer övergripande penningpolitik. Den svenska ekonomin kännetecknas för närvarande av lågt kapacitetsutnyttjande i näringslivet, lågt inflationstryck och mycket hög arbetslöshet. Penningpolitiken borde inriktas på att öka sysselsättningen och få ned arbetslösheten. Därför borde det inledas en diskussion om översyn för att komplettera inflationsmål med ett sysselsättningsmål. Och jag kan konstatera att utskottet i dag har tillsatt externa utvärderare av penningpolitiken. Jag kan åtminstone hoppas att de kommer att komma fram till samma slutsatser.

Herr talman! Med detta lämnar jag penningpolitiken och går över till betänkandet om utredningsbehov med anledning av finanskrisen. Hösten 2008 påbörjades en mer eller mindre global kris i de finansiella systemen med en dramatisk påverkan på de reala ekonomierna. Även om förtroendet för de finansiella systemen har återhämtats till viss del ser vi fortfarande effekterna av hög arbetslöshet, urgröpta offentliga finanser, nedskärningar i nationella välfärdssystem, räddningsprogram för olika länder med mera. Det inträffade har visat hur de finansiella systemen i dagens globala kapitalism på ett helt oacceptabelt sätt har tillåtit äventyra miljontals människors liv, arbeten och trygghet.

Bakgrunden är väl känd. Det var en fastighetsbubbla som sprack i USA hösten 2008. En investmentbank, Lehman Brothers, gick i konkurs, vilket spred panik på de finansiella marknaderna.

Något som inte uppmärksamrats tillräckligt är USA:s ekonomiska politik och dess brist på fördelningspolitik. Sedan 2001 har den samlade inkomstökningen i USA till smått ofattbara 96 procent gått till den rikaste tiondelen i samhället. För att någorlunda hålla jämna steg med de översta samhällsskikten skuldsattes arbetar- och medelklasshushåll i allt större utsträckning. Det var en orsak till bubblan.

De extrema inkomstskillnaderna i USA är till stor del ett resultat av en ekonomisk politik som har förts alltsedan Ronald Reagans tid i början på 80-talet. Den har inneburit stora skattesänkningar för de välsituerade. Man har haft en teori att de högavlönades ökade inkomster genom skatte-

sänkningar ska sippra ned till de breda folklagen som de övre skiktens konsumtion.

Det är en politik som brukar benämnas trickle down economics, eller om jag får använda en svensk översättning: hästskitsteomet. Det är helt klart att denna politik har misslyckats kapitalt. De breda amerikanska folklagen har knappt fått några inkomstökningar medan överklassen tjänat enorma summor. Det har lett till en instabilitet i hela systemet. Det är dags att vända på kuttingen, städa trappan uppifrån och bygga huset och framtiden från grunden.

Jag säger detta som en bakgrund till utredningsbehovet med anledning av finanskrisen. Vi från Vänsterpartiet har ingenting att invända mot de utredningsområden som Riksbanken föreslår. Vi har länge sedan finanskrisen drivit att det bör tillsättas en finanskommission. Det säger sig också regeringen nu vilja göra fastän den inte har gjort det.

Vi anser att en kommission ska ha ett betydligt bredare uppdrag än den som regeringen är på väg att tillsätta. Den bör till skillnad från regeringens planerade expertutredning bestå av representanter från samtliga riksdagspartier och företrädare för den akademiska världen och arbetsmarknadens parter.

Finanskommissionens uppdrag bör vara att söka förklaringar till dagens kris, ta fram förslag till ny finansiell reglering och i övrigt minska riskerna för nya finanskriser. Man bör särskilt lyfta problemet med too big to fail. Det är de stora banker som inte kan gå i konkurs utan som får räddas av staten och skattebetalarna. Det måste till en helt annan lösning.

Herr talman! Jag hade en del till att säga, men jag ska vara lojal mot tidsplanen. Jag ställer mig bakom betänkandet med de särskilda yttranden som Vänsterpartiet anför.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 10 §.)

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 14.55 på förslag av talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 15.00 då parentation och votering skulle äga rum.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 15.00.

7 § Parentation

Parentation

Anf. 45 TALMANNEN:

Ärade riksdagsledamöter! Vi har nåtts av beskedet att riksdagsledamoten Jörgen Johansson har avlidit efter en kort tids sjukdom.

Våra tankar går i denna stund till Jörgen Johanssons anhöriga och närmaste, hans hustru Anne-Marie och deras familj och vänner.

Prot. 2009/10:137
15 juni

*Utvärdering av
penningpolitiken
2007–2009 och
Vissa utredningsbehov
med anledning av
finanskrisen*

Men vi är också många här som känner sorg och saknad över att ha förlorat en kamrat och kollega.

Jörgen Johansson föddes den 26 september 1947 och var hemma-hörande i Medåker i Arboga kommun.

Han utbildade sig till ingenjör och engagerade sig politiskt. Han blev medlem i Centerpartiet 1965 och kom in i riksdagen 2002. Under nuvarande mandatperiod var Jörgen ledamot i skatteutskottet. Jörgen var också utsedd att vara Centerpartiets skattepolitiska talesman och ansvarade för partiets kommunalekonomiska frågor i riksdagen.

Jörgen hade en lång politisk erfarenhet från kommunpolitiken i Arboga och landstingspolitiken i Västmanlands läns landsting. Han hade också en lång rad uppdrag i kommunförbund och landstingsförbund vilket gav honom en gedigen plattform att utgå ifrån i sitt arbete med riksdagens skattepolitik.

Jörgens djupa intresse och grundliga kunskaper inom skatteområdet respekterades och uppskattades av alla, oavsett politisk tillhörighet. Han hade en förmåga och vilja att se de politiska problemen, ibland dessutom förmedla dem till sin omgivning så att alla förstod hur komplicerade och svårförklarade uppgifterna var, för att sedan fundera fram ett förslag till lösning.

Många gånger kontaktades Jörgen av enskilda personer, företag och organisationer som efter första samtalet med Jörgen uppfattade det som att Jörgen försvarade systemet. Men Jörgen såg möjligheter i problemen, och efter någon veckas funderande och diverse kontakter med Finansdepartementet, skattemyndigheten och andra användbara kontakter i sitt nätverk återkom Jörgen med en idé till lösning.

En del av er känner säkert igen detta i frågor om fastighetsbeskattningens många olika turer och beskattningen av vindkraftskooperativen.

Jörgen var alltid väldigt mån om att göra ett bra intryck. Han var mån om sitt utseende och var alltid väl förberedd och påläst. Han hade alltid ordning och reda och struktur i sitt arbete.

Han var en man med stort hjärta och engagemang, en bra mentor och kompis för sina partikollegor. Han uppmuntrade både nya ledamöter och kanslipersonalen till att ta för sig och växa i sina roller.

Vi minns Jörgen som en väldigt varm, intelligent, humoristisk, sympatisk person, med glimten i ögat, ett leende på läpparna och ett knippe rävar bakom öronen.

Vi kommer ihåg Jörgen som en social och ambitiös kollega, en oerhört hjälpsam person som vi nu tackar och hyllar för hans insatser i riksdagen och samhället.

Vi hedrar nu riksdagsledamoten Jörgen Johansson med en stunds tystnad.

8 § Beslut om ärenden som slutdebatterats den 3 juni

NU24 Vissa konkurrensfrågor

Punkterna 1 och 2

Kammaren biföll utskottets förslag.

1. utskottet

15 juni

2. utskottets förslag till beslut med godkännande av motiveringen i res.

(s, v, mp)

Votering:

158 för utskottet

153 för res.

38 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 85 m, 27 c, 24 fp, 21 kd, 1 -

För res.: 117 s, 18 v, 18 mp

Frånvarande: 13 s, 11 m, 2 c, 4 fp, 3 kd, 4 v, 1 mp

FöU9 Räddningstjänst och skydd mot olyckor m.m.

Kammaren biföll utskottets förslag.

9 § Beslut om ärenden som slutdebatterats den 14 juni

KU20 Granskningsbetänkande

Regleringsbrev för AMS och Arbetsförmedlingen (avsnitt 2.5)

Godkännande av

1. utskottets anmälan

2. anmälan i res. 3 (s, v)

Votering:

176 för utskottet

135 för res. 3

38 frånvarande

Kammaren godkände utskottets anmälan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 85 m, 27 c, 24 fp, 21 kd, 18 mp, 1 -

För res. 3: 117 s, 18 v

Frånvarande: 13 s, 11 m, 2 c, 4 fp, 3 kd, 4 v, 1 mp

Regeringens hantering av förändringar i sjukförsäkring och arbetslöshetsförsäkring (avsnitt 3.1)

Godkännande av

1. utskottets anmälan

2. anmälan i res. 6 (s, v, mp)

Votering:

159 för utskottet

152 för res. 6

38 frånvarande

Kammaren godkände utskottets anmälan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 86 m, 27 c, 24 fp, 21 kd, 1 -

För res. 6: 116 s, 18 v, 18 mp

Frånvarande: 14 s, 10 m, 2 c, 4 fp, 3 kd, 4 v, 1 mp

Regeringens styrning av Vattenfall AB (avsnitt 4.2)

Godkännande av

1. utskottets anmälan

2. anmälan i res. 9 (s, v, mp)

Votering:

159 för utskottet

153 för res. 9

37 frånvarande

Kammaren godkände utskottets anmälan.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 86 m, 27 c, 24 fp, 21 kd, 1 -

För res. 9: 117 s, 18 v, 18 mp

Frånvarande: 13 s, 10 m, 2 c, 4 fp, 3 kd, 4 v, 1 mp

Övriga i betänkandet upptagna frågor

Kammaren godkände utskottets anmälan.

Utskottets anmälan lades till handlingarna.

KU25 En ny radio- och tv-lag

Punkt 1 (Avvecklande av Granskningsnämnden för radio och tv, Radio- och tv-verket och Taltidningsnämnden)

1. utskottet

2. res. 1 (s, v, mp)

Votering:

159 för utskottet

152 för res. 1

38 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 86 m, 27 c, 24 fp, 21 kd, 1 -

För res. 1: 116 s, 18 v, 18 mp

Frånvarande: 14 s, 10 m, 2 c, 4 fp, 3 kd, 4 v, 1 mp

Punkt 5 (Sponsring, reklam och produktplacering)

1. utskottet

2. res. 2 (s, v, mp)

Votering:

159 för utskottet

152 för res. 2

38 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 86 m, 27 c, 24 fp, 21 kd, 1 -

För res. 2: 116 s, 18 v, 18 mp

Frånvarande: 14 s, 10 m, 2 c, 4 fp, 3 kd, 4 v, 1 mp

1. utskottet
2. res. 3 (s, v, mp)

Votering:

159 för utskottet

153 för res. 3

37 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 86 m, 27 c, 24 fp, 21 kd, 1 -

För res. 3: 117 s, 18 v, 18 mp

Frånvarande: 13 s, 10 m, 2 c, 4 fp, 3 kd, 4 v, 1 mp

15 juni

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

KU39 Indelning i utgiftsområden m.m.

Punkt 1 (Obligatoriskt överskottsmål)

1. utskottet

2. res. (s, v, mp)

Votering:

159 för utskottet

153 för res.

37 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partvis fördelning av rösterna:

För utskottet: 86 m, 27 c, 24 fp, 21 kd, 1 -

För res.: 117 s, 18 v, 18 mp

Frånvarande: 13 s, 10 m, 2 c, 4 fp, 3 kd, 4 v, 1 mp

Punkt 5 (Ändringar i riksdagsordningens huvudbestämmelser)

I denna punkt föreslogs ändringar i riksdagsordningens huvudbestämmelser. Av förslaget framgick att ändringarna önskades bli genomförda med ett enda beslut.

För bifall därtill krävdes, i enlighet med 8 kap. 16 § andra meningen regeringsformen, att *minst tre fjärdedelar* av de röstande och *mer än hälften* av riksdagens ledamöter förenade sig om beslutet.

Enligt 5 kap. 4 § andra stycket riksdagsordningen skulle beslutet fattas genom omröstning med omedelbar rösträkning.

Votering:

310 för bifall

2 för avslag

37 frånvarande

Talmannen konstaterade att minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter hade röstat ja. Kammaren hade således bifallit utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För bifall: 117 s, 86 m, 27 c, 24 fp, 21 kd, 16 v, 18 mp, 1 -

För avslag: 2 v

Frånvarande: 13 s, 10 m, 2 c, 4 fp, 3 kd, 4 v, 1 mp

Kent Persson (v) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Övriga punkter

Kammaren biföll utskottets förslag.

KU41 Uppskov till 2010/11 års riksmöte med behandlingen av vissa ärenden

Kammaren biföll utskottets förslag.

JuU24 Uppskov till 2010/11 års riksmöte med behandlingen av vissa ärenden

Kammaren biföll utskottets förslag.

JuU34 Rättelse i brottsbalken

Kammaren biföll utskottets förslag.

JuU35 Ändring i brottsbalken

Kammaren biföll utskottets förslag.

10 § Beslut om ärenden som slutdebatterats vid dagens sammanträde

UbU23 En akademi i tiden – ökad frihet för universitet och högskolor

Punkt 1 (Högskolans interna organisation och läroanställningar)

1. utskottet

2. res. 1 (s, mp)

Votering:

159 för utskottet

153 för res. 1

37 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 86 m, 27 c, 24 fp, 21 kd, 1 -

För res. 1: 117 s, 18 v, 18 mp

Frånvarande: 13 s, 10 m, 2 c, 4 fp, 3 kd, 4 v, 1 mp

Punkt 2 (Reviderat förslag till ökad frihet för universitet och högskolor)

1. utskottet

2. res. 2 (s, mp)

Votering:

159 för utskottet

151 för res. 2

39 frånvarande

Kammaren biföll utskottets förslag.

Partivis fördelning av rösterna:

För utskottet: 86 m, 27 c, 24 fp, 21 kd, 1 -

För res. 2: 115 s, 18 v, 18 mp

Frånvarande: 15 s, 10 m, 2 c, 4 fp, 3 kd, 4 v, 1 mp

Prot. 2009/10:137

15 juni

FiU24 Utvärdering av penningpolitiken 2007–2009

Kammaren biföll utskottets förslag.

FiU36 Vissa utredningsbehov med anledning av finanskrisen

Kammaren biföll utskottets förslag.

11 § Patientsäkerhet och tillsyn

*Patientsäkerhet och
tillsyn*

Föredrogs

socialutskottets betänkande 2009/10:SoU22

Patientsäkerhet och tillsyn (prop. 2009/10:210).

Anf. 46 MARIANNE KIERKEMANN (m):

Herr talman! I detta betänkande behandlas regeringens proposition 2009/10:210 om patientsäkerhet och tillsyn samt 17 motionsyrkanden som har väckts med anledning av propositionen. Utskottet behandlar även 11 motionsyrkanden som väckts under den allmänna motionstiden 2009.

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag om att lagen om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område upphävs och ersätts av en ny patientsäkerhetslag. Utskottet ställer sig även i övrigt bakom de förslag till lagändring som finns i propositionen.

Den nya patientsäkerhetslagen innehåller bestämmelser om att vårdgivare ska bedriva ett systematiskt patientsäkerhetsarbete som bland annat innebär att utreda händelser i verksamheten som medfört eller hade kunnat medföra en vårdskada, att ge patienter och närstående information och möjligheter att bidra till patientsäkerhetsarbetet samt att till Socialstyrelsen rapportera legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal som bedöms utgöra en fara för patientsäkerheten.

Disciplinpåföljderna varning och erinran ersätts av en utökad klagomålshantering hos Socialstyrelsen med möjlighet att rikta kritik mot yrkesutövare. Staten får utökade möjligheter att tillgripa skyddsåtgärden prøvotid. I beslut om prøvotid ska det kunna fastställas en prøvotidsplan som den legitimerade ska följa. Det föreslås också att bestämmelserna om återkallelse av legitimation och annan behörighet att utöva yrke inom hälso- och sjukvården förändras bland annat på så sätt att det tydliggörs att även allvarlig brottslighet utan samband med yrkesutövningen ska kunna utgöra grund för återkallelse.

Jag lämnar härmed över betänkandet till debattörerna.

Anf. 47 YLVA JOHANSSON (s):

Herr talman! Sjukvårdens uppgift är att bota, lindra och trösta. När vi söker oss till vården är vi ofta sjuka, sköra och utsatta, men man ska ha klart för sig att sjukvården är en riskverksamhet. När vi söker oss till

vården i hopp om att bli botade, lindrade och tröstade i vår sköra och utsatta situation händer det att vi blir felbehandlade, att vi till och med blir sämre än vi var innan vi sökte vård, och det finns de som avlider. Man har försökt göra uppskattningar av hur stort problemet med felbehandlingar på grund av dålig patientsäkerhet i vården är. Ingen vet säkert, men man talar om att 100 000 patienter per år felbehandlas i vården. De får inte den bot, lindring och tröst som de rimligen väntade sig när de sökte vård. Man talar om att så många som 3 000 personer per år avlider på grund av fel i vården. Det är oerhört allvarligt, men vi förstår alla att sjukvården måste vara en riskverksamhet. Det går inte att nå noll i risk.

Vi politiker har ett oerhört stort ansvar för att skapa så goda förutsättningar som möjligt för att minimera risker och felbehandlingar i vården. Vi måste självkritiskt säga att vi hittills inte har gjort tillräckligt. De system vi har för att säkerställa god kvalitet och bra patientsäkerhet är huvudsakligen Socialstyrelsens tillsyn och anmälningar via Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd. Socialstyrelsens tillsyn är huvudsakligen driven av lex Maria-anmälningar. När någonting har gått fel eller när det fanns risk för att något kunde gå fel gör man en anmälan. Det renderar tillsynsaktiviteter från Socialstyrelsen. Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd bygger per definition på att någonting redan har gått fel, och man utreder ansvaret för det.

Vi socialdemokrater har funderat mycket på hur vi ska få bättre patientsäkerhet, högre kvalitet och större likvärdighet i vården. Vår slutsats är att de nuvarande styrinstrumenten inte räcker till. Vi föreslår därför att man för över mer resurser för att säkerställa att det blir rätt från början. I dag är de nationella statliga resurserna nästan helt och hållet inriktade på att ta reda på varför det gick fel och vilka som är syndabockarna efter det att något har gått fel. Båda de sakerna är viktiga att göra, men det är ändå viktigare att säkerställa att det blir rätt från början. Vi måste kunna svara medborgarna på frågan: Vad har ni gjort för att det skulle bli rätt från början, för att detta inte skulle drabba min anhörige eller mig?

Det har resulterat i att vi föreslår en nationell kvalitetscertifiering av alla offentligt finansierade vårdgivare. Det är en certifiering som man genomgår genom att professionen själv med vidareutbildning besöker och undersöker klinikerna och enheterna för att säkerställa att rutiner finns på riktigt och inte bara i en pärm någonstans. Man ska säkerställa att säkerhetsarbetet fungerar på det sätt som är avsett och att det inte bara finns som en instruktion i en lag eller förordning.

Man har det systemet i Danmark. Jag tror att vi har mycket att lära av den danska kvalitetsmodellen där man har bättre fokus på kvalitets- och säkerhetsfrågor.

En annan viktig fråga för oss är att säkerställa att personalen kan, vill och törs berätta om sådant som de upplever som risker. För att åstadkomma det tror jag att de förändringar som föreslås i den proposition som vi nu ska fatta beslut om är viktiga. Man minskar repressalieinslaget mot enskilda individer i lagstiftningen. Något som fattas i lagstiftningen är skydd för den som arbetar i privat driven vård. Där har man inget meddelarskydd i dag. Det är bara den vårdpersonal som arbetar i offentligt driven sjukvård som omfattas av ett grundlagsskydd, ett meddelarskydd, som gör att man alltid kan berätta om villkoren utan att vara rädd för repressalier och utan att vara rädd för att bli eftersökt. Om man arbe-

tar i privat driven vård har man inte det skyddet. Det finns dess värre många enskilda individer som vittnar om att det gör att man drar sig för att berätta om sådant som man upplever som risker.

Regeringens proposition undviker de två viktiga frågorna: Hur ska vi säkerställa att vi gör rätt från början i vården? Hur ska vi säkerställa att alla anställda vågar berätta också om sådant som man bara misstänker kan leda till problem längre fram?

Propositionen innehåller, trots dessa brister, viktiga förslag som kan förbättra patientsäkerhetsarbetet. Jag tror att det är en viktig förskjutning som sker med den nya lagstiftningen där vi lägger större ansvar på vårdgivaren att ha system som fungerar. När vi ska utreda felen tittar vi på hela händelseförloppet, inte bara på den enskilda individen.

Herr talman! Det måste också sägas att propositionen, som har fler fördelar, har mött skarp kritik som jag menar att man måste lyssna på och ta på allvar. Det gäller framför allt den kritik som har riktats från Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnds generaldirektör Aud Sjökvist som har pekat på det som fattas i propositionen, nämligen hur man ska ta emot all frustration hos människor som har blivit felbehandlade eller som har fått se en nära anhörig bli skadad för livet eller till och med förlora sitt liv i vården. Det skapar en enorm frustration hos människor, en enorm sorg och en enorm ilska – en berättigad frustration, sorg och ilska. Jag tycker att det som saknas i propositionen är hur det ska tas om hand.

Det handlar inte bara om att få upprättelse i form av en bestraffning eller en ändring av regler. Det handlar om att ta denna enorma sorg och frustration på allvar. Jag tror att det finns en berättigad kritik och risk för att vi får se ett ökat antal polisanmälningar, inte för att det nya systemet inte skulle klara av att hantera de fall där man behöver vidta åtgärder för att man har gjort fel i vården, utan för att systemet inte räcker till för att hantera ilskan, frustrationen och sorgen hos människor som har blivit felbehandlade eller som har sett en nära anhörig bli felbehandlad.

Den frågan måste man ta på största allvar. Jag ska villigt erkänna att det inte är någon enkel fråga. Men vi har föreslagit att man måste följa upp detta oerhört noga. Det vore ett misslyckande om frustrerade och ledsna människor som har förlorat en anhörig i sjukvården ska vända sig till polisen och inte kunna bli bemött i vårdens organisation.

Det andra som också är oacceptabelt i förslaget är att det inte finns ett system för överklagande av beslut. Det har regeringen själv erkänt och säger i propositionen att man snabbt ska återkomma med ett sådant förslag. Vi litar på det beskedet och hoppas att det kommer att komma innan lagstiftningen finns på plats.

Herr talman! Till sist vill jag ta upp risken, som man också har pekat på från kritiker, att allmänheten kan uppfatta det som att professionen håller ihop och att Socialstyrelsen uppfattas som professionens myndighet i större utsträckning än vad Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd har gjort. Jag är inte säker på att det är så. Men jag tror att det finns en risk att människor kan betrakta det på det sättet. Därför föreslår vi att det också i Socialstyrelsens nya organisation ska finnas företrädare för allmänheten på samma sätt som det har funnits inom Hsan.

Herr talman! Vi står förstas bakom alla våra reservationer, men jag yrkar bifall endast till reservationerna 4 och 6.

Anf. 48 ELINA LINNA (v):

Herr talman! Jag vill börja med att säga att patientens ställning behöver förstärkas. Enligt Socialstyrelsens beräkningar skadas 105 000 patienter varje år på sjukhus i Sverige. Dessa skador genererar 600 000 extra dagar på sjukhus. Utöver det mänskliga lidandet tar de patienter som har skadats i vården i anspråk sjukvårdens resurser som kunde användas för andra patienter för att bota eller lindra deras sjukdomar. Vänsterpartiet anser att propositionens inriktning är bra, men förslagen är inte tillräckliga för att garantera att alla patienter får en säker vård av hög kvalitet.

Herr talman! Antagligen kommer den ena efter den andra av mina borgerliga utskottskollegor senare här i talarstolen att beskriva vilka enastående kvaliteter lagförslaget har. Jag kommer därför i mitt anförande att mest fokusera på de förbättringsförslag till regeringens patientsäkerhetslag som Vänsterpartiet har i betänkandet, många tillsammans med Socialdemokraterna och Miljöpartiet.

Hälso- och sjukvården är inte jämlik. Trots hälso- och sjukvårdslagens portalparagraf om god vård på lika villkor i hela landet kan vi hitta tydliga skillnader om vi granskar vården till exempel utifrån klass- och könsperspektiv. Jag har tyvärr ingen könsspecifik statistik över antalet skadade patienter, men jag vågar gissa att det också där finns skillnader som borde studeras närmare.

En fråga som har uppmärksamats för inte så länge sedan är att personer med högre utbildning generellt får dyrare och färre läkemedel än personer med lägre utbildning. Med tanke på de risker många läkemedel kan innebära föreslår Vänsterpartiet att orsakerna till denna skillnad utreds. Majoriteten i socialutskottet hänvisar till den kommande nationella läkemedelsstrategin och avstyrker tyvärr vårt yrkande.

Läkemedel är inte vilken vara som helst. De kan orsaka allvarliga skador vid felaktigt användande. Jag tror att vi som för ett och ett halvt år sedan deltog här kammaren i en aktuell debatt med anledning av läkemedelsskador, som beskrivits på ett omskakande sätt i ett tv-program, aldrig kommer att glömma Gulli Johansson. Hon fick elva år av sitt liv förstörda, sannolikt av biverkningar från mediciner. Vi rödgröna anser att den nya lagen inte lyfter fram läkemedelsrelaterade problem tillräckligt tydligt, och därför har vi en gemensam reservation i denna fråga.

Herr talman! I slutet av mars tog vi här i riksdagen ett beslut om en annan lag som också syftar till att förbättra patientens rättigheter – propositionen med namnet *Stärkt ställning för patienten – vårdgaranti, fast vårdkontakt och förnyad medicinsk bedömning*.

Den minnesgoda kanske kommer ihåg att jag hade kritik mot förslaget för att det inte innehåller någon särskild analys av patientens rättigheter specifikt inom psykiatrin. Socialutskottets ordförande bedyrade att lagen ska omfatta alla patientgrupper.

Men återigen verkar regeringen blunda för att patientsäkerhetsproblemen inom den psykiatriska vården ser annorlunda ut än inom den övriga hälso- och sjukvården, eller varför finns inga förslag på hur säkerheten kan förbättras för patienter inom psykiatrin? I Vänsterpartiets motion lyfter vi också fram våra farhågor inför ökningen av privatiseringar inom den psykiatriska vården. Vi menar att effektivitets- och lönsamhetskraven inom den privata vården riskerar att undergräva patientsäkerheten. Vad kommer att hända med patienter som behöver omfattande

psykiatrisk vård, som framför allt tar mycket tid, då till exempel det nuvarande ersättningssystemet bygger på att läkaren ska hinna träffa så många patienter som möjligt?

Vi i Vänsterpartiet är speciellt oroliga över patientsäkerheten när det gäller personer med självmordstankar och personer som har drabbats av psykos. Regeringen har tagit ställning till en nollvision beträffande självmord. Om Patientsäkerhetsutredningen hade granskat problematiken inom psykiatrin speciellt hade man antagligen sett att det finns många patienter som begår självmord då de har kontakt med psykiatrin eller vårdas inom psykiatrin. Handlar inte dessa fall, om några, om allvarliga misstag inom vården? Samtidigt talar regeringen om nollvisionen när det gäller självmord, kanske inte hela regeringen, men Maria Larsson säger det. Göran Hägglund borde stödja sin kollega i denna vision, eller hur? Tyvärr kan jag inte fråga socialministern om han tror att denna lag kommer att bidra till att personer med självmordstankar och de som drabbats av psykos får säkrare vård. Sin vana trogen har regeringen inte heller några konsekvensanalyser i propositionen.

Jag har så här mot slutet av mandatperioden funderat en hel del på hur det kommer sig att så många av regeringens lagar känns ofärdiga eller ogenomtänkta. Kan det vara för att regeringen konsekvent undviker alla typer av konsekvensanalyser? Hur blir konsekvenserna för kvinnor respektive män, för dem som har låga inkomster eller har sitt ursprung i ett annat land och saknar anhöriga, eller för personer som har psykiatriska problem och missbruksproblem? Kan det vara så att den moderat-ledda regeringen glömmer bort dessa människor?

Enligt min mening har socialministern genomfört alldeles för många lagändringar och lagar som har utretts endast av tjänstemän. När det gäller Patientsäkerhetsutredningen var visserligen representanter för professionen med som sakkunniga men inte representanter för allmänheten.

Utredningen tog fram sitt betänkande på bara ett år så förankringsprocessen kan inte ha varit speciellt grundlig.

När jag förberedde mig inför denna debatt och läste kommentarer och artiklar både i medier och i brev som vi ledamöter i socialutskottet fått blev jag mer och mer övertygad om att åtminstone denna proposition borde ha föregåtts av en parlamentarisk utredning. Vänsterpartiet menar att det minsta man kan göra nu är att utvärdera patientsäkerhetslagen för att se vilka konsekvenserna har blivit för personer som behandlas inom den psykiatriska vården.

Herr talman! Jag nämnde tidigare farhågor kring konsekvenserna av privatiseringar inom psykiatrisk vård. En mycket viktig del i kvalitets- och säkerhetsarbete är enligt min mening personalens rätt och möjligheter att yttra sig om verksamheten.

Anställda i privata vårdföretag har sämre meddelarskydd än anställda inom offentlig verksamhet. De kan inte anonymt lämna ut uppgifter om missförhållanden utan att riskera påföljd från arbetsgivaren. Ylva Johansson lyfte i sitt anförande fram den här problematiken. Tillsammans med Socialdemokraterna och Miljöpartiet har vi en reservation där vi säger att vi vill att det lagstiftas om meddelarskydd för personal inom all offentligt finansierad vård och omsorg.

Herr talman! Jag står bakom Vänsterpartiets samtliga reservationer, men för tids vinnande yrkar jag bifall bara till reservationerna 4 och 9.

Anf. 49 THOMAS NIHLÉN (mp):

Herr talman! I betänkandet *Patientsäkerhet och tillsyn* har Miljöpartiet åtta reservationer, vilka vi naturligtvis står bakom. Men för tids vinnande yrkar jag bifall endast till reservation 3 som handlar om lex Gulli.

Patientsäkerhet och tillsyn i vården är mycket viktiga frågor. Enskilda och anhöriga måste kunna känna sig trygga i mötet med vården. Felbehandlingar och så kallade undvikbara vårdskador måste radikalt minska.

Miljöpartiet menar att det är bra att regeringen lägger fram denna proposition som innehåller många bra förslag till förbättringar. Dock skulle vi vilja göra ett antal förändringar på patientsäkerhetsområdet – förändringar som skulle få stor betydelse för såväl enskilda som samhället i stort.

Frågan om disciplinansvar och ansvarssystemets utformning för hälso- och sjukvårdspersonal är en av de viktigaste och kanske känsligaste frågorna i propositionen. Regeringens förslag är att disciplinpåföljderna varning och erinran ersätts av bland annat en utökad möjlighet att besluta om provotid. Möjligheten att dra in legitimationen för en yrkesutövare kommer att kvarstå.

Det kan dock inte uteslutas att förändringarna i ansvarssystemets utformning när det gäller disciplinpåföljd kan leda till att missnöjda patienter eller anhöriga vill att enskilda personer ska ställas till svars. Det kan i så fall leda till att många i större utsträckning än i dag vänder sig till åklagare för att få sin sak prövad i allmän domstol och då med krav på straff eller skadestånd. Men därmed finns risken att ett parallellt straffrättsligt system byggs upp, att ett system byggs upp vid sidan av det ordinarie ansvarssystemet, och att detta får stor omfattning.

Vi anser att skälen för en förändring av disciplinpåföljderna i enlighet med propositionen är starka. Men utvecklingen måste följas mycket noga. Det här måste följas upp och återspeglaras till riksdagen. Om det skulle visa sig att det nya systemet leder till en stor ökning av antalet anmälningar till polis och åklagare måste det här ansvarssystemet kunna omprövas eller ses över.

Socialstyrelsen får i det nya ansvarssystemet uppdraget att efter anmälan pröva klagomål mot hälso- och sjukvården och dess personal. Socialstyrelsens beslut om kritik i klagomålsärenden och andra tillsynsärenden ska i det nya systemet inte kunna överklagas.

Flera remissinstanser har framfört att patienter och anmälare bör få möjlighet att överklaga Socialstyrelsens beslut om kritik i klagomålsärenden. Vi delar bedömningen att frågan om möjlighet till överklagande måste lösas. Därför är det en stor brist att överklagandefrågan inte är löst i den proposition och det betänkande som nu är föremål för beslut.

Regeringen redovisar i propositionen att en översyn ska göras av rätten att överklaga Socialstyrelsens beslut såväl i klagomålsärenden som i egeninitierad tillsyn. Vi är ense med regeringen om att en sådan översyn bör innefatta vem som ska kunna överklaga beslut, under vilka förutsättningar beslut får överklagas, vilken instans som ska pröva överklaganden samt vilka resurser som denna instans ska ha för denna hantering.

Herr talman! Allmänhetens förtroende för Socialstyrelsens klagomålshantering kommer att vara en avgörande fråga i det nya ansvars-systemet. Därför är det viktigt att hanteringen av klagomål från patienter och närstående av de klagande upplevs som tillräcklig, rättvis och rätts-säker.

Förslaget till hantering av patientklagomålen innebär att den nuva-rande öppenheten och möjligheterna till insyn vid den domstolsliknande prövningen genom medverkan av företrädare för allmänheten kommer att försvinna. I princip får bara patient och yrkesutövare full insyn i hand-läggningen hos Socialstyrelsen.

Insyn och kontroll i prövningsprocessen genom medverkan av repre-sentanter för allmänheten är i grunden en förtroendefråga. Vi säger därför att representanter för allmänheten även i det nya systemet för hantering av anmälningar och klagomål ska vara med i beslutsfattandet.

Herr talman! Jag vill också ta upp den viktiga patientsäkerhetsfråga som de två närmast föregående talarna tagit upp, nämligen frågan om att alla vårdanställda inte har rätt till meddelarfrihet och meddelarskydd.

Grundlagen ger offentliganställda ett unikt skydd i form av meddelar-frihet och meddelarskydd. Det innebär att man inte bara har rätt att of-fentligt uppmärksamma missförhållanden utan också kan göra det ano-nymt utan att arbetsgivaren får efterforska vem i personalen som framfört uppgifter om verksamheten exempelvis till en journalist.

Inom den del av den offentliga vården och omsorgsverksamheten där privata företag i dag är utförare gäller inte meddelarskyddet. Där gäller aktiebolagslagen och andra lagar, till skydd för företaget och dess affärs-hemligheter.

Privatanställda kan inte anonymt lämna ut uppgifter om missförhål-landen utan att riskera disciplinpåföljd från arbetsgivarens sida. De riske-rar till och med skadestånd eller att förlora jobbet för att ha avslöjat före-tagshemligheter.

Miljöpartiet och vi rödgröna ser detta som en patientsäkerhetsrisk. Därför är det viktigt att personal även i den privata sektorn ska kunna anmäla missförhållanden som man ser inom verksamheten. Det är en säkerhet inte bara för den anställde utan i högsta grad också för den en-skilde liksom för anhöriga och allmänhet att veta att ett sådant lagskydd finns.

Enligt lex Sarah, som infördes 1999, är alla anställda skyldiga att på-tala missförhållanden inom äldreården och handikappården, såväl offentligt som privat driven vård. Detta är en mycket viktig lag, men så länge det inte finns full meddelarfrihet och meddelarskydd för personal inom all vård och omsorg finns risken att personal inte vågar använda sig av den.

Enligt en granskningsrapport från Riksrevisionen saknades meddelar-skydd för varannan verksamhet av de undersökta vård- och omsorgsverk-samheterna. Riksrevisionen har riktat kritik mot regeringen för att det inte finns samma skydd för alla anställda inom vård och omsorg när det gäller såväl meddelarfrihet som meddelarskydd.

Vi delar Riksrevisionens kritik och anser att regeringen måste lägga fram förslag om en lagändring som innebär att alla som arbetar hos ut-förare av offentligt finansierad vård ska ha en grundlagsfäst rätt till både meddelarfrihet och meddelarskydd.

Anf. 50 KENNETH JOHANSSON (c):

Herr talman! Centerpartiet och övriga allianspartier har verkligen genomfört och påbörjat ett stort antal reformer på hälso- och sjukvårdens område. För det första har vi fått en klart förbättrad tillgänglighet och valfrihet genom fritt vårdval, kömiljarden, en skärpt vårdgaranti med mera.

För det andra har vi satsat mycket på kunskap och kvalitet genom strategin för god vård, cancerstrategin och psykiatrisatsningarna. Hit hör i högsta grad frågor om patientsäkerhet samt läkemedelsfrågor.

För det tredje har vi lyft fram patientens delaktighet, självbestämmande och trygghet. Här ligger Patienträttighetsutredningen, fast vårdkontakt, utökad second opinion och patienthandboken, som exempel.

För det fjärde har vi förbättrat uppföljning av resultaten och förbättringsarbetet genom öppna jämförelser, IT-satsningar, kvalitetsregister och ett beslut om att inrätta en myndighet för oberoende granskning. Ersättningssystemen och SBU-utvärdering av metoder är andra satsningar från alliansregeringens sida.

Herr talman! Uppriktigt sagt: Alliansregeringen har inte legat på latsidan. Vi kan nu få vård enklare och snabbare när krämporna kommer, och vi har kommit en bra bit på väg för att vården ska bli bättre och säkrare. Vi är dock inte färdiga.

Herr talman! Syftet med regeringens patientsäkerhetsproposition är att stärka patientens ställning i vården och få ned antalet skador, oavsett om skadorna beror på bristande rutiner eller på att vårdpersonal begått fel. Mot bakgrund av att ca 100 000 patienter varje år drabbas av en vårdskada som hade gått att undvika och att ca 3 000 patienter avlider till följd av vårdskador är ett intensifierat arbete för en säker vård mycket angeläget – för att minska lidande, vilket är det viktigaste, men också för att minska stora kostnader för samhället. Man talar om ca 630 000 extra vårddygn, vilket motsvarar 5,7 miljarder kronor, orsakat av undvikbara vårdskador – årligen.

Så ska vi självfallet inte ha det. Jag är mycket förvånad att den gamla regeringen inte gjorde mer för att förbättra patientsäkerheten. Vi från allianspartierna prioriterar däremot arbetet för att patienterna ska kunna känna sig säkra och trygga. Redan våren 2007 tillsattes Patientsäkerhetsutredningen, som lagt ned ett omfattande och förtjänstfullt arbete och involverat många. Efter remissarbete och proposition har vi i socialutskottet tagit över. Vi har anordnat en öppen hearing, och i dag kan vi ta ställning till ett viktigt betänkande för en säkrare vård. En helt ny patientsäkerhetslag kan vara på plats från den 1 januari 2011. Min uppfattning är att det finns ett stort stöd från de allra flesta – det visade inte minst den hearing vi ordnade – för att dessa åtgärder kommer och att det är en god början för att vi ska uppnå en säkrare vård.

Herr talman! Det finns tre viktiga områden i propositionen. För det första får vårdgivaren ett större och tydligare ansvar för att utreda händelser, förebygga vårdskador och se till att personalens kompetens tillgodoser kravet på god vård. En patient som drabbas av en vårdskada ska snarast informeras om händelsen. Vårdgivaren ska presentera åtgärder för att liknande händelser inte ska inträffa igen. Man ska diskutera ersättningsmöjligheter och ge information om patientnämnden med mera. Vårdgivaren ska årligen sammanställa en så kallad patientsäkerhetsberät-

telse, som beskriver hur patientsäkerhetsarbetet har bedrivits under föregående år.

För det andra blir det enklare för patienter att påtala fel och brister. Patientens klagomål ska utredas förutsättningslöst av Socialstyrelsen. Patienten behöver inte själv ha kännedom om vem eller vad som har brustit i behandlingen, utan det räcker att anmäla händelsen som sådan. Vårdgivaren ska också uppmuntra patienter och närstående att delta i patientsäkerhetsarbetet. Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, Hsan, kommer att finnas kvar och ska pröva frågor som anmälts av Socialstyrelsen, Justitieombudsmannen och Justitiekanslern.

För det tredje reformeras ansvarssystemet. De nuvarande disciplinåtgärderna varning och erinran ersätts av bland annat en utökad möjlighet för Socialstyrelsen att rikta kritik mot såväl vårdgivare som enskild yrkespersonal. Vårdgivare ska framöver kontakta Socialstyrelsen om de har haft legitimerad hälso- och sjukvårdspersonal som kan antas utgöra en risk för patientsäkerheten. I dag kan dessa personer komma undan genom att byta arbetsgivare. Det införs nya grunder för beslut om prövotid eller återkallande av legitimation. Bland annat ska prövotid införas om någon i samband med yrkesutövande har gjort sig skyldig till brott som påverkar förtroendet för den legitimerade. Riskindivider ska i ökad omfattning få en treårig prövotid och under tiden till exempel följa en behandlingsplan mot missbruk. Vid allvarliga brott ska legitimationen återkallas.

Ett tydligt besked är att Socialstyrelsens besked ska kunna överklagas. Arbetet med att hitta en modell för detta pågår, och målet är att ett beslut om en överklagandemodell ska skapas så att överklagandet kan göras under nästa år. En annan nyhet är att apotekspersonal ska rapportera till Socialstyrelsen om läkares eller tandläkares förskrivning av beroendeframkallande läkemedel inte sker i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet.

Den nya lagstiftningen skapar förutsättningar för en säker vård. Delaktigheten och hur patienter bemöts är också viktigt. Viktigt är även att regeringen bildar Nationell samling för patientsäkerhet, som består av profession, myndigheter, patienter och vårdverksamheter. SKL har fått särskilda medel för att öka patientens delaktighet. Socialstyrelsen ska ta fram en patienthandbok.

Herr talman! Till sist: Som med andra nya reformer kommer regeringen och, utgår jag ifrån, i framtiden socialutskottet att noga följa resultaten av lagstiftningen och göra eventuella justeringar om så befinns nödvändigt.

Jag yrkar bifall till förslaget i betänkandet och avslag på samtliga reservationer.

(Applåder)

Anf. 51 YLVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Kenneth Johansson väljer att enbart fokusera på att berömma sig själv och sin egen regering och bemöter inte den faktiskt ganska kraftfulla kritik som ändå finns mot förslaget. Han kommenterar inte heller de förslag där vi är oense och där vi i oppositionen har reservationer. Därför vill jag ställa frågor om detta.

Prot. 2009/10:137

15 juni

*Patientsäkerhet och
tillsyn*

Varför är det inte en viktig fråga med meddelarskydd också i privat driven offentligfinansierad sjukvård? Ser inte Alliansen riskerna med att man som anställd inte vågar berätta? Man har lagstadgat skydd att berätta om fel som begås, men det är viktigt att också det som ännu inte är fel kan berättas, såsom risker och oro man känner. Det skapar en räddhetens kultur, och också i offentligt driven verksamhet vittnar många om att man trots meddelarskydd inte alltid vågar berätta. Detta är ett allvarligt problem. Den frågan valde ni att inte alls behandla i vare sig utredningen, propositionen eller ditt anförande.

Socialstyrelsens förordning – jag minns inte exakt vad den heter; jag tror att den heter Kvalitetsledning och patientsäkerhetsarbete eller något liknande – är i praktiken ett frivilligt valt arbete. Det händer ingenting om man inte följer den.

Angående de nationella riktlinjerna har ni inga förslag på hur man ska säkerställa att det blir rätt från början, och du väljer att inte kommentera de förslag som vi har lagt fram.

Den frustration, rädsla, ilska och sorg som människor känner när de blivit felbehandlade eller fått en anhörig felbehandlad har varit drivkraften bakom kraftfull kritik från bland annat Hsans generaldirektör. Du väljer att inte alls kommentera den frågan. Varför?

Anf. 52 KENNETH JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Anledningen är att det var väldigt viktigt för mig att redovisa en samlad bild. Det är ett omfattande och viktigt reformarbete som leder till en säkrare vård som nu är på väg att genomföras, någonting som tidigare regering inte var i närheten av att ens initiera. Man lade inte fram några förslag som riksdagen kunde ta ställning till. Det är en jätteskillnad mellan det som har varit och det som nu presenteras.

Sedan kan jag hålla med om att det finns exempel på saker som vi inte har alla svar på från början men som vi borde ha haft på plats i dag i samband med detta beslut. Överklagandefrågan är en sådan, meddelarfriheten en annan.

Självklart tycker jag att man ska ha meddelarfrihet. Självklart ska man ha möjlighet att föra fram sina åsikter och värderingar och redovisa dem öppet. Men vi har lyckats presentera detta precis lika lite som Ylva Johansson och den tidigare regeringen. Ni tillsatte en utredning och kom fram till att ni inte fixade ett konkret förslag. Vi betonar i stället att man ska se till att vid avtal göra tydligt att man ska skriva in att meddelarfrihet ska gälla. Jag vet att det inte har exakt samma styrka. Men kom inte och säg att ni har färdiga lösningar! Ni har utrett detta men kunde inte fixa det. Kom inte och säg att ni har något annat än vallöften som ni inte har något stöd för i praktiska förslag! Visa det konkreta förslaget i så fall! Jag tror inte att ni har något.

När det gäller frågor om hur vi säkrar vården har jag redovisat hur mycket som har gjorts när det gäller öppna jämförelser, kvalitetssäkring och oberoende granskning. Den tidigare regeringen var inte i närheten av detta. Här är det ambitionsskillnader av stora mått.

(Applåder)

Anf. 53 YLVA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Kenneth Johansson är säker på att hans förslag leder till säkrare vård. Det är precis det som har varit problemet: Beslutsfattare är säkra på att deras beslut kommer att leda till en bättre verklighet, men tyvärr har inte det varit det vi sett på riktigt. Jag tror att man ska vara lite mer ödmjuk. Det är inte alltid så att resultatet blir fullt så gott i verkligheten som man tror när man fattar besluten. Det gäller oavsett partifärg på regeringen.

Jag tror att man måste behandla frågan om patientsäkerhet med mycket större seriositet än vad Kenneth Johansson gör. Det är inte så enkelt att om man flyttar ansvaret från Hsan till Socialstyrelsen och ändrar en del andra delar i lagstiftningen har vi per automatik en säkrare vård. Vi hoppas båda att det kommer att bidra till det, men jag är säker på att det också kommer att krävas andra insatser.

När det gäller meddelarskyddet och meddelarfriheten för personalen var det så att den socialdemokratiska regeringen tog fram ett förslag som mötte skarp kritik från remissinstanserna. Därför förberedde vi en ny utredning för att kunna ta fram ett nytt förslag. Men din regering – jag har haft interpellationsdebatter här i kammaren med justitieminister Beatrice Ask – har gett beskedet att det inte blir någon ny utredning. Ni är inte intresserade av att ta i den frågan. Också frågan om att skriva in det i avtalen har vi debatterat här i kammaren. Vi föreslog att man skulle skriva in i lagen om valfrihet att man alltid ska kräva meddelarskydd och meddelarfrihet i de avtal man sluter med privata vårdgivare. Ni röstade ned det förslaget.

Herr talman! Min talartid är snart ute, och jag vill använda mina sista sekunder till att sänka tonläget lite och tacka Kenneth Johansson och mina andra meddebattörer i socialutskottet för den gångna mandatperioden.

Anf. 54 KENNETH JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! När det är fråga om att vara säker på att få säker vård: Vi ger förutsättningar för säker vård, men det förutsätter också att det sker ett fortsatt arbete och framför allt att vårdgivaren, som nu ges ett tydligt ansvar, tar det ansvaret oavsett om det är en offentlig eller privat vårdgivare. Lagen gäller i samtliga lägen. Vårdgivaren har ansvar, och vi gör det tydligt. Vi tydliggör att patienten har ett ställe att vända sig till och på det sättet har möjligheter att få tydlighet.

Inte allt är på plats. Det krävs uppföljning och utvärdering. Vi ska, hoppas jag, också kunna driva igenom överklagandefrågan, som är viktig.

När det gäller meddelarfriheten blir det upprepningar. Ni åstadkommer inget resultat där. I opposition löser ni allting, men vi vet att det finns juridiska problem med att skriva in det i ett riksdagsbeslut. Däremot är det helt upp till den som lägger ut en verksamhet på entreprenad att se till att man har det med. De flesta privata vårdgivare och vårdföretag jag har pratat med vill ha det med. Jag vet många exempel på att man har sagt till att man vill ha det med om det offentliga inte har tänkt på det. Jag tror att vi är överens om vart vi vill, men Ylva Johansson har lättare att lösa det i opposition än i majoritet.

Jag sänker också röstläget och tackar Ylva Johansson och kompisarna i utskottet samt personalen på utskottets kansli och kammarkansliet för en jättetrevlig mandatperiod. Jag hoppas på återseende under nästa mandatperiod!
(Applåder)
(forts.)

Ajournering

Kammaren beslutade kl. 16.06 på förslag av talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 18.00.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 18.00.

11 § (forts.) Patientsäkerhet och tillsyn (forts. SoU22)

Anf. 55 CECILIA WIDEGREN (m):

Herr talman! Rena händer i vården kan vara skillnaden mellan liv och död. I dag har var tionde patient på svenska sjukhus en vårdrelaterad sjukdom. Kontrasten till detta kanske är den nollvision som vi har i trafiken eller den ganska stora flygsäkerhet som finns globalt runt om i världen. Självklart tycker vi att det ska vara lika viktigt med säkerheten även inom vården och omsorgen.

Därför har alliansregeringen påbörjat en otroligt viktig resa i att förstärka patientsäkerhetsarbetet också på lagstiftningsområdet vad gäller ansvar och systematik för att komma till rätta med men framför allt kunna använda den kunskap som vi i dag redan har, fast på ett bättre sätt.

Alliansregeringen tog därför initiativ till en vårdskademätning för att ha siffror och kunna visa på fel, fel som begås i onödan. Flera har tidigare i dag talat om de 100 000 vårdskador som uppstår i onödan i svensk hälso- och sjukvård varje år och om de tyvärr ungefär 3 000 dödsfallen varje år därför att vi inte använder den kunskap som vi redan i dag har – undvikbara skador och dödsfall alltså som vi måste komma till rätta med.

Målet för patientsäkerhetsarbetet måste självklart vara att jobba mot en nollvision för att minska det mänskliga lidandet men också för att få en nöjdare personal och att frigöra resurser till annan vård.

Resan är påbörjad; nu handlar det om att stärka patientsäkerhetsarbetet och använda lagstiftningsinstrumentet för att mer gemensamt jobba med de här frågorna.

Det har tagits flera initiativ, både nationellt och internationellt, för detta. Nationellt tänker jag på de fackliga organisationerna, på enskilda landsting och till och med på vårdklinikinivå där man systematiskt jobbat med detta. Men nu måste vi ha en nationell samling för att jobba med de här frågorna för att öka patientsäkerheten och minska vårdskadorna. Vi måste balansera systemperspektivet i hälso- och sjukvården med det

individuella ansvaret. Vi måste se till att vårdgivaren har ett ansvar och att våra tillsynsmyndigheter och andra organisationer jobbar kraftfullt med detta.

Det är tre huvudpunkter i den nya lagstiftningen från alliansregeringen som är viktiga att notera.

Det ena är ett reformerat ansvarssystem. Vi ska lättare kunna identifiera riskindivider och enklare kunna dra in deras legitimation. Det blir på något sätt ett skarpare ansvarssystem där det individuella ansvaret förtydligas.

Den andra huvudpunkten är att det ska vara enklare för den enskilde patienten att kunna påtala fel och brister. Det måste vara en väg in för klagomålen. Socialstyrelsen har på den offentliga utfrågning som riksdagen haft tydliggjort att man kommer att jobba patientorienterat. Patienten ska inte känna att man behöver gå till någon annan med sin klagan, till exempel polisen. Det här är någonting där utskottet nogsamt kommer att bevaka utvecklingen.

Den tredje viktiga huvudpunkten i alliansregeringens lagstiftningsarbete är vårdgivarens ansvar och skyldigheter, att utveckla och utreda säkerhets- och riskarbetet på den enskilda arbetsplatsen, att kontakta patienten, att föra en dialog med patienten och anhöriga och göra en årlig riskanalys och en berättelse om hur arbetet med patientsäkerheten går till. Patienthandboken är ett sätt för den enskilde att lättare få tillgång till det som Socialstyrelsen har arbetat fram.

I förra veckan hade vi ett rundabordssamtal på Falköpings sjukhus för att se hur man praktiskt, läkare, sjuksköterskor och undersköterskor, i vårdens vardag kan jobba med de här frågorna. Det är lätt att stå här och tala om system, men det är i vårdens vardag som det här arbetet ska utformas. Därför stärker vi nu det enskilda arbetet med en nationell samling för patientsäkerhet.

Dessutom är vi inte, herr talman, nöjda med detta, utan vi går redan nu vidare från Alliansen med en del lagstiftningsfrågor kring patientsäkerhet. Vi håller skyndsamt på med en utredning för att möjliggöra överklagande av beslut vad gäller klagomålsärenden. Det här har inte den sittande utredningen levererat, och vi vill självklart ta fram möjligheten för enskilda att överklaga ett beslut.

Den andra del vi jobbar vidare med och kommer att utreda är de förnyade ansvarsförhållanden vi föreslår vad gäller påföljdssystemen, att det inte bara ska finnas ett treårigt intervall utan fler intervaller – ett år, två år. Dessutom håller vi på att titta på konsekvenserna av detta. Meningen är att vi ska använda det ansvarssystem som vi tar fram för att mer kunna arbeta riskbaserat mot de individer som i dag felar i hälso- och sjukvården.

Herr talman! Vårdrelaterade infektioner är ett globalt hot mot patientens säkerhet. Det är helt oacceptabelt. Vården måste bli säkrare, och vi måste minimera riskerna för att människor ska slippa onödigt lidande. På vårdställen ska man jobba med de skadade och minimera risken att samma fel uppstår i morgon.

Bortsett från eliminering av det stora lidande som vårdskadorna orsakar är arbetet med ökad patientsäkerhet dessutom lönsamt. Hanterar vi skattebetalarnas pengar på ett bättre sätt har vi ytterligare 6 miljarder att använda till patienter om vi använder den kunskap vi har i dag.

Det ska vara lättare att göra rätt. Den kunskap som vi har kan göra att vi kan minska vårdskadorna, och vi ska självklart utveckla detta. Den enskilde vårdgivaren har ett otroligt stort ansvar för att med personal och patienter jobba med detta. Det ska vara lättare att göra rätt från början.

Sverige har i dag bland de bästa medicinska resultaten i världen. Alliansens vision är att vi ska skapa en vård bland de mest säkra i världen.

Alla måste ta sitt ansvar, herr talman. Det handlar egentligen om en ny säkerhetskultur inom svensk hälso- och sjukvård. I det vardagliga arbetet gäller det att fundera över: Vad är det jag gör riskbaserat som dessutom blir rätt redan från början? Då underlättar det inför framtiden.

Herr talman! Avslutningsvis yrkar jag bifall till propositionen och förslaget i betänkandet och avslag på motionerna. Jag ska ta ett citat från 1863, för redan då var orden tydliga: "Det främsta kravet på ett sjukhus är att det inte ska åstadkomma de sjuka någon skada." Det skrev sjuksköterskan Florence Nightingale redan 1863. Hennes ord är lika giltiga i dag som de var då, så vi har lite grann att jobba på för att förverkliga det. (Applåder)

Anf. 56 MARIA LUNDQVIST-BRÖMSTER (fp):

Herr talman! Återigen har alliansregeringen lagt fram en proposition som fokuserar på den enskilde, på mig som patient. Det betänkande och den proposition som vi nu behandlar innebär ett stort steg framåt när det gäller att minska risker för patientskador i hälso- och sjukvården. Vi går från ett system där det gällt att hitta syndabockar till att identifiera systemfel, att förebygga upprepningar samtidigt som vården måste hjälpa dem som råkat illa ut.

Den nya lagen kommer att stärka patientens rätt och ge förutsättningar för en säkrare vård. Av Socialstyrelsens kartläggning av vårdskador för några år sedan framgick att det kan röra sig om ca 100 000 patienter som skadas och 3 000 som avlider varje år i den somatiska vården. Vi kan inte blunda för det.

Den nya lagen syftar till att åstadkomma stor patientsäkerhet genom att rikta sig både mot enskilda yrkesutövare och mot vårdgivare. Vårdgivarna måste bedriva ett systematiskt patientsäkerhetsarbete och utreda vad som hänt och hur skadorna kan förebyggas.

Herr talman! Till den nya lagstiftningen överförs den anmälnings-skyldighet enligt lex Maria om vårdskador som finns i den gamla lagen. Socialstyrelsen ska få vetskap om händelser som medfört eller som hade kunnat medföra en allvarlig vårdskada, sprida information om dessa och i övrigt vidta åtgärder som anmälningar motiverar för att uppnå hög patientsäkerhet.

Patienter och närstående ska snarast informeras om vårdskadan, vilka åtgärder som kommer att vidtas för att en liknande händelse inte ska inträffa igen och vilka möjligheter som finns för att få ersättning för det inträffade. De ska också få information om Socialstyrelsens och patient-nämndernas verksamhet.

Hur man bemöter patienten och dennes anhöriga är ett mycket viktigt område, där det också finns en hel del att önska. Det är därför glädjande att regeringen är så aktiv inom området genom att bland annat ge medel till SKL och landstingen dels för att stärka patientens delaktighet i patientsäkerhetsarbetet, dels för att arbeta med bemötandefrågor.

Herr talman! Lagen innebär vidare att vårdgivarna får ett ansvar för att genomföra en risk- och händelseanalys och därefter har ansvaret för att de åtgärder som analysen kan ge anledning till vidtas i verksamheten. Fokus ska inte primärt riktas mot vem som har gjort vad, utan mot vad som kan göras för att det inträffade inte ska ske igen.

Herr talman! Också i framtiden ska man kunna rikta kritik mot yrkesutövare inom hälso- och sjukvården som visar oskicklighet i sitt yrke och kan befaras utgöra en fara för patientsäkerheten. Disciplinpåföljderna erinran och varning ersätts med en möjlighet för Socialstyrelsen att tillgripa skyddsåtgärden provotid. Det innebär att en yrkesutövare kan sättas under skärpt kontroll under tre år. Man fastställer också en provotidsplan som den legitimerade ska följa i syfte att förbättra säkerheten för patienterna och förebygga att det inte går så långt att legitimationen måste dras in.

Med den nya lagstiftningen blir det också möjligt att återkalla legitimation och annan behörighet på grund av annan brottslighet som inte har samband med yrkesutövningen men som kan påverka förtroendet för yrkesutövaren.

Det finns en fråga som återstår och som utreds. Den har också nämnts tidigare i debatten. Det handlar om möjligheten att överklaga Socialstyrelsens beslut. Det jobbas för fullt med frågan, och det ska komma ett förslag under kommande år.

Herr talman! En viktig nyhet gäller beroendeframkallande läkemedel. Här får nu apotekspersonalen en skyldighet att rapportera till Socialstyrelsen om det kan befaras att en läkare eller tandläkare har förskrivit beroendeframkallande läkemedel och att detta inte står i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet. Det har inte varit möjligt förut på grund av de sekretessbestämmelser som vi har haft. Det har också förhindrat att personer med ett beroende av läkemedel inte har kunnat få den hjälp som de kan ha behövt.

Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd kommer att finnas kvar, men får med den nya lagstiftningen helt ändrade uppgifter genom att enskildas klagomål kommer att ställas till Socialstyrelsen. Det som åläggs Hsán är att vara behörig att pröva frågor som anmäls av Socialstyrelsen, Justitieombudsmannen och Justitiekanslern.

Herr talman! Mycket har hänt såväl nationellt som internationellt med patientsäkerhetsarbetet. Med den nya lagen skapas förutsättningar för att ytterligare stärka patientsäkerheten. Men regeringen har tagit andra initiativ, bland annat genom inrättandet av en oberoende granskningsmyndighet och en nationell samling för patientsäkerhet.

Sammanfattningsvis, herr talman, kan vi bara konstatera att Alliansen verkligen har förbättrat vården för den enskilde på många olika sätt under den gångna mandatperioden. Allt ska ses som en del i en helhet. Det har blivit enklare att få vård med vårdval och kömiljard. Som kronan på verket kommer en stärkt patientsäkerhet med en bra och säker vård i fokus.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till förslaget i utskottets betänkande och avslag på samtliga reservationer.

(Applåder)

Herr talman! Det finns få tillfällen i livet då man är så utlämnad som människa som när man behöver sjukvård. Man lägger sin kropp, hela sin själ – ja, hela sin framtid i läkares och annan vårdpersonals händer. Denna känsla är det ibland bra att vi påminner oss om. Jag tror att alla här i kammaren har erfarenhet på ett eller annat sätt av hur det kan kännas att vara helt beroende av hälso- och sjukvården. Självt vet jag det extra tydligt efter att ha varit med om hela två hjärtinfarkter.

När man behöver vården mer än någonsin, och när man behöver känna trygghet i att allt som görs sker utifrån de omständigheter som råder när man har behov av sjukvård, vill man känna trygghet. Man ska vara säker på att man lämnar sjukhuset inte med nya bekymmer och skador utan efter att ha fått ta del av de åtgärder som har löst de bekymmer man har. Det är oerhört viktigt, och det är därför propositionen om ökad patientsäkerhet och tillsyn är ett viktigt led i att ge denna trygghet för oss alla i alla livssituationer.

För var och en som vill ha hög kvalitet på hälso- och sjukvården är det fullständigt oacceptabelt att bara låta det bli vad det har varit när vi nu kan konstatera att 100 000 personer skadas varje år och 3 000 avlider på grund av undvikbara vårdskador. Det är helt oacceptabelt att så många patienter och även deras anhöriga drabbas av lidande på grund av vårdskador. För samhället i stort handlar det dessutom om ett ökat vårdbehov som de flesta uppskattar till kanske 630 000 vårddygn. Det handlar om 5,7 eller 6 miljarder kronor som, om man får uttrycka det så, går upp i rök.

Genom att vi nu politiskt tillsammans med professionen är tydliga och målmedvetna i arbetet med att undvika vårdskadorna minskar inte bara lidandet för enskilda patienter. Vi frigör också resurser som behövs inom olika delar av hälso- och sjukvården och som vi vet att det skulle vara angeläget för personal och olika professioner att få använda. Det finns dubbla anledningar till att regeringen har varit aktiv och tagit fram ett underlag för ett beslut i dag där vi som riksdag kan ta ställning till en förbättring av patientsäkerheten och en lagstiftning som ser till att vara tydlig med att målmedvetet minska vårdskadorna.

Det ligger nära till hands att tala om en nollvision. Men nolltolerans är ett mål, och det målet tror jag att vi alla delar. Vi behöver också diskutera vilka medel som behövs för att nå dit.

Medel för att stärka patientsäkerheten handlar om öppenhet, rätt för patienten att få veta vad som höll på att hända, var och hur det har hänt, ökad kunskap och kunskapsspridning, rutiner, tydlig ansvarsfördelning och fortsatt rätt för patienten att kräva ansvar av en enskild yrkesutövare.

Även om det inte hjälper den som har drabbats av en undvikbar vårdskada har de flesta av oss uppfattningen att det är viktigt att inte fler drabbas av samma bekymmer. Patienterna ska kunna lita på att om det har inträffat något – en felaktig behandling, en felaktig medicinering eller ett felaktigt handhavande av utrustning – kommer det att utredas och förklaras för patienten. Det kommer också att dras erfarenheter av det så att det inte upprepas på det sjukhuset eller någon annanstans inom hälso- och sjukvården.

Herr talman! Socialstyrelsen har ansvar för i princip all tillsyn av hälso- och sjukvården och dess personal. Efter klagomål från patienten ska Socialstyrelsen ge kritik mot enskilda läkare eller annan vårdpersonal. Socialstyrelsen kan också anmäla yrkesutövare till Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd med begäran om till exempel provotid. Hsant får ett tyngre ansvar – ett ansvar som ligger en nivå högre än i dag för att pröva frågan som har anmälts dit av Socialstyrelsen, JO eller JK.

Legitimation och annan behörighet kan återkallas också på andra grunder än de medicinska. Detta grundar sig i att vi vill kunna känna tillit till vården. Då ska exempelvis allvarlig brottslighet kunna ligga till grund för ett återkallande av legitimation och behörighet. Det handlar om patientens trygghet.

På samma sätt är det apotekspersonalen som blir skyldiga att slå larm till Socialstyrelsen om de befarar att en läkare eller tandläkare överförskriver beroendeframkallande medel.

Herr talman! Riksdagen ska här fatta ett beslut om en lång rad åtgärder för att öka patientsäkerheten. Vi välkomnar den proposition som alliansregeringen nu har redovisat. Den är ett viktigt första steg för att markera att vi vill nå en förändring. Patientsäkerhet är ett brett och omfattande område som ständigt måste vara i fokus i all verksamhet inom hälso- och sjukvården.

Utskottets utfrågning som genomfördes för ett par veckor sedan med medverkan från patientgrupper, vårdgivare, Sveriges läkarförbund, Vårdförbundet, berörda myndigheter och Socialdepartementet var ett tillfälle då det gavs uttryck för ett starkt stöd för det lagstiftningsförslag som nu ligger på riksdagens bord. Det lyftes inte bara fram ett stöd för propositionen och för lagstiftningen, utan det fördes även fram att patientsäkerhetsfrågorna är angelägna områden ute i den vardagliga vården. Jag hoppas att de också ska fortsätta att vara en angelägenhet för varje vårdgivare.

Det handlar i första hand om patientens rätt till en god och trygg vård, och det handlar också om professionens kunskap och engagemang, kompetensutveckling och ansvar. Till syvende och sist handlar det också om att vi sätter ramarna för hur patientsäkerhetsarbetet ska bedrivas. Många landsting har kommit långt i det här arbetet, och vi välkomnar den utvecklingen som vi har fått goda exempel på, inte minst under den utfrågning vi hade.

Vi ser nu fram emot att vi också genom det beslut som väntas tas i riksdagen kommer att ange ytterligare målsättningar och också ge medel för att kunna minska antalet vårdskador. Med Socialstyrelsen som ansvarig myndighet hoppas jag att skillnaderna mellan olika landsting och regioner ska kunna minska.

Vården måste bli tryggare och mer jämlik. Det beslut i denna fråga som vi nu går mot att ta i riksdagen inom det närmaste syftar till att skapa trygghet och jämlikhet och en sjukvård där vi kan använda resurserna på ett effektivt sätt och inte i onödiga sammanhang. Framför allt handlar det om patientens trygghet. Genom att skapa en ökad trygghet minskar vi inte bara lidande, utan vi frigör också resurser.

Med dessa ord vill jag yrka bifall till förslaget i socialutskottets betänkande.
(Applåder)

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 16 juni.)

*Uppföljning av den
nationella
handlingsplanen för
handikappolitiken*

12 § Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken

Föredrogs
socialutskottets betänkande 2009/10:SoU20
Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikappolitiken
(skr. 2009/10:166).

Anf. 58 LARS U GRANBERG (s):

Herr talman! Jag har glädjen att se att vi i dag har tillgänglighet i kammaren i form av teckentolkning. Det är kanske någonting som vi får fundera på att ha vid fler tillfällen än bara när vi diskuterar sådana här frågor.

Vi ska debattera ett betänkande som bygger på en skrivelse från regeringen. Skrivelser från regeringen har en benägenhet att handla om en samling av positiva saker som regeringen vill lyfta fram att man har gjort. Därför tycker jag att det är väsentligt att man uppehåller sig vid att alliansregeringen och alliansföreträdarna i riksdagen är ansvariga för handikappolitiken som förs i vårt land. Regeringens ansvarsroll tål att påpekas eftersom den knappast märks i debatterna ju närmare höstens val vi kommer.

År 2000 klubbade riksdagen en tioårig handlingsplan för handikappolitiken där ett av målen var att få ett tillgängligare samhälle. Enkelt avhjälpta hinder skulle vara åtgärdade 2010. Det handlade till exempel om att anpassa kollektivtrafiken, göra byggnader tillgängliga och att anpassa hemsidor så att alla kan använda dem. Alla samhällssektorer har ett ansvar för genomförandet, och regering och riksdagsmajoritet har ett ansvar att se till att målet uppnås.

Den borgerliga alliansregeringen blev ansvarig för handikappolitiken för fyra år sedan. Snabbt efter tillträdet 2006 upptäckte man att arbetet inte skulle bli klart till 2010. Frågan är vilka åtgärder som vidtogs när man så tidigt såg detta faktum. Nästan inga alls, tvingas jag tyvärr konstatera.

Efter två års funderande presenterade regeringen ett papper tillsammans med Sveriges Kommuner och Landsting som gick ut på att de skulle ordna konferenser om tillgänglighet för att diskutera frågan. Man skulle lära sig av varandra och sprida goda exempel. Det kallades strategi, vilket är ett vackert ord för att dölja att inte så mycket händer.

Nu är det 2010. Snart är det val, och då skriver Maria Larsson, minister med ansvar för handikappolitiska frågor, en artikel i tidningarna runt om i vårt land att hon senare, efter valet, ska presentera en strategi för när det som inte är gjort ska vara gjort. År 2015 nämns. Varför just 2015? undrar säkert någon observant åhörare.

En anledning kan vara att det är val 2014. Vad alliansregeringen genom sakminister Maria Larsson säger är att det inte blir klart under nästa mandatperiod heller. Det är ett allvarligt besked som jag gärna vill ha bekräftat av utskottets borgerliga alliansföreträdare. Väljer alliansregeringen att begrava frågan om ett mer tillgängligt samhälle i ytterligare fyra år om man vinner valet? Står ni bakom minister Maria Larssons besked i den frågan?

Jag delar regeringens glädje över att staten jobbar med att göra landets järnvägsstationer tillgängliga och att 150 miljoner satsas. Men i övrigt verkar det riktigt magert. Till annat har det funnits pengar. Som en jämförelse kan nämnas att regeringens skattesänkningar lågt räknat har uppgått till 80 000 miljoner kronor. Jag väljer att lämna över bedömningen av den tydliga politiska prioriteringen som detta innebär till dem som upplever att vi fortfarande har stora behov att uppfylla innan vi har ett tillgängligt samhälle för alla.

Herr talman! Hans Ytterbergs utredning om bristande tillgänglighet som diskrimineringsgrund var ett internt pm som sedermera blev en utredning som skulle ut på remiss, men det har gått långsamt. Beror det på senfärdighet i regeringen eller ren ovilja? Ja, man kan fråga sig det.

Diskrimineringsutredningen var klar någon gång före maktskiftet i regeringen. Efter det tillsattes en ny utredning om otillgänglighet som diskrimineringsgrund. Då klev Hans Ytterberg in. Han var klar med sin utredning vid årsskiftet. Fortfarande väntar vi på besked och på ett tydligt öppnande av en remissrunda av Hans Ytterbergs utredning.

Om man hade valt att vänta fyra månader i stället för sex hade riksdagen kunnat fatta beslut om Hans Ytterbergs utredning. Det man nu väljer att göra i kanske en av de viktigaste frågorna på tillgänglighetsområdet är att skicka den vidare i en ny utredning till Statskontoret för att utreda kostnadskonsekvenserna av förslagen. En normal hantering hade varit att skicka diskrimineringsutredningen som alla vi partier som var med i utredningen var överens om till Statskontoret för en beräkning av de ekonomiska konsekvenserna.

Herr talman! Ett annat tillgänglighetsområde som i dag inte är strategiskt lagt att åtgärda men som jag vill ta upp är ekonomisk tillgänglighet. Kenneth Johansson, ordförande i socialutskottet, och jag satt med i LSS-utredningen, och i den var vi tydliga med en sak. Det var en detalj som var tvungen att hanteras skyndsamt av regeringen, och den handlade om kostnaden för dem som bor i LSS-boenden.

Vi har i dag ett läge där människor är tvungna att gå till socialkontoret och kvittera ut försörjningsstöd för att ha råd att betala sin hyra i LSS-boendet. Om man ska uppnå någon form av tillgänglighet måste det finnas ekonomiska möjligheter att ta del av den tillgängligheten. Den biten är fortfarande olöst. Den är oerhört viktig för att de människor som är berättigade till LSS över huvud taget ska komma i åtnjutande av någon sorts tillgänglighet i vårt samhälle.

Ett annat område är tillgängligheten till vård, herr talman. Jag besökte nyligen Rett Center i Östersund. Under denna mandatperiod har de som lider av Retts syndrom haft det jobbigt. Vi har en regering som valt att plocka bort en trygg finansiering av ett nationellt center. Det är nu upp till regeringens goda vilja. Tidigare låg finansieringen för centret fast i budgeten. Man fick 7 miljoner kronor årligen. Den nuvarande regeringen

har valt att plocka bort den; finansieringen ska testas årligen. De får gå till regeringen som sedan gör en bedömning.

Denna signal sänder man till en grupp människor som är i extremt behov av ett nationellt kompetenscenter på hög nivå. Det är inte en signal om att vården i framtiden kommer att vara tillgänglig på den nivån, med placering i Östersund. Jag skulle vilja göra ett medskick till mina vänner i Alliansen, nämligen att Stockholms läns landsting, som Alliansen styr, knappast skickar någon enda patient till det nationella centret i Östersund. Ta med er det och se till att det av Alliansen styrda landstinget i Stockholm ger patienter med Retts syndrom möjlighet att komma till Östersund och ta del av den nationella insats som finns där.

Herr talman! Jag vill så här i min sista utskottsdebatt, efter 16 år, tacka alla, politiker och tjänstemän, som jag mött i mitt uppdrag som ledamot av riksdagen i debatter och i utskottsarbetet i övrigt. Ett vet jag, och det är att jag kommer att sakna er alla. Trots hårda ord i debatter, då man vill visa på politiska skillnader, finns det en värme som jag kommer att sakna. 16 år är ganska lång tid, och många minnen bär jag med mig från kammardebatter, utskottsmöten och trevliga överläggningar både här hemma i Sverige och på resor runt om i världen.

Det är svårt att plocka fram någonting speciellt, någon enstaka händelse eller person, och därför får det bli ett kollektivt tack från mig till er alla för dessa härliga år av debatter och varma personliga möten. Tack ska ni ha!

(Applåder)

Anf. 59 MARIANNE KIERKEMANN (m):

Herr talman! Som jag förstod det var dagens debatt inte riktigt avsedd att bli en regelrätt debatt eftersom det inte finns några motioner eller reservationer med anledning av skrivelsen. Jag blev därför lite överraskad. Jag hade tänkt att detta skulle vara ett sätt att beskriva vad som skett sedan regeringen år 2000 fattade beslut om den nationella handlingsplanen för handikappolitiken och vad regeringen har för strategi framåt.

Ett övergripande resultat av arbetet med handlingsplanen är att det i dag finns en grund för handikappolitiken som etablerats under genomförandet. Handikappolitiken är tvärsektoriell, vilket innebär att det är många myndigheter som har ansvar för den. Varje samhällssektor ska utformas så att alla medborgare kan delta, det är utgångspunkten, och bli alltmer integrerade i samhället. Vissa förbättringar har skett, men mycket mer behöver göras, och det går alldeles för långsamt.

För att alla ska kunna delta är, som jag ser det, vissa delar viktigare än andra. Det är viktigt att utbildningspolitiken utformas så att varje barn, elev och vuxenstuderande ges förutsättningar att utveckla sina kunskaper så långt det är möjligt, att den fysiska tillgängligheten förbättras så att även personer med funktionsnedsättning ges förutsättningar att kunna leva självständigt och göra egna val, att transportsystemet utformas så att det blir användbart för personer med funktionsnedsättning, att arbetsmarknadens parter söker nya, innovativa vägar för att undanröja hinder för delaktighet i arbetslivet, och, slutligen, att de individuella stöden i större utsträckning utformas med respekt för individen och efter individens önskemål, med större valfrihet, samt att man noggrant uppmärk-

sammar att tillgången till de sociala stöden blir jämlik mellan kvinnor och män.

För att strukturerat och effektivt genomföra handikappolitiken har regeringen för avsikt att utforma en strategi i nära samverkan med de aktörer som ska bidra till arbetet. Strategin ska sträcka sig fem år i tiden. Denna strategi ska bestå av uppföljningsbara delmål, en plan för uppföljning, vilket är nödvändigt för att veta vad som händer under tiden och kunna se att arbetet framskrider som det ska, samt satsningar som omfattar de uppsatta målen. På det sättet hoppas vi framgångsrikt kunna uppnå det övergripande målet att samhället ska utformas så att alla medborgare har möjlighet till delaktighet och inflytande.
(Applåder)

Anf. 60 GUNNEL WALLIN (c):

Herr talman! Jag börjar med att yrka bifall till utskottets förslag att skrivelsen läggs till handlingarna.

Det här är den tredje och sista uppföljningen av den nationella planen. Vi fick tidigare höra att den startade 2000 och har hållit på tills nu. I utskottet har vi välkomnat det strategiarbete som inletts med syfte att uppnå de fastställda handikappolitiska målen. Det visar att man lagt en god grund för handikappolitiken och att tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning förbättrats inom flertalet sektorer.

Jag kan inte låta bli att ställa en fråga till den tidigare talaren Lars U Granberg. Vad hände egentligen mellan 2000 och 2005? Hände det något? Jag är medveten om att mycket arbete återstår innan personer med funktionsnedsättning kan delta i samhällsarbetet på lika villkor, men jag tycker att det trots allt har hänt väldigt mycket.

Jag deltog, herr talman, i tillgänglighetsmarschen i Helsingborg den 29 maj. När vi tågade genom staden fanns ingen från oppositionen med, inte vad jag såg i alla fall. Det är jätteviktigt att vi är med och blir uppmärksammade på hur det ser ut. Vi tågade fram på ojämna trottoarer med många hinder. Jag tycker att kommunerna borde skärpa sig. Det finns planer för hur man ska agera. Det finns mycket enkla åtgärder som man kan vidta för att rätta till bristerna.

När man tittade på ingångarna till butikerna såg man att det på den ena sidan av gatan fanns ett par trappsteg för att komma in i affärerna. På den andra sidan var det plant; där kunde man rulla in med rullstol och använda andra hjälpmedel. Det finns alltså mycket att göra.

Centerpartiet tycker att diskrimineringsförbudet mot bristande tillgänglighet ska gälla för alla de samhällsområden som det gäller för i dag. Det är under arbete. Det har tydligen hängt upp sig på vägen, men nu är det arbetet i alla fall på gång.

De övergripande inriktningsmålen som presenterades i skrivelsen ska i nästa steg konkretiseras i operativa delmål som ska sammanställas i en strategi som ska vara klar och beslutas av regeringen 2011, så att vi får en samhällsgemenskap med mångfald som grund. Samhället ska utformas så att så många med funktionshinder som möjligt, i alla åldrar, blir fullt delaktiga i samhällslivet. Det ska vara jämlikhet mellan pojkar och flickor, kvinnor och män, med funktionshinder, och vi ska kunna identifiera och undanröja hinder, så att vi når detta och förebygga diskriminering. Det handlar om att ge alla funktionshindrade självständighet och

Prot. 2009/10:137
15 juni

*Uppföljning av den
nationella
handlingsplanen för
handikappolitiken*

självbestämmande och ge personer med funktionsnedsättning möjlighet att delta i den demokratiska processen.

När vi nu står inför valet är det varje partis skyldighet att se till att uppmärksamma detta. Vi får inte glömma bort möjligheten att ta till oss språket, så att vi är tydliga på ett enkelt sätt. Detta är en demokratisk rättighet.

(Applåder)

Anf. 61 LARS U GRANBERG (s) replik:

Herr talman! Gunnel Wallin talade om Marschen för tillgänglighet. Jag gick hemma i Norrbotten. Det hade varit lite jobbigt för mig att ta mig från Norrbotten ända ned dit där Gunnel Wallin gick. Men frågan till Gunnel Wallin är: Din partiordförande, var gick hon?

De rödgröna partiordförandena var representerade i Marschen för tillgänglighet i Stockholm, eller rättare sagt: De var alla tre med och gick, men om det var i Stockholm vet jag inte. Alla tre partiledarna för De rödgröna var med och gick. Kenneth Johansson skakar på huvudet, men jag vet att det är så.

Vad hände då mellan 2000 och 2006? Låt mig börja med att säga att hela handlingsplanen byggde på en ganska bred diskussion över blockgränserna. Vi var överens om handlingsplanen i socialutskottet. Mig veterligt har jag aldrig under min tid i utskottet efter att vi tappade regeringsmakten blivit tillfrågad av motståndarsidan om vi ska sätta oss ned och prata om hur vi ska ha det med tillgänglighetsfrågan och handikappolitiken långsiktigt.

Ett signum för Socialdemokraternas regeringstid var att man sökte breda politiska överenskommelser om viktiga områden – viktiga områden för människor som är i behov av samhällets stöd. Det upphörde 2006. Då stängdes den dörren. Inte ens en inbjudan till diskussion har det kommit från den nya regeringen. Det som hände var att kommunerna jobbade med frågan, och vi vet att de var förskräckta, för om vi hade vunnit valet 2006 hade vi på gång att införa sanktioner för att skynda på arbetet.

En sista fråga till Gunnel Wallin: Det är väl statsrådet Maria Larssons syn att det är först 2015 som vi ska diskutera nya mål för tillgänglighet?

Anf. 62 GUNNEL WALLIN (c) replik:

Herr talman! När det gäller tillgänglighetsmarschen är det viktigt att så många som möjligt deltar, ser och delar hela gruppen funktionshindrades möjligheter att påverka och att man lyssnar.

Lars U Granberg säger att ni inte har fått vara med och prata. Det finns ju alla möjligheter att vara med och prata här i kammaren. Man kan ställa frågor, interpellationer och så vidare. Då kan man lyfta fram vad man vill, och så kanske det blir napp. Det beror på hur man gör det. Man får vara lite ödmjuk.

Sedan frågade han om jag delar Maria Larssons ståndpunkt. Jag sade att det hela skulle presenteras 2011. Det står i skrivelsen, och det tycker jag är en rimlig tidpunkt.

Boverket har arbetat fram strategier för hur kommunerna och landstingen ska arbeta med detta. Det är egentligen mycket enkla åtgärder. Jag sade också att jag tycker att de får skärpa sig och arbeta så att vi når

resultatet. Det här är inte en mans arbete, utan det är alla organisationer och myndigheter på alla nivåer som måste hjälpas åt för att få ett samhälle som är lika för alla grupper.

Prot. 2009/10:137
15 juni

*Uppföljning av den
nationella
handlingsplanen för
handikappolitiken*

Anf. 63 LARS U GRANBERG (s) replik:

Herr talman! Jag återkommer till frågan vad som hände mellan 2000 och 2006. Redan då fanns det något på Boverket som hette Bygg ikapp handikapp. Det var en plan för hur man skulle bygga bort otillgänglighet i boendemiljön med mera. Planer och strategier har alltså funnits.

Låt mig haka upp mig på en detalj. Gunnel Wallin talade om att prata. För allianssidan är väl att bjuda in till breda överläggningar synonymt med att prata. När vi antog den handikapplan som vi nu pratar om, år 2000, var Kenneth Johansson, som sitter här, med på presskonferenser och fick ganska bra med utrymme när vi var överens. Jag tror inte att han möttes av någon partiföreträdare som sade att han skulle få vara med och prata och som sedan bortsåg från vad Kenneth Johansson sade.

Gunnel Wallins inställning understryker bara inställningen i alliansregeringen till att bjuda in till breda överläggningar för att säkerställa att människor som är i behov av att samhället finns på deras sida också kan lita på att det finns ett sådant samhälle. Då krävs det breda politiska överläggningar.

År 2011 ska det läggas fram, säger Gunnel Wallin. Men Maria Larsson har ju sagt att hon 2011 ska komma med en strategi för att klara av det som inte är gjort redan nu. Det som i dag inte är gjort ska bli gjort – så uttrycker Maria Larsson det. År 2011 ska vi inte diskutera nya steg, säger hon. Då ska vi diskutera det som inte är gjort. År 2015 ska vi diskutera en ny strategi, och det är först då som vi får möjlighet att diskutera nya steg i tillgänglighetsfrågan. Frågan är: Ställer Centerpartiet upp på en sådan tidsplan?

Anf. 64 GUNNEL WALLIN (c) replik:

Herr talman! Nu har jag inte följt alla debatter här i riksdagen, men jag var inne våren 2009, och då hade vi en uppföljning. Då var jag imponerad över hur mycket som var gjort, men vi behöver arbeta raskare. Men så är det när det är många samverkanspartner. Även om man stiftar lagar och försöker kan det vara knepigt att få alla att gå åt samma håll.

Jag kan ta ett exempel. Vi var inbjudna att följa med synskadade med ledarhundar. De ville gå på restaurang. Man har stiftat lag om att de har rätt att ta in sin ledarhund på restauranger, livsmedelsaffärer och fik, men de blev hindrade trots att det finns lagar.

Detta handlar om mycket. Det handlar om attityder. Det har man också jobbat med, men det är svårt att få hela samhället att vända. Det finns alltså mycket att göra.

Jag vill också passa på att ta upp något annat som Lars U Granberg tog upp i debatten, nämligen kostnader för LSS-boende. Där kan jag hålla med dig. Det ska inte vara dyrare att bo för att man är funktionshindrad. Det arbetas på att rätta till det, och det kommer förslag.

Detta är i alla fall några steg på väg. Vi hoppas alla att vi når de här målen. Om det sedan blir 2011 eller lite senare beror på omständigheterna, hur yttervärlden ser ut och så vidare. Det är mycket som inverkar. Det kan vi ju se när vi tittar tillbaka ett år.

Anf. 65 MARIA LUNDQVIST-BRÖMSTER (fp):

Herr talman! När alliansregeringen tillträdde 2006 hade det inte hänt så mycket vad beträffar handlingsplanen, trots att sex år hade gått. Alliansregeringen vidtog en rad åtgärder för att intensifiera arbetet, bland annat i form av ett handslag med SKL, uppdrag till Boverket och till Handisam. Riktade medel skickades också med.

I den här skrivelsen konstateras det att tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning förbättrats men att arbete återstår innan personer med funktionsnedsättning kan vara delaktiga på jämlika villkor.

Visst tar det tid! Trots att vi redan i slutet av 60-talet skrev om tillgänglighet till byggnader i plan- och bygglagen byggs det fel, vare sig det handlar om nybyggnationer eller ombyggnationer. Regeringen har därför bestämt att man ska göra ett förtydligande när det gäller enkelt avhjälpta hinder. Det ska liksom förstärkas i den nya plan- och bygglagen. Det är ett steg i rätt riktning för att vi ska få ett uppfyllande av den här lagen.

År 1979 beslutades det att kollektivtrafiken skulle vara tillgänglig. Men hur det ser ut?

Herr talman! Vi har också under den här perioden ratificerat FN:s konvention om mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning, vilket förpliktar. Det är därför glädjande att regeringen lyfter detta och avser att ytterligare förstärka det här perspektivet i det fortsatta arbetet. Det känns mycket lovande.

Regeringen kommer att utforma en strategi som, vilket ni har sagt här, sträcker sig fem år framåt i tiden. Men de här målen ska vara uppföljningsbara. De ska faktiskt redovisas i budget varje år.

Herr talman! Jag kan också emellanåt känna en viss frustration över den tröghet som finns i samhället kring de här frågorna. Var finns funktionshindersperspektivet i samhället? Var finns det i de politiska besluten? Det undrar jag oavsett om vi pratar om riksdag, landsting eller kommun. Det spelar ingen roll vad vi pratar om för politisk färg i kommuner och landsting.

Men, herr talman, när jag ser regeringens inriktningsmål inom vissa prioriterade områden, som skola, fysisk tillgänglighet, socialpolitiken, folkhälsan och arbetsmarknadspolitiken, för att bara nämna några, känner jag mig riktigt tillfreds.

Herr talman! Jag ser fram emot att fortsätta arbetet tillsammans med alliansregeringen, vilket innebär ett fastställande av den här strategin under 2011. Tillgänglighetsarbetet kommer förhoppningsvis att ytterligare intensifieras med en diskrimineringslag som tydligt fastslår att bristande tillgänglighet är diskriminering. Människor med funktionsnedsättningar ska inte tvingas till särlösningar, till sidoringar eller bakvägar. Det måste bli ett slut på detta.

(Applåder)

Anf. 66 LARS-AXEL NORDELL (kd):

Herr talman! Den kristdemokratiska politiken är förankrad i en människosyn som utgår från människans lika och oönskvärd värde och som samtidigt erkänner att alla människor är olika. Utifrån sina egna villkor ska alla ha rätt till delaktighet och gemenskap i samhället.

Vi menar att graden av funktionsnedsättning är en följd av samhällets oförmåga att gå människor med funktionsnedsättning till mötes.

Tillgänglighet får aldrig betraktas som ett särintresse utan ska ses som ett allmänintresse. Vi vill se generella åtgärder före särlösningar. Det kan behövas särlösningar ibland, men de generella åtgärderna måste gå före. Att vi har färdtjänst får aldrig bli ett alibi för att man inte ökar tillgängligheten på våra tåg och bussar. Det är viktigt.

I regeringens skrivelse 166 beskrivs arbetet med att genomföra den nationella handlingsplanen för handikappolitiken och grunden för en strategi framåt.

Syftet är att skapa en samhällsgemenskap med mångfald som grund där personer med funktionsnedsättning blir fullt delaktiga i samhällslivet. Den femåriga strategin bygger på nedbrytbara delmål och en tydlig uppföljningsstruktur och en årlig totalredovisning. Så är det tänkt.

Herr talman! När jag 1970 skulle ta mitt körkort uppe i Sveg fick jag lära mig att man skulle titta lika mycket i backspegeln som man tittade framåt. Nu vill jag titta lite grann i backspegeln för att se vad som har hänt.

En titt i backspegeln visar faktiskt att det inte hände särskilt mycket konkret de första åren av den här planen. Det gick ganska sakta i början. Trots att regeringen tillsammans med SKL lyckades öka tempot i slutspurten kan vi i dag konstatera att vi inte når målet detta år, hur fina planer vi än hade.

En undersökning från 2008 visar att nio av tio kommuner hade åtgärdat mindre än hälften av uppenbara hinder. Och många myndigheter, som borde gå före, har halkat efter i det här arbetet.

I Örebro län, som är min egen valkrets, är det fem kommuner som svarat i en undersökning. Enligt SKL kommer dessa kommuner inte att nå målet detta år. I Örebro och Karlskoga, de två stora kommunerna i mitt län, kommer högst 75 procent av de enkelt avhjälpna hindren att vara åtgärdade. Men det är ändå 75 procent. Det är viktigt att se att det går framåt, även om det går för sakta.

En bra metod som används i allt fler sammanhang är öppna jämförelser. Det kan gälla alltifrån att jämföra operationsköer till att presentera resultatet av livsmedelsinspektioner i restauranger. De här öppna jämförelserna bör också användas – och de används i dag – när det gäller tillgänglighetsarbetet. Och för att kunna få bra jämförelser krävs det att man tar fram bra och lämpliga index för att öka tillgängligheten.

I går talade jag med en god vän i Örebro som heter Folke. Han arbetade under många år som biträdande chefskurator på dåvarande Region-sjukhuset i Örebro, nuvarande Universitetssjukhuset. Han berättade att han, när han som blind på 60-talet valde att utbilda sig till kurator, blev avrådd av länsarbetsnämnden att gå in i en sådan utbildning. Ja, man till och med uppmanade honom att avbryta utbildningen på grund av att man hade svårigheter att tillgodose hans behov som funktionsnedsatt. Det här var på 60-talet.

Han var envis och engagerade både släkt och vänner som under sommarmånaderna läste in kurslitteraturen på band. När hösten kom visade det sig att man hade bytt ut flera av böckerna. Där stod han och hade alltså stora svårigheter att få det här att fungera.

Sedan millennieskiftet har antalet studenter med funktionsnedsättning ökat kraftigt inom svensk högre utbildning. Det är en oerhört glädjande utveckling. En viktig anledning är att ökade resurser avsatts för att tillgodose de behov som finns för att personer med funktionsnedsättning ska kunna påbörja och klara av en högre utbildning.

Herr talman! Med dessa ord yrkar jag bifall till förslaget i utskottets betänkande.
(Applåder)

Anf. 67 ELINA LINNA (v):

Herr talman! Ingen är perfekt, stod det i det flygblad som HSO, Handikappförbundens samarbetsorgan, delade ut på Mynttorget tidigare på dagen. Jag har inte hunnit läsa själva texten, utan jag tog bara bladet och såg att det stod: Ingen är perfekt.

Jag undrar om texten var riktad till oss som debatterar här. Det tror jag faktiskt. Jag erkänner väldigt gärna att jag inte är perfekt, och jag hoppas att ni andra också gör det.

Det händer nämligen alldeles för lite när det gäller att göra samhället tillgängligt för alla. Det erkänner till och med regeringen själv i uppföljningen av handlingsplanen för handikappolitiken. Men åtgärder för detta har under hela den borgerliga regeringsperioden varit väldigt sparsmakade, och nya åtgärder skjuts på framtiden.

Hur är det med tillgängligheten? Organisationen Humanas tillgänglighetsbarometer som publicerades i maj visar att kommunerna ofta är dåliga på att prioritera tillgänglighetsfrågorna. Vänsterpartiet vill synliggöra tillgänglighetsarbetet genom att kräva att kommunerna ska göra årliga redovisningar till länsstyrelserna om hur långt man kommit i tillgänglighetsarbetet och vad man avser att göra för att åtgärda problemen under kommande år. Man måste också bli mycket bättre på att göra rätt från början. Tillgänglighetsarbete kostar när man från början har byggt fel.

Samtidigt som kraven på kommunerna ökar måste dock även de ekonomiska förutsättningarna i kommunerna förbättras. En nyckelfråga är då att statsbidragen till kommunerna måste höjas, och där har vi rödgröna ett förslag om stora satsningar till kommunerna.

Handisam visar i sin genomgång att även myndigheter är dåliga på tillgänglighet. Av de 271 myndigheter man tittat på har en tredjedel inte ens uppfyllt det lagstadgade kravet på att ha en handlingsplan.

Vänsterpartiet håller med handikapprörelsen om att bristande tillgänglighet bör anses som grund för diskriminering. Det är inget tvivel om att en sådan lagstiftning behövs och att det brådskar.

Herr talman! Den statliga utredningen som kallades Diskrimineringskommittén föreslog att underlåtenhet att vidta skäligen åtgärder för tillgänglighet ska definieras som diskriminering. Regeringen valde att inte lägga fram kommitténs förslag i den proposition som följde på kommitténs arbete. I stället tillsatte Nyamko Sabuni en ensamutredare som tittrade mer på hur förslaget skulle utformas. Utredningen blev klar i februari, men den hemlighölls under flera månader av regeringen, vilket orsakade upprördhet i handikapprörelsen. Vänsterpartiet har vid flera tillfällen tagit upp frågan men fått intetsägende svar.

I slutet av maj skickade regeringen ut ett pressmeddelande om att utredningen nu är färdig och ska skickas ut på remiss. Parallellt med detta ska man dock ytterligare utreda kostnadskonsekvenserna av förslaget. Förslaget kommer alltså att fortsätta dras i långbänk.

När det gäller kostnader för förslagen menar utredaren att hans förslag inte kommer att medföra några större kostnadsökningar. Krav på tillgänglighet finns redan i annan lagstiftning, även om den inte efterlevs. Därmed är det den tidigare lagstiftningen och inte Hans Ytterbergs förslag som kan kosta pengar.

Utredningen ser vid en första bedömning mycket bra ut och är geditgjord. Det är bara synd att regeringen inte har ansträngt sig mer i sitt arbete för ett samhälle tillgängligt för alla. Vi måste alla fortsätta det arbetet så att vi får ett samhälle tillgängligt för alla.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 16 juni.)

13 § Olovlig tobaksförsäljning

Föredrogs
socialutskottets betänkande 2009/10:SoU25
Olovlig tobaksförsäljning (prop. 2009/10:207).

Anf. 68 LENNART AXELSSON (s):

Herr talman! Jag brukar säga att förutom mina två barn så är att sluta röka det bästa jag har gjort här i livet. Jag vågar också påstå att det inte finns någon rökare som inte någon gång har försökt sluta – tyvärr oftast utan att lyckas. För mig tog det 30 år och otaliga försök innan jag var där.

På frågan om det finns något särskilt beslut som jag känner mig extra stolt över att ha varit med om att ha fattat under mina år här i riksdagen svarar jag att rökförbudet på restaurangerna är en klar aspirant till i alla fall tio-i-topp-listan. Det finns inte något annat enskilt beslut som så markant har hjälpt så många till en bättre hälsa, inte minst alla restauranganställda men naturligtvis också alla restaurangbesökare.

När det beslutet fattades reserverade sig Moderaterna, och deras motiv till att inte vilja ha ett förbud var att man ansåg att det skulle ske på frivillighetens grund. Dessutom avstod ett antal folkpartister från att över huvud taget rösta.

Min stilla undran är om Moderaterna fortfarande står fast vid att det borde ha skett på frivillig grund och om de i så fall tror att det skulle ha gett samma goda resultat som nu.

Herr talman! Det övergripande målet för den svenska tobakspolitiken är att minska tobaksbruket. De nuvarande nationella etappmålen för tobaksområdet togs fram 2003 av den dåvarande socialdemokratiska regeringen. Ett av dessa mål är att man till 2014 ska åstadkomma en halvering av antalet ungdomar under 18 år som börjar röka eller snusa. Ett annat mål är att ingen ofrivilligt ska utsättas för rök i sin omgivning.

Frågan vi måste ställa oss är om vi tror oss kunna uppnå dessa etappmål med hjälp av de förslag som finns i det här betänkandet. Vi socialdemokrater menar att även om förslaget går i rätt riktning är det

Prot. 2009/10:137
15 juni

*Uppföljning av den
nationella
handlingsplanen för
handikappolitiken*

*Olovlig
tobaksförsäljning*

inte alls så långtgående som det borde vara. Det verkar vara lite av samma borgerliga tassande som när rökförbudet på restaurangerna infördes.

Beträffande de förslag som regeringen lagt fram i propositionen är vi alltså positiva till inriktningen att reglerna för försäljning skärps. Möjligheten till säljförbud vid olovlig tobaksförsäljning ökar riskerna för den som bryter mot tobakslagen och säljer till minderåriga, och det tycker vi är bra.

Det är också ett steg i rätt riktning att anmälningskravet förtydligas och måste ske före det att försäljning startar. Vi menar dock att vi borde ha gått ännu längre och infört ett tillståndssystem med krav på licens, en licens som skulle kunna dras in vid missbruk.

Redan dagens lagstiftning förbjuder försäljning av tobaksvaror till den som är under 18 år, men ett stort antal ungdomar lyckas trots detta fortfarande köpa. Tobaksutredningen genomförde en undersökning där ungdomar tillfrågades om hur de hade fått tag i tobak under de senaste 30 dagarna. Bland dem som rökte dagligen eller nästan dagligen uppgav en stor andel att de hade köpt cigaretterna själva i kiosk eller i tobaksaffär.

Herr talman! Trots förbudet börjar 30 000 ungdomar att röka eller snusa varje år. Tobaksvanor grundläggs ofta i unga år och att förhindra att barn och ungdomar hamnar i tobaksberoende är ett av tobakslagens allra viktigaste syften.

Regeringens förslag i denna proposition bygger av naturliga skäl på vad utredningen om tobaksförsäljning till unga kom fram till. Problemet är att utredningen hade en väldigt begränsad uppgift och skulle koncentrera sig på just frågan om åldersgränsens efterlevnad. För att förslagen ska få någon effekt på tobaksbruket bland unga människor måste de kompletteras med andra insatser.

Information om rökningens skadeverkningar, priset på tobak och åtgärder för att minska marknadsföringen på säljställen och i medierna är vid sidan av försäljningsbegränsningar av stor betydelse för antalet nya rökare och snusare.

Varje år börjar alltså många ungdomar att röka, och fortfarande är rökare överrepresenterade i befolkningsgrupper med låg utbildning och låga inkomster. Samhällets engagemang på tobaksområdet får inte mattas av eller nedprioriteras. Vi socialdemokrater har bland annat pekat på att det förebyggande arbetet i skolorna ofta inte är tillräckligt bra, speciellt inte inom skolhälsovården.

Hälso- och sjukvården har också en viktig roll. Samtliga vårdcentraler i sjukvården behöver kunna erbjuda lättillgänglig och effektiv rökavvänjning.

Herr talman! En åtgärd som varit framgångsrik internationellt är information i bildform på cigarettpaketen som varnar för tobaksrökningens hälsokonsekvenser. I Europa har Storbritannien, Belgien, Rumänien, Schweiz och Finland infört det.

Vi socialdemokrater menar att Sverige bör pröva om detta är en bra väg att gå även för oss när det gäller upplysning om tobakens skadeverkningar.

Herr talman! Exponering i butiker är en av tobaksindustrins viktigaste möjligheter att göra reklam för tobaksvaror. Ju mer reklam desto mer

försäljning! Ungdomar lockas på det viset att börja röka och snusa, och de som vill bli kvitt sitt beroende blir frestade att fortsätta köpa.

Mot den bakgrunden har en annan åtgärd också visat sig ha bra effekt. Den brukar gå under beteckningen dold försäljning. Det betyder ingen eller mycket begränsad öppen exponering. Kunden får alltså fråga expediten efter varan.

Det här har föreslagits av flera remissinstanser och bör också övervägas här hos oss. Det har redan införts i flera länder, som till exempel Island, Kanada, Thailand, Irland och Norge. Där har man sett en väldigt bra och positiv utveckling när det gäller just exponering mot barn och ungdomar så att de inte ska vilja börja röka.

Regeringens proposition borde mot denna bakgrund ha innehållit överväganden och förslag på flera områden än vad som nu är fallet. Vi socialdemokrater efterlyser ett sammanhållet grepp kring tobak och ungdomar, och regeringen bör återkomma med ett samlat förslag i denna fråga.

Herr talman! Låt oss alla vuxna göra allt vi kan för att se till att inte våra ungdomar lockas in i ett tobaksberoende med en livslång påverkan både på hälsan och på ekonomin. Som politiker måste vi våga fatta de beslut som krävs för att hjälpa våra ungdomar i deras kamp.

Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 6.

Anf. 69 ELINA LINNA (v):

Herr talman! Trots den positiva utvecklingen som vi har haft i Sverige de senaste decennierna är tobaksbruket fortfarande vårt största enskilda folkhälsoproblem. Jag tror att det är med folkhälsan ungefär som det är med demokratin, den är inte beständig utan måste erövras på nytt gång på gång. Den positiva utvecklingen kan vändas till något negativt om vi inte anstränger oss tillräckligt i folkhälsoarbetet och speciellt sätter stopp för användningen av tobak.

Regeringens förändringar i tobakslagen, att skärpa reglerna för försäljningen av tobak, är bra men otillräckliga. Vänsterpartiet anser att förslaget måste utvidgas för att få den effekt som önskas, nämligen minskad tobaksanvändning. Med ratificeringen av tobakskonventionen 2005 åtog sig Sverige att följa de förpliktelser som konventionen innebär, främst att ”utveckla, genomföra, regelbundet uppdatera och se över fullständiga multisektoriella strategier, planer och program för tobakskontroll”. Vi har alltså krav på oss att förstärka åtgärder för minskat tobaksbruk. Enligt min mening saknas sådana åtgärder i förslaget.

Herr talman! Först vill jag säga några ord om ett licens- eller tillståndssystem. Redan för tio år sedan presenterade Nationella folkhälsokommittén ett sådant förslag. Flera andra europeiska länder har också infört ett sådant system. I vårt östra grannland Finland har man nyligen infört en tillståndsplikt för tobaksförsäljningen. När man nu skärper lagen borde regeringen också ha berett frågan om tillstånd eller licens. Erfarenheterna från andra länder vittnar om att det finns många fördelar med ett sådant system. Vänsterpartiet menar tillsammans med Socialdemokraterna och Miljöpartiet att det är hög tid att införa ett tillståndssystem.

Herr talman! Jag passar på att yrka bifall till reservation nr 6.

Prot. 2009/10:137
15 juni

*Olovlig
tobaksförsäljning*

En annan åtgärd, som införts i många länder, är så kallad dold försäljning. I de flesta av våra nordiska grannländer har man förbjudit synlig tobak på säljställen. Återigen finns det gott om undersökningar som visar på att väl synliga tobaksvaror frestar både barn och vuxna att röka och fastna i ett tobaksbruk. Självklart är det svårare att sluta röka också då synliga tobakspaket i affärerna påminner om beroendet.

Herr talman! När vi talar om tobak är det självklart för Vänsterpartiet att folkhälsoaspekterna är överordnade alla andra aspekter. Därför delar vi inte heller regeringens uppfattning att man ska låta bli att införa en bestämmelse i lagen om att näringsidkare inte får uppdra åt någon som är under 18 år att ensam ansvara för försäljning av tobaksvaror. Regeringen menar att en åldersgräns för försäljningen kan förorsaka småföretagare problem och försvåra för personer under 18 år att få en anställning inom vissa delar av handeln. Men är det folkhälsoaspekterna eller näringslivsaspekterna som väger tyngst? Vänsterpartiet delar utredningens uppfattning att det bör införas en åldersgräns på 18 år för den som säljer tobak. För oss väger folkhälsoaspekterna tyngst.

Herr talman! Riksdagen beslutade år 2003 om ett tobaksmål där delmålen för arbetet mot tobak är

- en tobaksfri livsstart från år 2014
- en halvering till år 2014 av antalet ungdomar under 18 år som börjar röka eller snusa
- en halvering till år 2014 av andelen rökare bland grupper som röker mest
- ingen ska ofrivilligt utsättas för rök i sin omgivning.

Herr talman! Tiden går fort, det är bara fyra år tills dessa mål ska vara uppnådda, nästa mandatperiod. Jag kommer inte att kandidera till riksdagen för nästa mandatperiod. Detta är mitt sista anförande, men jag lovar att följa er som eventuellt kommer att sitta här och också kanske fortsätter att jobba med folkhälsofrågor och andra frågor som intresserar mig, som intresserar er också och som vi har haft att hantera i socialutskottet. Räkna med att jag med stort intresse kommer att kolla vad ni gör.

Jag ska också passa på att tacka för de åtta åren jag har fått möjligheten att debattera här. Det är den tredje debatten i dag som jag deltar i, och det är ju vanligt för socialutskottet. Vi slår ihop många debatter och då blir det också sena kvällar. Men det har varit roligt, och jag tackar er alla som jag har fått debattera mot.

Anf. 70 THOMAS NIHLÉN (mp):

Herr talman! Till det här betänkandet har Miljöpartiet fem reservationer som vi naturligtvis står bakom, men för tids vinnande yrkar jag bifall till enbart reservation nr 6.

I den aktuella propositionen föreslår regeringen vissa förändringar i tobakslagen som ska bidra till att bestämmelserna om åldersgräns efterlevs bättre och att tillsynen blir effektivare.

Vi i Miljöpartiet tycker att det i huvudsak är ett bra förslag till skärpningar på tobaksförsäljningens område. Vi menar dock att regeringen

inte alls går tillräckligt långt för att verkligen få till stånd den förändring som man säger sig vilja ha.

Samhället har ett övergripande ansvar för att öka förutsättningarna för att människor inte ska börja röka. Samhället har också ett stort ansvar för att hjälpa rökare att sluta röka. Vi vet att olika former av rökavvänjning är en av de absolut effektivaste formerna av folkhälsoarbete. Men fortfarande saknar många landsting och många vårdcentraler möjlighet att erbjuda rökavvänjning.

Skattenivån på tobak har också stor betydelse. I den gemensamma rödgröna vårbudgetmotionen föreslås av detta skäl en tydlig skattehöjning på tobak motsvarande 2 kronor per cigarettpaket och 2:40 per dosa snus.

Det övergripande målet för den svenska tobakspolitiken är att minska tobaksbruket, och de nationella etappmålen för tobaksområdet anges vara vägledande för regeringens satsningar och förslag på tobaksområdet.

De etappmål som har nämnts tidigare är en tobaksfri livsstart från 2014, en halvering till år 2014 av antalet ungdomar under 18 år som börjar röka eller snusa, en halvering till år 2014 av andelen rökare bland de grupper som röker mest samt att ingen ofrivilligt ska utsättas för rök i sin omgivning. För att uppnå dessa etappmål menar Miljöpartiet att det behövs en betydligt mer offensiv folkhälsopolitik som också är samordnad på regional nivå.

Sverige ratificerade 2005 ramkonventionen om tobakskontroll. För att nå de mål som är satta för 2014 behöver det tobaksförebyggande arbetet ta ytterligare steg. Ramkonventionen är ett instrument för offensivt arbete. Men trots att Sverige har åtagit sig att följa konventionens inriktning och mål finns det för närvarande ett antal områden där Sverige inte lever upp till tobakskonventionens riktlinjer. Det gäller till exempel tobaksindustrins möjlighet att göra reklam via förpackningar och försäljningsställen, exponering av tobaksvaror på försäljningsställen, skydd mot passiv rökning, varningsbilder på tobaksförpackningar och skydd från påverkan av kommersiella och andra krafter inom tobaksindustrin.

Miljöpartiet menar att Sverige måste bli betydligt mer offensivt genom att ta fram en tydlig strategi för hur man ska nå de mål som är uppsatta för 2014 samt för att nå målen i ramkonventionen om tobakskontroll. Det behöver bli ett tydligt uppdrag, inte bara en ambition.

Herr talman! I propositionen och betänkandet föreslås att försäljning av tobaksvaror till konsumenter ska anmälas till kommunen innan försäljning får påbörjas. Vi anser att detta inte är tillräckligt. I stället vill vi i Miljöpartiet, tillsammans med Socialdemokraterna och Vänsterpartiet, att det bör finnas ett tillstånds- eller licensförfarande som man kan ansöka om och under vissa förutsättningar få och som också kan dras in om man inte följer lagar och regelverk. Ett system med tillstånd eller licens är tydligt och konkret, och vi tror att det skulle bidra till att tobak i mindre utsträckning säljs till minderåriga och även bidra till allmänt minskad rökning.

Vi anser därför att regeringen snarast bör återkomma till riksdagen med ett förslag till tillstånds- eller licensförfarande för tobaksförsäljning och försäljning av nikotinläkemedel.

En annan åtgärd vi förordar när det gäller försäljning av tobaksprodukter är så kallad dold försäljning, som innebär att produkterna inte får

Prot. 2009/10:137
15 juni

*Olovlig
tobaksförsäljning*

exponeras på försäljningsstället. Dold försäljning innebär att kunden aktivt måste efterfråga tobaksprodukter från personalen. Vi vet att några av de större affärskedjorna är positivt inställda till en sådan lagstiftning, och vi anser att det är något som bör bidra till att minska nyrekryteringen av tobaksbrukare.

Miljöpartiet menar därför att regeringen snarast bör återkomma till riksdagen med ett förslag till lagstiftning om dold försäljning.

Herr talman! Varningstext på tobaksförpackningar kan lätt förbises för den som inte vill läsa den. Texten är dock till för att förmedla och påminna om produktens risker. Bildinformation däremot är mer direkt och bidrar till att uppnå syftet, ofta bättre än vad enbart text kan göra. I en alltmer globaliserad värld, där både konsumenter och varor rör sig tämligen fritt och produkter förpackas för stora språkområden, är det dessutom svårt att informera begripligt med texter på små förpackningar. Därför tycker vi i Miljöpartiet att vi bör, i likhet med många andra länder inom EU och övriga världen, snarast införa varningsbilder på tobaksförpackningar.

Herr talman! Utredningen om olovlig tobaksförsäljning kom till slutsatsen att en åldersgräns på 18 år bör införas för försäljning av tobak. Den slutsatsen får även stöd i innehållet i WHO-konventionen, artikel 16, punkt 7. Regeringen väljer att införa en bestämmelse i tobakslagen som föreskriver att en näringsidkare ska ge personal som anlitas för att sälja tobaksvaror till konsumenter den information och det stöd som behövs för att följa tobakslagens bestämmelser samt anslutande föreskrifter. Regeringen menar att den åldersgräns för försäljning som föreslås i utredningen kan förorsaka problem för småföretagare och försvåra för personer under 18 år att få anställning inom vissa delar av handeln. Regeringen säger att man kommer att följa utvecklingen och om det visar sig nödvändigt återkomma i frågan.

Miljöpartiet värnar också om småföretagares situation och ungas möjligheter att få jobb. Samtidigt är det en mycket svår uppgift för en yngre person under 18 år att stå upp för krav på legitimation eller att neka någon i samma ålder eller äldre som framhårdar i att få köpa cigaretter. Dessa svårigheter är belagda i olika undersökningar, som också utredningen pekar på. Så länge det finns en annan vuxen i närheten som har huvudansvar är det inte något stort problem, men vi menar, liksom utredningen, att en näringsidkare inte ska få uppdra åt någon som inte har fyllt 18 år att ensam ansvara för försäljning av tobaksvaror till konsumenter.

Anf. 71 JAN R ANDERSSON (m):

Herr talman! När vi diskuterar tobakspolitik i Sveriges riksdag tror jag ingen av oss behöver skämmas i grunden. Sverige är ett föregångsland när det gäller tobakspolitik på många områden, trots det som möjligtvis tidigare har sagts.

När det gäller tobaksrelaterade dödsfall är vi förmodligen bäst i världen, och när det gäller andra mätmetoder, exempelvis andel rökare i befolkningen, tillhör också Sverige ett av de länder i världen som har absolut bäst resultat. Sverige är ett av få länder i världen som de facto har nått upp till WHO:s mål att andelen av befolkningen som röker ska vara lägre än 20 procent. Detta ska vi vara stolta över.

Jag tror förklaringen till detta kan skrivas i två delar. Den ena delen handlar om att vi i Sverige har en mindre skadlig tobaksprodukt som heter snus. Den har varit ett alternativ till cigaretter. Den andra förklaringen ligger i att vi har haft en systematisk politik som har byggt på beprövade erfarenheter och på vetenskaplighet. Jag säger i huvudsak eftersom det inte alltid har varit så. Jag tycker inte alltid debatten nu för tiden heller präglas av detta.

I dag tar vi nästa steg i det som är ett systematiskt arbete för att gå vidare och för att förhindra att unga människor får tillgång till tobak. I dag är tillgången tämlig god. Det är inte svårt för unga människor att få tag på tobak, trots att det finns ett sedan länge tydligt infört förbud mot att få köpa tobak om man är under 18 år. Nu kriminaliserar vi detta förfarande. Den som säljer tobak till underåriga kan dömas till upp till sex månaders fängelse. Vi gör det också möjligt att belägga en handlare med förbud, det vill säga den som säljer tobak ska inte bara få ett straff utan den ska få kännbara näringsproblem i form av att fråntas rätten att få sälja tobak. Detta är ett stort och viktigt steg som tas när vi beslutar om denna proposition.

Vidare stärker vi informationsplikten. För näringsidkare ska det vara naturligt, något som måste göras, att informera alla som jobbar på ett näringsställe om hur tobakslagen fungerar och att det inte är okej att sälja tobak till någon under 18 år. Vi breddar också tillsynen. Vi behöver fler ögon och öron. Därför är det bra att polisen blir en av de tillsynsmyndigheter som ska se över att tobakslagen följs.

Det är inte bara så att 18-åringar kan köpa tobak i vanliga affärer. När det gäller tobak, framför allt cigaretter, finns det också en utbredd organiserad brottslighet, som många gånger ligger bakom detta. Man räknar med att ungefär 15 procent av cigaretterna som röks i Sverige är illegalt införda. Den siffran är möjligtvis i underkant. När Handelns utredningsinstitut har gjort sina mätningar har man tittat på vilka cigarettpaket som har utländsk varningstext. Men det är inte alls ovanligt förekommande att man tillverkar illegala cigaretter med svenska varningstexter.

Förutom att de som säljer illegala cigaretter också finansierar organiserad kriminalitet är det också naturligt att tro att de som säljer dessa cigaretter inte har så bra uppfattning om ålderskontroll, egenkontroll eller skatteredovisning. Därför finns det många anledningar att stoppa detta. I detta avseende, herr talman, kan jag konstatera att oppositionens politik förmodligen skulle leda till ökad smuggling. Incitamenten skulle öka och myndigheternas kontroll försvåras.

Herr talman! För oss moderater är det viktigt att politiken utformas utifrån beprövad erfarenhet och vetenskap, inte bara som plakatpolitik. Risker om man ser förbi den beprövade erfarenheten är att politiken blir någonting som man inte hade räknat med. Det kanske till och med blir tvärtom.

Herr talman! Låt mig, trots att tiden är knapp, ge ett exempel. I Kanada har man infört så kallad dold försäljning av tobak, vilket innebär att man inte får visa upp sina paket. Det har inte inneburit att man sett någon märkbar påverkan på konsumtionen. I vissa delstater har man till och med sett en ökning. Det man dock har sett är att många butiker har slagits ut. Det kanske vissa politiker kan leva med, men det som är ytterligare problematiskt är att de smugglade cigaretterna i vissa delar av Kanada

står för 50 procent av den totala konsumtionen av cigaretter. Det är en situation som ingen av oss vill ha.

Man har ställt frågan till svenska handlare: Hur tror ni att det skulle påverka smugglingen av cigaretter och förekomsten av illegala cigaretter om ett exponeringsförbud infördes? 44 procent av handlarna svarar att smugglingen förmodligen skulle öka.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till förslaget i socialutskottets betänkande SoU25 och avslag på motionerna.

Anf. 72 LENNART AXELSSON (s) replik:

Herr talman! Jag kunde inte låta bli! Jag satt och lyssnade och hittade inte riktigt svaret på min undran om vad som hände vid införandet av förbudet mot rökning på restauranger. Det parti som Jan R Andersson tillhör ställde sig då vid sidan av och tyckte att det inte var någon bra idé.

Med tanke på hur utvecklingen har varit och hur positivt alla har sett på detta efteråt kan man undra: Om beslutet hade fattats i dag, hade ni då tryckt ja?

Anf. 73 JAN R ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! Helt ärligt kan jag säga att jag var lite tveksam till om det förbudet skulle få avsedd effekt. I dag kan vi konstatera att man inte bara i Sverige utan i de flesta europeiska länder har rökförbud i offentliga lokaler, på restauranger och i andra lokaler, och det fungerar bra. Det visar att den beprövade erfarenheten och vetenskapligheten är grundläggande när man fattar beslut. Vi kanske inte hade den då, men man fattade ändå ett beslut, som jag dock inte var med och deltog i. Du sade att du är stolt över det, och det är bra. Jag kan inte säga hur jag hade gjort vid det tillfället, eftersom jag inte satt i kammaren.

Vi kan efteråt konstatera att det funkade väldigt bra. Det finns fler saker som jag tycker att man ska göra, exempelvis när det gäller tobakskontroll. Jag tycker inte att det ska vara lagligt att ha oskattade cigaretter i en försäljningslokal. Jag tycker att vi ska ha bättre tillsyn. Men jag tycker inte att vi ska gå in på det område som några av dina kolleger säger att vi ska gå in på. Vi ska inte ta steg som kan få helt motsatt effekt. Det är därför vi i dag inte vill gå vidare med exempelvis dold försäljning. Det är möjligt att det kan komma erfarenheter som visar att den vägen är möjlig att beträda, men i dag tycker vi inte det.

Som sagt satt jag inte i riksdagen vid den tid då beslutet om rökfria restauranger fattades. I dag har vi accepterat beslutet och vill inte riva upp det. Jag hoppas att jag därmed har besvarat din fråga.

Anf. 74 LENNART AXELSSON (s) replik:

Herr talman! Det kanske är ytterligare ett tecken på att Nya moderaterna har ändrat uppfattning när det gäller att man inte ska störa marknaden alltför mycket.

Men när det handlar om dold försäljning är det lite svårt att förstå tankegången att det skulle kunna öka smugglingen om man införde detta. De som har reagerat starkt där man har infört det här är tobaksbolag, och det är helt förståeligt att de inte vill att man ska plocka undan de cigarettpaket som de med stor omsorg har gjort bilder på för att det ska vara mer lockande för kunder att köpa dem.

Det är lite grann samma linje som vid resonemanget om förbudet på restauranger; det skulle missgynna restauratörerna och restaurangerna, sades det. Men i det här fallet är det först och främst tobaksbolagen som gynnas om man inte i en förlängning vågar ta ett sådant steg. Det är till och med så, om jag minns rätt, att norska staten blivit stämd för att man fattat det beslutet.

Nu har vi som parti ännu inte satt ned foten ordentligt, men vi tycker ändå att det är en klok väg att gå att titta över de möjligheter som finns för att ytterligare minska risken för att framför allt unga människor lockas in i det här. Det är hemskt! Jag vet inte om Jan R har rökt tidigare, men det är inte lätt att ta sig ur när man väl fastnat där. Det drabbar människor väldigt hårt, framför allt ungdomar. Det vore bra att kunna få ett lite utvecklat svar på det resonemanget.

Anf. 75 JAN R ANDERSSON (m) replik:

Herr talman! Jag tror att vi alla delar uppfattningen att det är viktigt att ha service även på landsbygden. Jag, som bor i en av de glesast bebyggda delarna av södra Sverige och även har bott i de glesare bebyggda delarna av andra delar av landet, vet hur viktigt det är med närheten till en butik. Erfarenheten från många andra länder där man infört ett exponeringsförbud är att man driver handeln mot de större butikerna, mot städerna. Det gör att vi som bor på mindre orter får svårare att upprätthålla servicen. Inte minskar det heller nödvändigtvis försäljningen eller tillgången till tobak för unga. Därför tycker jag att det i dag inte finns någon anledning att införa sådana åtgärder.

Även om ni säger er vara näringsvänliga andas det i er reservation ett annat perspektiv på företagande. I stället för anmälningsplikt vill ni ha tillståndsplikt. Det är klart att det i grunden bygger på att vi har olika perspektiv på företagande. Vi tycker att man ska vara tuff mot dem som missköter sig, men man ska inte göra det svårt för dem som vill driva näringar. I dag är det många butiker som har det väldigt svårt. Är det så att man gör det ännu svårare kanske detta blir droppen som får bägaren att rinna över. Då stänger butiken, och då minskar servicen. Därmed är det väldigt svårt för människor att flytta in på landsbygden.

Den del som gäller smugglingen är också väldigt tydlig. När man frågar de mindre butikerna om de tror att detta kommer att driva fram ökad smuggling svarar nästan hälften ja. Vi vet i dag att det finns väldigt stora problem, speciellt för vissa mindre butiker. Det finns en organiserad brottslighet, och det är ibland väldigt svårt att motstå de hot som kommer från den organiserade brottsligheten. Frågan handlar om flera perspektiv som vi måste ha med oss. Ett av dem är att vi måste ha en bättre brottsbekämpning. Därför välkomnar jag också att polisen har fått en tillsynsroll i och med denna proposition.

Anf. 76 GUNNEL WALLIN (c):

Herr talman! Jag vill först yrka bifall till utskottets förslag och avslag på reservationerna.

Den absolut viktigaste förebyggande åtgärden vad gäller tobak är att förbjuda människor, särskilt unga, att inte börja röka och att inte börja snusa. Det är lika farligt båda delarna. 18-årsgränsen tycker vi i Centerpartiet är ett viktigt streck för försäljningen.

Det har redan sagts mycket från talarstolen, men jag kan säga att jag under mitt politiska liv har agerat mycket för förebyggande hälsovård och inte minst mot tobak.

När jag kom med förslaget på skolan att man skulle minska rökningen, inte minst i lärarrummet, var det jobbigt. Jag var ordförande i ett sjukvårdsdistrikt och lade fram en motion om rökförbud i vården. Det var inte lätt att gå i korridorerna på sjukhuset då; stämningen var väldigt hätsk. Men i dag är det helt annorlunda. Jag är stolt över att vara svensk, att bo i Sverige och se hur vi har fått svenska folket med oss. Jag ber att få gratulera dig, Lennart Axelsson, till din prestation. Det är svårt att sluta, säger de som har rökt länge. Men det betyder mycket för din hälsa, och jag kan bara gratulera dig. Det är många som gjort på samma sätt som du. Det är allt fler som slutar röka och inser att man måste göra det, inte minst för sin hälsa.

När jag var i riksdagen förra gången tog vi beslutet om rökförbud på restaurangerna. Vilket skri det var och vilken diskussion! Men nu när man kommer till länder där man inte har förbud mår man dåligt. Man kan inte förstå att vi har haft det så i Sverige. Att vi har haft sammanträden med kedjerökande ordförande – det har jag upplevt – är fruktansvärt. Vi har kommit jättelångt.

Jag tror på den effektiva tillsynen. De som har företag som säljer cigaretter, snus och cigarrer får ta sitt ansvar. Jag pratade med några ungdomar. De sade: Nej, det går inte att köpa. Jag försökte tala om för dem hur viktigt det var för dem att inte börja röka. Men det går inte, det har våra kompisar sagt. Förut gick det, sade de.

Bara genom att vi har haft uppe det här resonemanget i förberedelserna av det här ärendet har man skärpt till sig. Det som Jan R Andersson tog upp om straffet är viktigt. Det är inte roligt att komma i fängelse, så man har lite press på sig. Tillsynen är viktig, vi ska ha ordning och reda. Man ska stödja och hjälpa yngre försäljare så att de klarar motståndet. Det är viktigt.

Dold försäljning tycker jag är jättebra. Det är många butiker, särskilt de stora butikskedjorna, som har lanserat det. Jag tycker att det är bra. Jag gillar inte mängder med snusreklam som finns vid disken i vissa affärer. Jag tror att dold försäljning kommer, men det är en kostnadsfråga, och det måste man balansera.

Beträffande marknadsföring och bilder har man fått lära sig att den skrivna texten har ett visst värde, men en bild har ett större värde. Den sitter länge på hjärnan. Detta är under utredning på Folkhälsoinstitutet, så jag tror att det kommer varningstexter med bild. Så är det sagt i alla fall.

Rökstopp är den bästa hälsoinvestering som du kan göra. Men du måste själv ta det beslutet. Tjatt har en negativ effekt. Precis som Lennart gjorde gäller det att själv ta beslutet, inse hur viktig hälsan är.

Det finns hjälp att få om man vill. Att få en bättre tillsyn, att inte få sälja till ungdomar som är så känsliga i sin kroppsuppbyggnad och att få dem rökfria är jätteviktiga steg.

Jag måste säga att det är ganska festligt att jag som har jobbat för att man inte ska röka får sluta här i riksdagen med debatten i just den frågan. Jag hoppas verkligen att vi lever upp till det. I denna fråga kommer jag att särskilt bevaka hemifrån vad ni gör här i framtiden.

Tack till kompisarna i utskottet under den lilla tid som jag har fått vara med och debattera med er!

Prot. 2009/10:137
15 juni

Anf. 77 SOLVEIG HELLQUIST (fp):

Herr talman! Jag tycker att det var riktigt trevligt att höra på Lennart Axelsson. Det var befriande att höra att det fanns en rökare här som hade lyckats sluta.

Jag vill börja med att yrka bifall till förslaget i betänkandet och avslag på motionerna. Mycket är redan sagt, men jag ska försöka få en liten annan vinkling på frågan och tänkte börja med statistik som kommit från EU och som visar att i Sverige röker vi minst i Europa, 16 procent av befolkningen. Man bolmar mest i Grekland, följt av Bulgarien och Turkiet. Det som motiverar folk att sluta röka är naturligtvis hälsoaspekten men även påverkan i familjen. Om föräldrar slutar röka hoppas jag att det leder till att färre barn börjar röka.

Vi är alla införstådda med vad som sägs i betänkandet och regeringens förslag. Varningsbilder på tobak såg jag för första gången i Kanada förra mandatperioden, då som rökare. Jag tyckte att det var riktigt obehagligt. Vi får väl se vad Folkhälsoinstitutet som ska titta på frågan kommer fram till.

Jag sade alldeles nyss att familjen spelar roll, och jag hoppas att herr talmannen inte har någonting emot att jag gör en liten utvikning från betänkandet. Det handlar väldigt mycket om ett föräldraansvar. Det är viktigt att ha regler och bestämmelser som ska skydda våra barn. Men föräldrarna har ett oerhört stort ansvar. Därför skulle jag vilja att alla föräldrar var tydliga och sade till sina barn att de inte ska röka alls, punkt.

Jag vet att det i dag finns barn som redan i mellanstadieåldern snusar och röker. Trots att det är förbjudet och trots att de är minderåriga har de kunnat få tag i nikotinpreparat genom kanske mindre nogräknade försäljare. Jag tycker apropå föräldrar och andra vuxna, till exempel lärare, att om de inte kan sätta gränser för vad som är tillåtet och inte för 10–12-åringar är det ett riktigt varningstecken. Kan man inte göra det när barnen är relativt små är frågan hur man ska kunna göra det när barnen kommer upp i tonåren och andra beroendeframkallande medel kommer i deras väg.

Jag tror att alla rökare är medvetna om farligheten, så det handlar inte om ett stort behov av ytterligare information även om den ska fortsätta. Och jag vet att även barn är medvetna om rökningens farlighet. Jag hörde en liten flicka säga till sin tjuvrökande mamma: Men har du inget ansvar, mamma? Du vet väl att man kan dö av rökning.

Anf. 78 LARS-AXEL NORDELL (kd):

Herr talman! Jag inser att jag har fått förmånen att avsluta en intressant debatt, som också är min sista debatt för socialutskottet här i kam-maren under denna mandatperiod.

Nikotinet uppfyller WHO:s kriterier för beroendeframkallande droger genom att det leder till tvångsmässig användning och har psykoaktiva effekter. Det övergripande målet för den svenska tobakspolitiken är att motverka tobaksbrukets medicinska skadeverkningar. Genom lagstiftning, information och stöd till ett allsidigt tobakspreventivt arbete vill

*Olovlig
tobaksförsäljning*

staten förebygga tobaksdebut bland barn och ungdomar och uppmuntra till tobaksavvänjning och skydd mot skadeverkningar av passiv rökning.

I regeringens proposition föreslås förändringar som syftar till en bättre efterlevnad av bestämmelserna om åldersgräns och en effektivare tillsyn. Som vi har hört tidigare är tobak i likhet med alkohol och narkotika inte vilken vara som helst. Det är därför nödvändigt att vi har en fungerande lagstiftning och att den kan efterföljas.

Tobaken har tydliga negativa effekter på vår hälsa och leder också till påtagliga samhällskostnader. Dessa kostnader på grund av tobak för sjukvård och produktionsbortfall beräknas uppgå till ungefär 26 miljarder kronor per år. Jag har sett sådana beräkningar. Det är stora summor.

Vi vet att alla organsystem i kroppen skadas av tobaksrökning. I genomsnitt dör rökaren tio år tidigare än ickerökaren. Lungcancer är den vanligaste cancerfonden i världen som leder till döden. Det är också den cancerform som har tydligast koppling till rökning. Man pratar om att riskökningen är så hög som 20–30 procent. I Sverige har antalet fall av lungcancer minskat bland män, men samtidigt har den ökat bland kvinnor vilket anses spegla förändringen av rökvanor. Vi vet också att hela 30–60 procent av lungcancerfallen i vårt land beräknas orsakas av passiv rökning. Sedan förbudet på restauranger infördes ser vi en tydlig nedgång. Det är glädjande att det är på det sättet, men vi vet att i hemmen exponeras fortfarande många barn för tobaksrök.

Det finns siffror som pekar på att nästan vartannat hjärt- och kärlrelaterat dödsfall bland männen är kopplat till tobaksanvändningen, medan kvinnorna ligger något lägre.

Det är riktigt att beslutet att sluta röka måste komma från den enskilde, men många gånger krävs det uppmuntran, stöd och hjälp – framför allt när man vet att det finns medicinska skäl att sluta röka. Vid till exempel en hjärtoperation vet vi att det har stora effekter att sluta röka. Det underlättar också för en lyckad operation. Därför tycker jag att det är rimligt att man i samband med just hjärtoperationer stöttar människor att sluta röka.

Regeringen bedriver ett omfattande arbete på tobaksområdet. Bland annat har en samordningsfunktion inrättats i Regeringskansliet i syfte att samordna regeringens insatser och effektivisera myndighetsstyrningen inom ANDT-politiken.

Vidare har regeringen inrättat ett åtgärdsprogram för ANDT-politiken 2010. Regeringen har som fokus att under 2010 inom ramen för 18 särskilt prioriterade områden stärka och utveckla samverkan och samordningen inom ett antal delområden, till exempel barn och unga i riskzonen.

Det är Folkhälsoinstitutet som är sektorsansvarig myndighet och nationellt samordningsansvarig för det tobaksförebyggande arbetet. Folkhälsoinstitutet är även tillsynsansvarig enligt tobakslagen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag i betänkandet och avslag på de motioner som har inlämnats med anledning av propositionen.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 16 juni.)

Föredrogs
socialutskottets betänkande 2009/10:SoU15
Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Förste vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 16 juni.)

**15 § Verksamheten i Internationella valutafonden, Världsbanken
och de regionala utvecklingsbankerna under 2008–2009**

*Verksamheten i
Internationella
valutafonden,
Världsbanken och
de regionala
utvecklingsbankerna
under 2008–2009*

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande 2009/10:UU18
Verksamheten i Internationella valutafonden, Världsbanken och de regionala utvecklingsbankerna under 2008–2009 (skr. 2009/10:153).

Anf. 79 AMEER SACHET (s):

Herr talman! Vi har i dag att ta ställning till betänkande UU18 om verksamheten i Internationella valutafonden, Världsbanken och de regionala utvecklingsbankerna under 2008 och 2009. Låt mig först yrka bifall till vår reservation nr 2 under punkt 2.

Vi socialdemokrater bejakar globaliseringens fördelar, men vi är också medvetna om att all makt inte kan överlämnas till marknaden och att man sedan kan hoppas på att någon osynlig hand ska reglera allt till det bästa. Den finanskris som världen har upplevt har med all önskvärd tydlighet visat att det behövs en motvikt till marknaden. Det behövs politisk styrning och vilja. Det behövs en viss reglering av marknaden. Här spelar de finansiella institutionerna en viktig roll.

Vi välkomnar de steg mot reformering som har tagits som bättre speglar marknadsförhållandena i världen. Längre riktades kritik mot IMF och Världsbanken för deras nyliberala hållning till länders reformeringsbehov. De har dock delvis förändrats och förbättrats, men det finns fortfarande arbete kvar att göra. I Världsbankens program tas i dag större hänsyn till ländernas egna prioriteringar när det gäller fattigdomsbekämpning. Det är bra, men vi menar att IMF och Världsbanken fortfarande har fler områden som måste förbättras.

En utmaning är att det finns en utveckling i riktning mot att G20-länderna ökar i betydelse och tar över delar av det ansvar som de finansiella institutionerna har. Det är ett demokratiskt problem eftersom många fler länder är representerade i de institutionerna, trots deras brister.

Vi vill också lyfta fram vikten av att kopplingen mellan FN-systemet, IMF och Världsbanken stärks. Vi menar att FN bör kunna fatta beslut som också de finansiella institutionerna måste rätta sig efter. En intressant idé är att göra om det ekonomiska och sociala rådet Ecosoc till ett handlingskraftigt råd för mänsklig utveckling.

Herr talman! När det gäller styrande frågor och inflytandefrågor menar vi att det ändå är viktigt att betona att IMF och Världsbanken är självständiga institutioner som bygger på medlemmarnas kapitalinsatser. Så är det nu, och det är rimligt att anta att så kommer det att förbli. Men

det är ett bekymmer att makten i organisationerna inte speglar de nuvarande ekonomiska förhållandena i världen. Det har dock fattats en del beslut för att stärka låg- och medelinkomstländernas inflytande i organisationerna. Det välkomnar vi. De fattade besluten är en bra början, men arbetet får inte stanna av. Länderna i tredje världen bör spela en viktigare roll i FN och andra viktiga internationella institutioner.

Herr talman! Samhället och nationerna utvecklas i snabbare takt. Jag är övertygad om att nya krav kommer att ställas på förändringar inom dessa viktiga områden eftersom de frågor som vi inte kan besvara i dag blir fler och fler. Det behövs dels ändrade spelregler för kapitalandelar och röststyrka, dels ett ökat antal platser i organisationernas styrelse.

Vi vill också framhålla behovet av en reformering av valet till ordförande och tillsättandet av chefer i IMF och Världsbanken. Det har varit en sluten process som bygger på överenskommelser som gjordes strax efter andra världskrigets slut. Vi menar att det ska vara en öppen process som bygger på meriter och är öppen för kandidater från hela världen.

Slutligen, herr talman, vill jag säga något om Världsbankens arbete med miljö och klimat. Mycket kritik har med rätta riktats mot Världsbankens stora utlåning till kolkraftverk. I en rapport från amerikanska Bank Information Center, BIC, visas att Världsbankens finansiering av förnybar energi ökade med 11 procent från 2007 till 2008. Samtidigt ökade bankens finansiering av kolkraft med 642 procent. Det är inte acceptabelt att det är en så skev fördelning när vi alla vet vilka utmaningar vi står inför för att komma till rätta med den globala uppvärmningen. Vi anser i stället att Världsbanken ska vara en pådrivande kraft och ta aktiv del i den globala klimatomställningen.

Anf. 80 HANS LINDE (v):

Herr talman! IMF, alltså Internationella valutafonden, och Världsbanken är två av de viktigaste internationella institutionerna. Deras betydelse har understrukits det senaste året genom framför allt IMF:s krisinsatser i länder som Grekland, Island och Lettland. Men det vi har kunnat se som tillfälliga krisåtgärder i en rad europeiska länder är för många utvecklingsländer en del av vardagen. I decennier har IMF och Världsbanken ställt långtgående krav på de fattigaste ländernas ekonomiska politik. Även i ljuset av klimatförändringarna har IMF och Världsbanken fått en central roll genom sitt omfattande stöd till energiproduktion världen över. Därför är IMF och Världsbanken två institutioner som inte går att bortse från om vi vill att fattigdomen i världen ska minska och att vi ska ta krafttag mot klimatförändringarna.

Om vi ser tillbaka på de 66 år som IMF och Världsbanken funnits kan vi konstatera att dessa institutioner systematiskt försvårat arbete för demokratisering och fattigdomsbekämpning. På senare år har man dessutom blivit en central bromskloss i klimatomställningen.

Under kalla kriget pumpade man in lån i miljardklassen i en rad västvänliga diktaturer. Pinochet i Chile, Mobutu i dåvarande Zaire, Baby Doc i Haiti och Suharto i Indonesien kunde alla kamma hem lån i mångmiljardklassen från IMF. Men även när diktaturerna fallit och ersatts av mer eller mindre demokratiska stater har de nyvalda ledarna snabbt insett att man tvingats återbetala gamla regimers illegitima skulder och administrera en politik som dikterats av IMF och Världsbanken.

Låt mig ge ett exempel. År 2005 frös IMF utbetalningarna till Nicaragua på grund av den statsbudget som det valda parlamentet antagit. Man tvingade Nicaragua att frysa utgifterna för utbildning till 3 procent av bnp fram till 2008 trots att landet skulle behöva öka satsningarna på utbildning betydligt mycket mer för att uppnå millenniemålet om att alla barn ska ha tillgång till grundskoleutbildning 2015.

Enligt Världsbankens egen utvärderingsenhet var inte detta ett undantag. I 75 procent av Världsbankens olika projekt har det inte skett någon som helst demokratisk konsultation med dem som berörs av projekten.

Under 80- och 90-talet genomförde de flesta länder i Afrika, Asien och Latinamerika så kallade strukturanpassningsprogram. Bara mellan 1982 och 1989 slöts 250 avtal mellan IMF och utvecklingsländer om strukturanpassningsprogram. Stommen i dessa program var omfattande privatiseringar, kraftiga nedskärningar i välfärdssystemen och avregleringar av finansmarknad och handel oavsett den ekonomiska situationen i det enskilda landet.

Det brukar numera sägas att fonden och banken har förändrats och att kraven ändrat karaktär. Det är till viss del sant, men fortfarande ställer man långtgående krav på ekonomiska reformer. Det är reformer som möter massivt motstånd och massiv kritik från utvecklingsländerna, från deras regeringar och från frivilligorganisationer i nord.

I en undersökning från Eurodad visade man att de undersökta länderna var tvungna att uppnå i genomsnitt 67 villkor för att kunna låna pengar från Världsbanken och IMF. Uganda var tvunget att uppfylla 197 villkor för att få tillgång till avgörande resurser för att landet skulle kunna fungera.

I flera fall har kraven varit nästan skrottretande detaljerade. År 2005 krävde Världsbanken att Burkina Faso införskaffade ett visst datasystem för att få låna pengar, och samma år krävde man att landet Mali flyttade ett regeringskontor till en annan ort för att få låna pengar.

Drygt 50 procent av Världsbankens krav är relaterade till privatiseringar. I sin privatiseringsiver har få samhällssektorer varit fredade från kraven på utförsäljning. Sektor efter sektor har öppnats för multinationella företags kortsiktiga vinstintressen och stängts för offentlig och demokratisk styrning, insyn och ansvarsutkrävande.

Mest uppmärksamhet har kraven på privatiseringar av vattendistributionen fått. I länder som Benin, Guinea-Bissau, Niger, Rwanda, Ghana och Tanzania har man villkorat lån och stöd med privatisering av vatten.

De ekonomiska argumenten mot den förda politiken är starka. Under de senaste 20 åren har 75 procent av Internationella valutafondens medlemsländer hamnat i djupa finansiella kriser. Man har i spåren av dessa villkor, så kallad konditionalitet, sett ökade klyftor, ökad fattigdom, ökad hunger och svaga välfärdssystem som i land efter land slagits sönder. Men egentligen är de demokratiska argumenten mot den förda politiken så mycket starkare. Den centrala frågan är vem som ska utforma utvecklingsländernas ekonomiska politik.

Som vänsterpartist är det min övertygelse att det måste vara människor i syd som sätter dagordningen för sin egen ekonomiska politik, precis som vi i Sverige kan göra där väljarna genom sin valsedel kan avgöra vilken ekonomisk politik vi ska föra här.

Jag är övertygad om att svaren på utvecklingsländernas många utmaningar inte finns i Washington, Bryssel eller i Stockholm utan hos småbönderna i Mali, de fackliga aktivisterna i Nicaragua eller i Indonesiens kvinnorörelser. Därför anser Vänsterpartiet att IMF och Världsbankens makroekonomiska krav måste avskaffas och det politiska handlingsutrymmet för länderna i syd öka. Därför vill jag yrka bifall till reservation 5.

Herr talman! Klimatförändringarna är vår tids största ödesfråga. Om inte krafttag tas nu kommer förutsättningarna för fattigdomsbekämpning i syd och ekonomisk utveckling över hela vår planet slås i spillror. Tyvärr ser vi att den insikten inte fått fotfäste eller genomslag hos IMF och Världsbanken. Under 2008 ökade man visserligen utlåningen till förnybara energislag med 10 procent, men samtidigt ökade utlåningen till icke förnybara energislag totalt med 60 procent för hela världsbanksgruppen. Hitintills i år har finansieringen av icke förnybara energikällor ökat med 50 procent, och bara en bråkdel av IMF:s och Världsbankens totala stöd till energiinvesteringar går till förnybara energislag.

Den 8 april röstade Världsbankens styrelse om ett lån på omkring 20 miljarder svenska kronor till bygget av det enorma kolkraftverket Medupi i Sydafrika. Det kommer att bli världens fjärde största koldioxidintensiva kolkraftverk som beräknas släppa ut 26 miljoner ton koldioxid varje år.

Sverige har varit en aktiv påhejare av denna utveckling trots retoriken här hemma. Man röstade ja till lånet till det sydafrikanska kolkraftverket, och samtidigt som man kraftigt ökat stödet till Världsbankens utlåning i energisektorn har man inte anslagit några pengar över huvud taget till anpassningsfonden under FN:s klimatpanel.

Vänsterpartiet anser att Sverige borde göra precis tvärtom. Vi borde skyndsamt fasa ut stödet till Världsbankens energiprojekt, och resurserna borde föras över till FN:s klimatfonder. Därför vill jag yrka bifall till reservation 7.

Herr talman! En förutsättning för att IMF och Världsbanken kunnat fortsätta med sin verksamhet under så många decennier är att organisationerna på inget sätt är demokratiska till sin karaktär. Till skillnad från alla andra FN-organ fördelas rösterna och platserna i styrelserna i huvudsak efter medlemsländernas ekonomiska styrka. Trots flera reformer av röstfördelningen, den senaste 2008, har USA fortfarande drygt 17 procent av rösterna i IMF medan Rwanda har 0,05 procent och Albanien har 0,03 procent av rösterna.

Vid den senaste röstreformen i Världsbanken förlorade dessutom 18 länder i Afrika söder om Sahara inflytande och röster. Om vi tittar på vårt eget land kan vi konstatera att Sverige i dag har 24 gånger fler röster i IMF än Mali, trots att Mali har fler invånare. Då kanske det trots allt inte är så förvånande att IMF kunnat tvinga Mali att under de senaste åren privatisera företag inom bomullssektor, banker, järnvägar, telekom och vattendistribution.

Om IMF:s och Världsbankens verksamhet ska förändras så att den främjar demokrati, fattigdomsbekämpning och klimatomställning måste organisationerna i grunden demokratiseras. De som drabbas av IMF:s och Världsbankens program måste kunna göra sina röster hörda. Därför krävs en verklig rösträttsreform i båda organisationerna.

Herr talman! Ibland får vi frågan varför vi inte ser mer resultat av det svenska biståndet. När jag i juli deltog i en konferens i Rom om millenniemålen svarade en zambisk parlamentsledamot på just den frågan. Han sade: Det ni ger i bistånd med den ena handen slår ni sönder med den andra genom de krav som ni via IMF och Världsbanken påtvingar mitt land. Jag tror att han hade alldeles rätt.

Om vi ska vara ett land som på allvar tar tåten i arbetet för en rättvis värld, för minskad fattigdom och hunger, som tar fajten för kvinnors rättigheter och för att fler zambier, nicaraguaner och nepaleser ska få tillgång till utbildning och hälsovård måste vi diskutera IMF:s och Världsbankens roll i världen. Tyvärr har förutsättningarna för det varit usla i Sverige. Trots att riksdagen beslutat att regeringen regelbundet ska redovisa verksamheten i IMF och Världsbanken debatterar vi nu den första skrivelsen från regeringen sedan 2005, och ansvarigt statsråd har inte ens visat sig i kammaren, åtminstone inte hittills. I flera andra länder anordnas årligen öppna hearingar om politiken i IMF och Världsbanken, och representanterna för olika länder i IMF:s och Världsbankens styrelse rapporterar offentligt om sina ställningstaganden, men så sker inte i Sverige.

Därför, herr talman, vill jag avsluta med att säga att vi inte bara behöver demokratisera och öppna upp IMF och Världsbanken, utan det samma behöver ske med regeringens återrapportering till riksdagen.

Anf. 81 ANNE-MARIE PÅLSSON (m):

Herr talman! Ärendet om verksamheten i IMF, Världsbanken och de regionala utvecklingsbankerna är inget stort ärende, inte för att frågan är oviktig utan för att det råder en bred samsyn i kammaren om vikten av detta samarbete och hur det ska bedrivas. Särskilt i den finansiella krisens kölvatten blev det uppenbart vad det kan betyda att idka ett konstruktivt samarbete för att lösa de gemensamma problemen.

När en gräns med obegränsad internationell räckvidd slår till räcker de nationella resurserna inte långt. Vad som har en internationell orsak måste lösas genom internationellt samarbete.

Man kan med facit i hand förstås tycka att vissa insatser skulle ha gjorts bättre eller i varje fall annorlunda. Så är det alltid, men den kritiske måste då ställa sig frågan hur det skulle ha blivit om inga gemensamma ansträngningar alls hade gjorts. Det är frågan, inte hur den optimala lösningen hade sett ut. Den finner man nämligen aldrig mitt i krisen. Det är en sak för teoretikerna att fundera över när krutröken väl har lagt sig – och möjligtvis också för Hans Linde.

Trots den breda samsynen i kammaren finns det inslag av oenighet. Här tycks skiljelinjen emellertid inte gå mellan Alliansen och oppositionen utan mellan Alliansen och Socialdemokraterna å ena sidan och Vänsterpartiet å den andra, med visst stöd från Miljöpartiet. Det väcker förstås frågan hos lyssnarna hur den rödgröna oppositionen skulle hantera detta ifall olyckan vore framme och de vann valet. Vilken linje kommer i så fall att råda, den som Socialdemokraterna står för och som står mycket nära Alliansens, eller den som Hans Linde och Vänstern står för? Den frågan vore det intressant att få svar på.

Vilka är då olikheterna – om vi ska gå tillbaka till själva sakfrågan, den som delar riksdagen i en mycket stor och en liten del? Man kan säga

att det finns fyra olika komponenter som det råder olika syn kring. Det första gäller medlemsländernas inflytande, det andra institutionernas uppdrag som sådant, det tredje bemanningen av dessa, och det fjärde, slutligen, vilka krav som rimligen bör ställas på låntagarna.

Den viktigaste frågan är nog den om inflytande. Vänstern som demokratins självutnämnde fanbärare efterlyser ett inflytande som bygger på ett land en röst, detta för att stärka utvecklingsländernas inflytande. Det har på senare tid faktiskt gjorts vissa justeringar i denna riktning, justeringar som inneburit att vissa utvecklingsländer, framför allt de som har en snabbare ekonomisk utveckling, fått ett större inflytande. Men Vänstern anser uppenbarligen inte att det är tillräckligt. Systemet med inflytande efter kapitalandel bör överges eller i vart fall kompletteras med andra inflytandemått.

Varför ska man stanna vid ett land en röst? Varför kan man inte gå hela vägen fram, som Hans Linde exemplifierade med tidigare, det vill säga en person en röst? Då skulle ju Mali få ett mycket större inflytande och Sverige ett mycket mindre, för att inte tala om vilket inflytande Kina och Indien skulle få. Varför skulle det vara mer demokratiskt? Vad ligger egentligen i kravet på demokrati och inflytande?

När det gäller de ekonomiska institutionerna, herr talman, brukar inflytandet inte gestalta sig i form av en person en röst. I ekonomiska termer handlar det snarast om att den som gör de största ekonomiska uppoffringarna, tillskjuter mest kapital, också är den som får det största inflytandet. Det är egentligen en ganska rimlig utgångspunkt. De som ger ett stort ekonomiskt bidrag ska ha ett större ekonomiskt inflytande än de som bara ger ett lite ekonomiskt bidrag.

För övrigt har vi fått många exempel på vad som händer när man bryter den kopplingen, vad som händer i en situation där man har att hantera andra människors pengar – other people's money brukar man tala om. Det leder nästan alltid till slöseri och onödigt risktagande. Det är lätt att handskas vårdslöst med andra människors pengar. Det är förmodligen i det skenet man ska se den struktur som i dag finns över internationella institutioner som IMF och Världsbanken. Det ska finnas en koppling mellan de länder som ger ekonomiska bidrag och det inflytande som ska gälla.

Detta kan naturligtvis även kopplas till vilket ansvar långivarna har i de länder som tillskjuter kapital. Vilken möjlighet ska det svenska skattekollektivet ha att påverka hur pengarna används och hur de lånas ut? Det är trots allt det svenska skattekollektivet som tillskjutit kapitalet. Det har inte kommit som manna från himlen.

Man kan även fråga sig vilka krav som ska ställas på låntagarna, vilket Vänstern tog upp. De krav som ska ställas handlar uppenbarligen inte så väldigt mycket om ekonomiska faktorer utan om demokratiutveckling, mänskliga rättigheter och så vidare. De är viktiga krav, självklart, men det är inget argument för varför det inte också ska ställas ekonomiska krav på låntagarna. I själva verket ställs det alltid krav på dem som lånar pengar.

Det är alldeles uppenbart att de ganska rigida krav som från tid till annan har ställts även från IMF:s och Världsbankens sida uppfattats som alltför rigida, och därför har man kommit att inta en mer flexibel hållning. Som jag tidigare konstaterade är det alltid lätt att ha rätt i efterhand.

Det gäller att när situationen är aktuell kunna se hur exakt man ska göra, och man kan glädja sig åt att IMF och Världsbanken kommit till en något annorlunda insikt och formulerat kraven på ett lite annorlunda sätt.

Herr talman! Internationellt samarbete behöver sunda och rimliga villkor. Det är en förutsättning för att bidragsländer, långivare, ska vilja ställa upp. Förmodligen är den säkraste garantin för att samarbetet ska skjutas i sank just att införa det slags politik som Vänstern här förordar, och det är inget som någon i denna kammare skulle önska sig.

Med dessa ord yrkar jag bifall till utskottets förslag i betänkandet och till propositionen och avslag på samtliga motioner.

Herr talman! Detta är min sista ärendedebatt i denna kammare, och det får mig osökt att tänka på mitt första anförande. Hur egendomligt det än kan låta finns det många likheter. Då som nu hölls anförandet sent på kvällen. Jag tror att det var halv nio en onsdagskväll; nu är det halv nio en tisdagskväll.

Då, precis som nu, var kammaren mycket glest befolkad. Jag kan säga att jag har fördubblat åhörarskaran fem gånger om sedan dess. Då var det bara en ledamot som satt och lyssnade – inte för att lyssna på mig utan för att hålla sitt eget anförande efter mitt. I dag är det faktiskt en publik som är så stor som fem personer. Men där slutar också likheterna.

Det anförande jag höll då var till sin karaktär långt mer ideologiskt och principiellt än detta. Det handlade om skatter och om hur viktigt det var att skatter inte skulle överlåtas till ekonomerna. Det tyckte jag då och det tycker jag fortfarande. Skatter är mycket mer en fråga för filosofer, jurister och ideologer och inte, som ofta i dag, för ekonomerna.

Skillnaden mellan då och nu beror nog också på att utrikesutskottet är ett utskott som söker enighet och där de ideologiskt laddade talen kanske har lyst med sin frånvaro. Arbetet i utskottet har handlat väldigt mycket om att finna en samsyn, och det har vi också gjort i nästan alla frågor, mer eller mindre. Säkert är det också en förklaring till att arbetet i utskottet, inklusive kammardebatterna, alltid har präglats av gott humör och ett generöst sinnelag.

Låt mig slutligen ta tillfället i akt och tacka mina kolleger i utskottet och kammaren, politiker och tjänstemän, för ett gott samarbete. Det har varit roliga, lärorika och händelserika år – kort sagt oförglömliga. Jag kommer att sakna er alla, och jag önskar förstås er alla lycka till framöver.

Anf. 82 HANS LINDE (v) replik:

Herr talman! Eftersom det är Anne-Marie Pålssons sista anförande i riksdagen är detta också den sista möjligheten för mig att få replik på Anne-Marie Pålsson, och den vill jag ju inte försitta. Jag ska inledningsvis säga att jag nog, om jag får möjlighet att sitta kvar i utrikesutskottet, kommer att sakna Anne-Marie Pålsson. Hon har varit en fritänkare – det måste man säga – som ofta har satt sina principer högst och först, och det har många gånger ingett respekt, måste jag erkänna.

Jag vill dock ändå ha en replik angående det ämne vi diskuterar. Moderaterna har den här mandatperioden gjort sig kända för att vara ett parti som när det gäller det breda utvecklingssamarbetet gärna och ofta pratar om effektivitet och att man ska kunna visa resultat. Just därför tycker jag att det är lite förvånande att man så okritiskt väljer att försvara den förda

Prot. 2009/10:137
15 juni

*Verksamheten i
Internationella
valutafonden,
Världsbanken och
de regionala
utvecklingsbankerna
under 2008–2009*

politiken inom IMF och Världsbanken. Den har ju många gånger varit direkt kontraproduktiv för det vi vill uppnå med biståndet.

Låt mig ge ett väldigt konkret exempel som ligger i närtid och som inte är något slags historisk parentes. I början av året såg vi den fruktansvärda jordbävningsskatastrofen på Haiti. Sverige gick in med mångmiljonbelopp för att stöta Haiti i denna svåra tid, och det var många människor, kanske även Anne-Marie Pålsson, som stoppade en slant i en bössa ute på gator och torg. Men samtidigt som världen pumpar in bistånd i Haiti är Haiti ett av världens mest skuldsatta länder. Man har enorma skulder och enorma utgifter för räntor och amorteringar. Det insåg också till exempel G7-gruppen, som valde att skriva av alla Haitis skulder. Även flera av landets stora bilaterala långgivare, som Venezuela och Taiwan, valde att skriva av skulderna för Haiti efter katastrofen, däremot inte IMF och inte den amerikanska utvecklingsbanken.

Jag ställde en fråga till Anders Borg om just detta, och han håller hårdnackat fast vid att vi ska behålla lånen och skulderna och tvinga Haiti att betala tillbaka. Nu begär jag inte att Anne-Marie Pålsson ska kunna svara om just Haiti, men någonstans måste man ändå försöka förklara: Var ligger det effektiva i att med ena hand ge bistånd och med den andra handen driva in gamla lån och räntor och amorteringar?

Anf. 83 ANNE-MARIE PÅLSSON (m) replik:

Herr talman! Tack för frågan, Hans Linde! Man brukar säga: En väldigt bra fråga – jag skulle kunna svara på en annan.

Visst är just Haiti ett sorgebarn. För att belysa utvecklingen just på Haiti skulle Hans Linde kanske ställa frågan till en gammal kollega till mig, Mats Lundahl, som är expert på Haiti och har varit professor på Handelshögskolan i Stockholm. Han har vikt sitt liv åt utvecklingen på Haiti. Tyvärr tyder hans forskning på att Haiti är ett land som har haft problem ända sedan man blev fri – var det från USA eller Frankrike? Detta som har drabbat Haiti är alltså ingenting nytt, utan det är egentligen en konsekvens av en lång tids misskötsel av den ekonomiska utvecklingen. Att det sedan drabbades av jordbävningen gör ju inte saker och ting bättre utan snarare förvärrar en redan tidigare mycket besvärlig situation.

Nå, skulle man då ha ägnat sig åt att skriva av de skulder som landet har dragit på sig tidigare? Jag kan bara hänvisa till en ny forskningsrapport som visar att skuldavskrivningen inte har lett till de framgångar som man hade hoppats när man gjorde den. Den ekonomiska tillväxten har inte kommit i gång som man hade hoppats.

Då blir nästa fråga: Om inte skuldavskrivningen nu har lett till det som man vill att den ska leda till, vad har man då för redskap att ta till för att lätt styra utvecklingen i utvecklingsländerna? Det är bara att konstatera att ingen sitter inne med de svaren i dag. Hade man haft de svaren i dag skulle inte tillståndet ha sett ut som det gör i Haiti och i många andra länder.

Anf. 84 HANS LINDE (v) replik:

Herr talman! Jag är trots allt lite förvånad över Anne-Marie Pålssons svar, där hon avfärdar behovet av skuldavskrivningar. Under den borgerliga regeringen, med en moderat som biståndsminister, har man ju faktiskt tagit 2 miljarder kronor från biståndsbudgeten just för att genomföra

skuldavskrivningar. Samtidigt får vi här i debatten beskedet från Moderaternas talesperson att skuldavskrivningar inte är effektiva och inte leder till resultat. Varför har man då tagit 2 miljarder från biståndsbudgeten för just skuldavskrivningar?

Jag skulle också vilja gå tillbaka till en av de frågor som Anne-Marie Pålsson berörde i sitt anförande, nämligen de krav och villkor man ställer på utvecklingsländerna, inklusive Haiti, när man lånar ut pengar. Jag förespråkar inte en kravlös politik. Självklart ska vi ställa krav på transparens, mänskliga rättigheter, en bra och fungerande revision och anti-korruptionsarbete. Men var ligger det demokratiska i att det är vi som avgör viken ekonomisk politik man för i ett utvecklingsland?

Jag vet att Anne-Marie Pålsson under sin tid i riksdagen bland annat har startat ett demokratinätverk och vill stärka parlamentets roll, för att parlamentsledamöterna här i Sverige ska få mer inflytande över den förda politiken. Varför gäller inte detsamma för, säg, parlamentsledamöter i Mali? Mali är ju ett exempel på ett land som är en hyfsat välfungerande demokrati där väljarna i regelbundna val kan möta en lång rad politiska partier med olika ekonomiska program men där väljarna aldrig får möjlighet att genom sin valsedel avgöra vilken ekonomisk politik som ska föras. Oavsett vilken kandidat de röstar på kommer nämligen regeringen i slutänden att tvingas genomföra en ekonomisk politik som har dikterats från IMF:s och Världsbankens huvudkontor i Washington.

När Anne-Marie Pålsson nu har kämpat för att stärka parlamentsledamöternas inflytande och demokratin i Sverige, varför gäller inte detsamma för parlamentsledamöterna, de folkvalda, i Mali? Varför ska inte de få mer inflytande över sitt eget lands ekonomiska politik?

Anf. 85 ANNE-MARIE PÅLSSON (m) replik:

Herr talman! Låt mig först säga något kort om skuldavskrivning. Jag tillhör definitivt inte dem som avfärdar skuldavskrivning. Jag bara konstaterar att det kanske inte är det instrument som har kunnat leverera allt det vi har lovat, utan det finns fler komplikationer knutna till detta än vi kanske har trott.

Nu kommer jag till de andra frågorna. Att man resonerar på detta sätt i IMF och Världsbanken – jag kan ju bara försöka tolka beteendet, eftersom jag inte har varit inblandad i det direkt – beror förmodligen på att man tror på att den ekonomiska utvecklingen främjas av fria marknader, fria byten, rätten för individer att göra transaktioner och kunna skapa en ekonomisk verksamhet och att man kan delta i detta inte bara på hemmaplan utan också göra det med andra länder. Det är friheten i det ekonomiska beteendet som man uppfattar som ledstjärna och det som leder till framgång.

Mot det kan ställas den ekonomiska verklighet som Hans Lindes parti länge har försvarat, alltså en situation där det är de politiska beslutsfattarna som styr de ekonomiska aktiviteterna, där kontrollen ligger i politikerna händer och där staten har ett dominerande inflytande. Vi har ett antal exempel på sådana länder. Det vi kan konstatera är att i de länderna har den ekonomiska utvecklingen inte varit särskilt god, om man ska uttrycka sig väldigt försiktigt.

Det är troligtvis lärdomen från dessa länders utveckling som har varit det som har väglett IMF i deras uppfattning att det är de fria marknaderna

Prot. 2009/10:137
15 juni

*Verksamheten i
Internationella
valutafonden,
Världsbanken och
de regionala
utvecklingsbankerna
under 2008–2009*

och den privata äganderätten som är en mycket bättre garant för en ekonomisk utveckling än statlig och politisk kontroll. Politiken ska verka på sin arena och ekonomin på den andra arenan, och jag tror att det är bra att hålla isär dessa båda begrepp.

Anf. 86 KERSTIN LUNDGREN (c):

Herr talman! Det här handlar om ett betänkande som är baserat på regeringens skrivelse där man redogör för verksamheten i IMF, Världsbanken och de regionala utvecklingsbankerna under 2008–2009.

Det finns, herr talman, en kritik från oppositionen, åtminstone delar av den, när det gäller regeringens återrapportering av den här verksamheten. Jag noterar att det under förra mandatperioden förelåg en skrivelse. Den här mandatperioden är det en skrivelse plus, herr talman, återkommande möten, träffar, som utrikesutskottet varit inbjudet till för att lyssna inför årsmöten i bankerna. Det har varit möten i Washington, där utskottet har varit på besök och kunnat följa verksamheten. Dessutom, herr talman, har det varit en debatt i samband med regeringens skrivelse om politik för global utveckling och resultatet av biståndet och budgetarbetet.

Det har alltså funnits ett antal möjligheter att lyfta de här frågorna, och det har också gjorts.

Under innevarande riksmöte har vi dessutom, herr talman, redan godkänt en ändring av stadgarna för IMF och Världsbanken, vilket inneburit att vi sagt ja till ett ökat inflytande för utvecklings- och tillväxtländerna och ja till mindre inflytande för oss själva i vår valkrets. När man hör oppositionen, åtminstone delar av oppositionen, låter det som att man nästan har missat det.

Sverige är en stor givare, och bankerna har betydelse för utvecklingsländernas möjligheter och också, har det visat sig genom den finanskris som vi har upplevt, för många länder i vår närhet. De har betydelse för ekonomisk stabilitet.

Man kan då titta på den reservation som Socialdemokraterna tillsammans med Miljöpartiet har ställt sig bakom. Där lyfter man just frågan om styrning och önskar förändring i den delen. Men, herr talman, så sent som under det här riksmötet har vi fattat beslut i den riktningen. Jag funderar på om man har missat någonting i den delen, för vi har faktiskt åstadkommit resultat, inte bara i debatten här i kammaren utan också i verkligheten när det gäller ländernas delaktighet.

Tittar vi på frågan om reformeringen av ordförandeval kan vi också se, herr talman, att det så sent som i våras, i april 2010, klarades ut att ledningen för IMF ska tillsättas genom en öppen, meritbaserad och transparent process. Det är en riktning som vi har bejakat. De förändringarna är betydelsefulla för att åstadkomma en ökad legitimitet. Det har varit brister i de här delarna. Därför är det bra att vi kunnat nå förändringar. Jag vill inte säga att det är slutet på en sådan förändringsprocess. Det kan mycket väl ske och bör ske ytterligare steg. Men alldeles klart har vi gjort genombrott.

Vi kan se till miljö- och klimatområdet, ett område som också berörs i flera av reservationerna. Då kan man väl också konstatera att Världsbanken och världsbanksgruppen har gjort förändringar, bland annat genom det program som antogs 2008, som innebär att man ska stödja kli-

matåtgärder och stödja snabbare utveckling och spridning av teknologi. Och man har utvecklat nya finansieringsalternativ. Detta har också lett till, herr talman, att Världsbanken 2009 ökade sin utlåning när det gäller förnybar energi och energieffektivisering med 24 procent. Det kan tyckas lite, men det är en tydlig förändring och en tydlig ökning.

Man klargör också att det årliga åtagandet för förnybar energi och energieffektivisering inom en tvåårsperiod ska uppgå till minst 50 procent. Även här är det en tydlig förändring.

När jag läser detta betänkande verkar det som att det finns en stark opposition som intar en annan hållning. Men, herr talman, så är icke fallet. Det finns åtta reservationer. Fyra är från enbart Vänsterpartiet. Tre reservationer står Miljöpartiet bakom tillsammans med Vänsterpartiet. Och Socialdemokraterna har en reservation tillsammans med Miljöpartiet. Den rör just styrning och transparens när det gäller de områden som vi faktiskt har förändrat under det gångna riksmötet.

Socialdemokraterna och Miljöpartiet varnar dessutom för att G20 ska ta en större roll. Det är ingenting, herr talman, som vi kan göra någonting åt i denna kammare, i detta beslut, utan detta handlar om att ha en väl fungerande ordning när det gäller Världsbanken och IMF och de regionala utvecklingsbankerna.

Sedan får vi se om man klarar det uppdraget. Det var ju också tydligt att G20 för sin del väljer att gå vägen via världsbanksgruppen och IMF, inte minst.

Men, som sagt var, när man läser de här reservationerna och hör Hans Linde verkar det som att vi befinner oss i en annan tid. Det låter som att Hans Linde har en historisk retorik, som att han inte märkt att det hänt någonting, inte märkt den förnyelse som ägt rum inom den verksamhet som vi här berör.

Herr talman! Jag vet egentligen inte om det skulle ha gjort någon skillnad om vi hade haft ytterligare någon debatt och ytterligare någon skrivelse från regeringen i den här delen. Jag vet inte om det hade förändrat den historiska retorik som Hans Linde bygger sin argumentation och sina reservationer på. Jag tillåter mig, herr talman, att tvivla på den saken.

Med detta vill jag yrka bifall till förslaget i utskottets betänkande och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 87 HANS LINDE (v) replik:

Herr talman! Kerstin Lundgren använder huvuddelen av sitt anförande till att recensera oppositionen och oppositionens reservationer. Man skulle kunna misstänka att Kerstin Lundgren tillhör dem som redan i förskott har tagit ut en borgerlig förlust i september och förutsätter att det rödgröna samarbetet ska vinna makten.

Det är lite spännande att lyssna på Kerstin Lundgren. Centerpartiet brukar lansera sig som Alliansens gröna röst. Men om vi tittar på den politik som den borgerliga regeringen, med Centerpartiet, har fört inom IMF och Världsbanken kan vi se att man på alla punkter verkligen har varit en koldioxidgrå röst.

Kerstin Lundgren pratar om ökningarna när det gäller investeringar i förnybara energikällor. Det är helt sant. Det har skett ökning på dessa områden. Men samtidigt har ökningarna när det gäller stöd till investe-

Prot. 2009/10:137
15 juni

*Verksamheten i
Internationella
valutafonden,
Världsbanken och
de regionala
utvecklingsbankerna
under 2008–2009*

ringar i icke förnybara energikällor ökat långt mycket mer. Det är inte historia. Det är det som sker just nu. Både jag och Ameer Sachet kunde i våra anföranden redovisa statistik som visar på att ökningen har varit oerhört kraftig när det gäller att investera i kolkraftverk och liknande.

Nu tyckte Kerstin Lundgren att jag pratade för mycket historia, även om jag tror att nästan alla konkreta exempel som jag tog upp var från de senaste åren. Jag tänkte trots allt ge ett konkret exempel från april. Det är möjligt att det ligger för långt tillbaka i historien för att Kerstin Lundgren ska tycka att det är relevant för den här diskussionen. Jag tycker nog trots allt att det är relevant att diskutera vad som hänt i vår egen närtid.

Då hade vi en omröstning i Världsbanken om stödet till kolkraftverket Medupi i Sydafrika som kommer att bli världens fjärde största kolkraftverk om det byggs. Jag brukar sällan hylla USA i den här kammaren, men USA valde faktiskt att avstå i den här omröstningen. Men Sverige, med den borgerliga regeringen, där Centerpartiet, Alliansens gröna röst, ingick, valde att rösta ja till det här kolkraftverket.

Vad är det rimliga, Kerstin Lundgren, i att man inte bara fortsätter att stödja Världsbanken utan dessutom kraftigt ökar stödet till Världsbanken när vi samtidigt ser att Världsbanken tydligt väljer att fokusera på och öka investeringarna i icke förnybara energikällor?

Anf. 88 KERSTIN LUNDGREN (c) replik:

Herr talman! Det är naturligtvis helt rätt som Hans Linde säger, att vi utgör Alliansens gröna röst. Det är måhända därför som vi har varit aktiva när det gäller att verka för en förändring och att också Världsbankens och IMF:s möjligheter ska tas till vara för att åstadkomma en satsning på förnybar energi och på energieffektivisering, för här finns oerhört mycket att göra.

Det är också därför Sverige i många bilaterala sammanhang – vilket vi inte diskuterar här, herr talman, så jag ska bara smita förbi det – på det sättet har försökt stärka möjligheterna för utvecklingsländerna. Det finns också med i vår politik för global utveckling och är en självklar utgångspunkt för vårt arbete.

Herr talman! Precis som Hans Linde tidigare argumenterade för måste vi naturligtvis lyssna till låntagarna. Det var precis den kritiken Hans Linde hade, nämligen att man inte lyssnar på låntagarna och inte tar vara på det lokala ägarskapet utan att vi eller någon annan sitter och dikterar vad som är rätt och fel.

Det är klart att i energiförsörjningen av Sydafrika har man sett kol som en möjlighet. Låt oss hoppas att detta också kan kombineras med en rad andra åtgärder för att samla upp eller hitta lösningar på koldioxidsatserna och att man framför allt kan nå ett resultat när det gäller klimatmötet. Här har ju Världsbanksgruppen och IMF möjligheter, och de har också signalerat beredskap att vara med och stötta. Det är en viktig del, men många utvecklingsländer, bland annat Sydafrika, vill inte gå med.

Anf. 89 HANS LINDE (v) replik:

Herr talman! Det blir lite upp- och nedvända världen när man lyssnar på Kerstin Lundgren. Hon säger att när det gäller nya kolkraftverk ska vi lyssna på utvecklingsländerna, men när det gäller till exempel om ett vattenverk ska vara offentligt eller privatägt ska vi inte lyssna på utveckl-

ingsländerna, utan då ska vi sätta upp villkor och krav och tvinga utvecklingsländerna att privatisera sitt vattenverk.

Jag tycker att det finns en central skillnad mellan ett vattenverk i Mali och ett kolkraftverk i Sydafrika, nämligen att det inte kommer att påverka någon utanför Mali om detta vattenverk är privat eller offentligt ägt. Det kommer inte att påverka oss och hur vi lever våra liv här i Sverige. Men om man bygger ett enormt kolkraftverk i Sydafrika, det fjärde största i världen, kommer det att få en global påverkan genom de kraftigt ökade utsläppen. Då borde det också vara rimligt att vi aktivt med våra ekonomiska styrmedel främjar en energiomställning och uppmuntrar förnybara energikällor i stället för att pumpa in pengar i den här typen av kolkraftverk.

Jag blir lite förvånad när jag hör Kerstin Lundgren säga att vi ska vara med i Världsbanken och IMF för att förändra. Hur förändrade Sverige när man i april valde att rösta ja till kolkraftverket Medupi i Sydafrika? Medan andra länder uppenbarligen både kunde rösta nej och avstå omröstningen valde Sverige att rösta ja till ett lån i mångmiljardklassen till ett gigantiskt koldioxidprojekt, detta år 2010 när vi har all den kunskap som vi har om klimatförändringarna.

Jag har väldigt svårt att se hur man förändrar genom att rösta ja till den typen av projekt. Tyvärr har vi inte sett några resultat av den förändring som Kerstin Lundgren hävdar att Sverige bedriver. Utvecklingen går snarare i negativ riktning. Visst, utlåningen till förnybara energikällor ökar, men utlåningen till icke förnybara energikällor ökar betydligt mer. Det innebär hela tiden att den del av utlåningen som går till förnybara energikällor krymper och krymper och den andel som går till icke förnybara energikällor bara ökar och ökar.

Jag har väldigt svårt att se att Sverige har fått några resultat. Varför får inte detta konsekvenser? Om vi ser att Världsbanken går i negativ riktning, varför satsar vi då inte våra pengar och skattemedel på bättre projekt i andra organisationer?

Anf. 90 KERSTIN LUNDGREN (c) replik:

Herr talman! Helt klart är det så att vi måste jobba för att stärka de förnybara energikällorna och för att skapa möjligheter för utvecklingsländerna att välja dessa vägar. Men det är också så, och det är ju en del av den stora klimatdebatten, att många av utvecklingsländerna säger att de måste ha rätt att ta vara på sina resurser och att utveckla sina resurser och lösa sina energiproblem utifrån sina förutsättningar.

Att hitta lösningar som vi får med hela världen på i ett nytt klimatavtal är en del av den stora diskussionen. Låt oss hoppas att vi lyckas nå ett sådant avtal i Mexiko eller i närheten av det Mexikomöte som vi har i slutet av året. Då kommer naturligtvis det att påverka.

Det innebär å andra sidan inte att vi kan säga nej, här får ni inte låna pengar för att utnyttja de kolresurser som ni har i Sydafrika, men vi ska däremot använda våra egna företag, vilket man gjorde under den förra mandatperioden, för att investera i kolkraft i till exempel Tyskland.

Det är inte heller någon hållbar lösning och inte något som ger trovärdighet. Det är en avvägning som måste göras när man från Sydafrikas sida vill utnyttja sina egna energiresurser.

Prot. 2009/10:137
15 juni

*Verksamheten i
Internationella
valutafonden,
Världsbanken och
de regionala
utvecklingsbankerna
under 2008–2009*

Det som är viktigt är att det inte stannar där utan att man också tar vara på energieffektivisering, förnybar energi och tekniköverföring för att ge möjligheter till förändring och också lösa klimatåtagandet totalt över vårt jordklot. Det är det som är det stora uppdraget – inte varje enskilt land.

Anf. 91 FREDRIK MALM (fp):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till förslaget i det betänkande vi nu diskuterar, det vill säga utrikesutskottets betänkande 18 om verksamheten i Internationella valutafonden, Världsbanken och de regionala utvecklingsfonderna under 2008 och 2009. Detta handlar om att regeringen med regelbundna intervall ska redovisa för riksdagen hur arbetet går i de här olika institutionerna och vilka prioriteringar Sverige gör.

I den finansiella kris som vi har sett ser vi att det blir viktigare hur IMF, Världsbanken och andra aktörer agerar, att det finns kapital så att länder som är i behov av stöd kan få det och så vidare.

Man kanske kan tro att ett land som inte är så integrerat i globaliseringen inte skulle drabbas lika hårt av den finansiella krisen, men så är det inte. Vi ser hur många fattiga länder har drabbats ohälsugligngt hårt av den finansiella krisen, och därmed har också efterfrågan ökat för att få stöd från IMF och Världsbanken.

Herr talman! Jag skulle vilja nämna några principer som vi i Folkpartiet och Alliansen tycker är viktiga när vi tittar på hur de här institutionerna fungerar och bör fungera i framtiden.

Det första är, precis som Anne-Marie Pålsson mycket förtjänstfullt har fört fram, att den som lånar ut pengar också måste kunna ställa krav. Dessa krav ska förstås vara rimliga, men det går inte att utesluta att den som skjuter till pengar för att hjälpa ett land i en svår sits också ska kunna ställa vissa krav på reformer. Vi tycker att det är rimligt att man gör det. Sedan måste det hela tiden vara en diskussion, och där har vi också sett en förändring inom regelverken och framför allt inom praxis hos både IMF och Världsbanken som går i en riktning att man tar större hänsyn till hur det ser ut i olika länder. Det är viktigt att man gör det, men vi kommer aldrig ifrån det centrala elementet av att man måste kunna ställa krav också på reformer.

Det andra som är viktigt är förstås att man inte bygger upp de här systemen, vare sig det handlar om lån eller bistånd, på ett sätt så att länder fastnar i beroende.

Det tredje som är viktigt, herr talman, och som jag skulle vilja peka på är att för att få en ekonomi att fungera måste länder också, menar vi, i grund och botten bygga upp en ekonomisk struktur som bygger på privat ägande, entreprenörskap och inflationsbekämpning. Man måste vara en del av globaliseringen och tillämpa marknadsekonomi, kapitalistiska principer och så vidare.

Här finns förstås en skillnad mellan olika partier här i kammaren, men det är vår uppfattning att det är väldigt viktigt att man kan bygga upp detta, och då tycker vi också att man bör kunna ha krav som går i den riktningen om man lånar ut pengar. Men givetvis måste kraven vara rimliga.

Det fjärde som jag vill peka på som sällan noteras i den här diskussionen är det som rör behovet av demokrati och yttrandefrihet för ett lands ekonomiska utveckling. Detta kan inte nog betonas nu. Vi ser ett antal länder i världen som har haft en mycket hög tillväxt, men dessa länder är fortfarande mycket auktoritära. Det är länder som exempelvis Kina och ett antal länder som har fått en hög tillväxt tack vare det höga oljepriset 2007 och 2008. Dessa länder kommer dock på lång sikt inte att klara av den ekonomiska utvecklingen om man inte samtidigt genomför en demokratisering i landet.

Om vi tittar på många länder som är i behov av stöd, både av utvecklingsstöd och av lån från IMF och framför allt Världsbanken, ser vi att det är länder som ofta har stora problem med korruption. Det är omöjligt, skulle jag säga, att på allvar bekämpa korruptionen om man inte har en grad av yttrandefrihet som innebär att man i medierna kan rapportera om korrupta politiker, att människor kan protestera mot korruptionen, att människor kan tala fritt om korruptionen, att man har ett rättssystem så att människor ställs till svars för korruptionen. Det är liksom ett tydligt exempel.

Det har talats en del om miljön här också. Det är samma sak där. Det är ingen som vill se multinationella storföretag begå rovdrift på naturen eller agera på ett sätt i fattiga länder så att ursprungsbefolkningen rycks upp från sin jord eller från något annat. För att bekämpa detta krävs det fackliga rättigheter i ett land. Det är oerhört viktigt. Det krävs att människor har rätt att protestera, att kunna demonstrera och så vidare. Det är en väldigt viktig hemläxa att göra för alla världens länder, tror jag, för att förstå hur viktigt det är att demokrati och en god ekonomisk utveckling också går hand i hand.

Med dessa ord, herr talman, vill jag yrka bifall till förslagen i utskottets betänkande och givetvis också tacka Anne-Marie Pålsson för den här tiden i utskottet.

Anf. 92 ROSITA RUNEGRUND (kd):

Herr talman! Jag börjar med att yrka bifall till förslagen i betänkandet och avslag på reservationerna.

Vi kristdemokrater menar att villkor och krav måste ställas på en sund ekonomisk politik, en demokratisk utveckling och respekt för mänskliga rättigheter, liksom på tydliga och konkreta handlingsplaner för att just bekämpa fattigdom. Det är krav som inte underminerar mänskliga rättigheter eller demokratiska processer. Världsbanken måste sätta de fattigas intressen högst på dagordningen och inte som det har varit tidigare många gånger ge råd som stått i konflikt med fattigdomsbekämpandet.

Precis som betänkandet i dag tar upp har den finansiella och ekonomiska krisen påverkat olika grupper av länder och hur institutionerna på ett övergripande plan har hanterat krisens utmaningar. Det har bland annat medfört att medel- och låginkomstländer väsentligt har ökat sin efterfrågan på lån från Världsbanken och de regionala utvecklingsbankerna, något som lett fram till beslut om kapitalförstärkningar.

Precis som framgår av betänkandet finns det i dag en större insikt om att stärkt samverkan måste till mellan olika multilaterala institutioner och organ, och på alla nivåer inom dem, för att framgång ska kunna nås såväl

i kampen mot den globala finansiella och ekonomiska krisen som i ansträngningar att nå FN:s millenniemål. Jag tycker att det är oerhört viktigt att regeringen fortsätter att driva att institutionerna ska ha tillräcklig kapacitet för att kunna hantera nya utmaningar, men också att ökad transparens och öppenhet inom IMF blir en reell verklighet och inte bara vackra ord.

Det är glädjande men också nödvändigt, som jag ser det, att regeringen ska stödja reformer som säkrar att institutionerna även i fortsättningen ska kunna spela en grundläggande roll i den internationella finansiella arkitekturen och stödja hållbar ekonomisk utveckling samt fattigdomsbekämpning.

Herr talman! Slutligen vill jag ta upp det som var finansutskottets ställningstagande när det gäller ägarskapet. Som alla vet är jag starkt engagerad i Awepa och när det gäller parlamentets roll. Jag tycker att det som betänkandet tar upp är bra, att det är viktigt att man förstärker ländernas ägarskap, precis som framkom genom principen i Parisdeklarationen och Accra-avtalet. Att utskottet tar upp det här på ett så bra sätt visar på att det är detta som regeringens politik går ut på.

Herr talman! Förra gången vi hade debatt i utrikesutskottet tackade jag så mycket, för jag trodde att det var mitt sista anförande. Jag visste inte att jag skulle delta i debatten i dag. Härmed vill jag säga tack, och jag vill säga tack till Anne-Marie Pålsson också. Det har varit väldigt trevligt att lära känna dig i utrikesutskottet. Tack också till personalen!

Anf. 93 KERSTIN LUNDGREN (c) replik:

Herr talman! I denna sena, avslutande debatt för i dag vill jag bara ta tillfället i akt och tacka Rosita Runegrund men också Anne-Marie Pålsson för det arbete som de har lagt ned i vårt utskott. Det har varit en spännande resa tillsammans med er, givande att få möta er. Tack för ert bidrag, tack för ert kamratskap! Lycka till i fortsättningen!

Anf. 94 ROSITA RUNEGRUND (kd) replik:

Herr talman! Jag vill bara säga att jag hoppas att vi kanske träffas i andra sammanhang, för det internationella engagemanget hoppas jag ta med mig efter riksdagstidens slut.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 16 juni.)

16 § Uppskov till 2010/11 års riksmöte med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs

utrikesutskottets betänkande 2009/10:UU23

Uppskov till 2010/11 års riksmöte med behandlingen av vissa ärenden.

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 16 juni.)

Föredrogs
civilutskottets betänkande 2009/10:CU22
Ett undantag från skyldigheten att upprätta koncernredovisning, m.m.
(prop. 2009/10:208).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 16 juni.)

18 § Bordläggning

Anmälades och bordlades
Skrivelse
2009/10:145 Redovisning av fördelning av medel från Allmänna arvsfonden under budgetåret 2009

Redogörelse
2009/10:RRS33 Riksrevisionens styrelses redogörelse om programmet
Arbetspraktik

Motion
med anledning av skr. 2009/10:226 Regelförenklingsarbetet 2006–2010
2009/10:N19 av Tomas Eneroth m.fl. (s, mp, v)

Näringsutskottets betänkande
2009/10:NU26 Kärnkraften – förutsättningar för generationsskifte

Civilutskottets betänkande
2009/10:CU29 Kärnkraften – ökat skadeståndsansvar

Näringsutskottets betänkande
2009/10:NU25 Företagsutveckling – statliga insatser för finansiering och rådgivning

Civilutskottets betänkande
2009/10:CU24 Allmännyttiga kommunala bostadsaktiebolag och reformerade hyressättningsregler

Utrikesutskottets betänkanden
2009/10:UU12 Strategisk exportkontroll 2009 – krigsmateriel och produkter med dubbla användningsområden
2009/10:UU25 Kontroll av produkter med dubbla användningsområden

Arbetsmarknadsutskottets betänkande
2009/10:AU15 Uppskov med behandlingen av ärenden

Socialförsäkringsutskottets betänkande
2009/10:SfU20 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Förhandlingarna leddes
av andre vice talmannen från sammanträdet början till och med 5 §
anf. 24 (delvis),
av förste vice talmannen därefter till och med anf. 32 (delvis),
av talmannen därefter till ajourneringen kl. 16.06,
av förste vice talmannen därefter till och med 15 § anf. 79 och
av talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

CHARLOTTE RYDELL

/Eva-Lena Ekman

1 § Justering av protokoll.....	1
2 § Hänvisning av ärenden till utskott	1
3 § Anmälan om inkommen faktapromemoria om förslag från Europeiska kommissionen	1
4 § Förnyad bordläggning	1
5 § En akademi i tiden – ökad frihet för universitet och högskolor.....	2
Utbildningsutskottets betänkande 2009/10:UbU23	2
Anf. 1 MIKAEL DAMBERG (s)	2
Anf. 2 LAGE RAHM (mp).....	4
Anf. 3 BETTY MALMBERG (m)	6
Anf. 4 MIKAEL DAMBERG (s) replik	9
Anf. 5 BETTY MALMBERG (m) replik	9
Anf. 6 MIKAEL DAMBERG (s) replik	10
Anf. 7 BETTY MALMBERG (m) replik	10
Anf. 8 LAGE RAHM (mp) replik	11
Anf. 9 BETTY MALMBERG (m) replik	11
Anf. 10 LAGE RAHM (mp) replik	12
Anf. 11 BETTY MALMBERG (m) replik	12
Anf. 12 ULRIKA CARLSSON i Skövde (c).....	13
Anf. 13 MIKAEL DAMBERG (s) replik	15
Anf. 14 ULRIKA CARLSSON i Skövde (c) replik	15
Anf. 15 MIKAEL DAMBERG (s) replik	16
Anf. 16 ULRIKA CARLSSON i Skövde (c) replik	16
Anf. 17 LAGE RAHM (mp) replik	17
Anf. 18 ULRIKA CARLSSON i Skövde (c) replik	18
Anf. 19 LAGE RAHM (mp) replik	18
Anf. 20 ULRIKA CARLSSON i Skövde (c) replik	18
Anf. 21 TINA ACKETOFT (fp).....	19
Anf. 22 EVA JOHNSON (kd).....	21
Anf. 23 AMINEH KAKABAVEH (v)	23
Anf. 24 Statsrådet TOBIAS KRANTZ (fp).....	24
Anf. 25 MIKAEL DAMBERG (s) replik	29
Anf. 26 Statsrådet TOBIAS KRANTZ (fp) replik	29
Anf. 27 MIKAEL DAMBERG (s) replik	30
Anf. 28 Statsrådet TOBIAS KRANTZ (fp) replik	31
Anf. 29 AMINEH KAKABAVEH (v) replik	31
Anf. 30 Statsrådet TOBIAS KRANTZ (fp) replik	32
Anf. 31 AMINEH KAKABAVEH (v) replik	32
Anf. 32 Statsrådet TOBIAS KRANTZ (fp) replik	33
Anf. 33 LAGE RAHM (mp) replik	33
Anf. 34 Statsrådet TOBIAS KRANTZ (fp) replik	34
Anf. 35 LAGE RAHM (mp) replik	35
Anf. 36 Statsrådet TOBIAS KRANTZ (fp) replik	35
Anf. 37 HELENE PETERSSON i Stockaryd (s).....	36

(Beslut fattades under 10 §.)	37
6 § Utvärdering av penningpolitiken 2007–2009 och Vissa utredningsbehov med anledning av finanskrisen.....	37
Finansutskottets betänkande 2009/10:FiU24	37
Finansutskottets betänkande 2009/10:FiU36	37
Anf. 38 STEFAN ATTEFALL (kd).....	37
Anf. 39 SONIA KARLSSON (s)	40
Anf. 40 STEFAN ATTEFALL (kd) replik.....	42
Anf. 41 SONIA KARLSSON (s) replik	42
Anf. 42 LARS ELINDERSON (m).....	43
Anf. 43 GUNNAR ANDRÉN (fp).....	44
Anf. 44 JACOB JOHNSON (v)	45
(Beslut fattades under 10 §.)	47
Ajournering.....	47
Återupptagna förhandlingar	47
7 § Parentation.....	47
Anf. 45 TALMANNEN	47
8 § Beslut om ärenden som slutdebatterats den 3 juni.....	48
NU24 Vissa konkurrensfrågor	48
FöU9 Räddningstjänst och skydd mot olyckor m.m.	49
9 § Beslut om ärenden som slutdebatterats den 14 juni.....	49
KU20 Granskningsbetänkande.....	49
KU25 En ny radio- och tv-lag	50
KU39 Indelning i utgiftsområden m.m.	51
KU41 Uppskov till 2010/11 års riksmöte med behandlingen av vissa ärenden	52
JuU24 Uppskov till 2010/11 års riksmöte med behandlingen av vissa ärenden	52
JuU34 Rättelse i brottsbalken.....	52
JuU35 Ändring i brottsbalken	52
10 § Beslut om ärenden som slutdebatterats vid dagens sammanträde.....	52
UbU23 En akademi i tiden – ökad frihet för universitet och högskolor.....	52
FiU24 Utvärdering av penningpolitiken 2007–2009.....	53
FiU36 Vissa utredningsbehov med anledning av finanskrisen	53
11 § Patientsäkerhet och tillsyn.....	53
Socialutskottets betänkande 2009/10:SoU22	53
Anf. 46 MARIANNE KIERKEMANN (m).....	53
Anf. 47 YLVA JOHANSSON (s)	53
Anf. 48 ELINA LINNA (v).....	56
Anf. 49 THOMAS NIHLÉN (mp)	58
Anf. 50 KENNETH JOHANSSON (c)	60
Anf. 51 YLVA JOHANSSON (s) replik.....	61
Anf. 52 KENNETH JOHANSSON (c) replik.....	62
Anf. 53 YLVA JOHANSSON (s) replik.....	63
Anf. 54 KENNETH JOHANSSON (c) replik.....	63

(forts.).....	64	Prot. 2009/10:137
Ajournering.....	64	15 juni
Återupptagna förhandlingar	64	
11 § (forts.) Patientsäkerhet och tillsyn (forts. SoU22)	64	
Anf. 55 CECILIA WIDEGREN (m)	64	
Anf. 56 MARIA LUNDQVIST-BRÖMSTER (fp)	66	
Anf. 57 ANDERS ANDERSSON (kd)	68	
(Beslut skulle fattas den 16 juni.)	70	
12 § Uppföljning av den nationella handlingsplanen för handikapppolitiken	70	
Socialutskottets betänkande 2009/10:SoU20	70	
Anf. 58 LARS U GRANBERG (s).....	70	
Anf. 59 MARIANNE KIERKEMANN (m).....	72	
Anf. 60 GUNNEL WALLIN (c)	73	
Anf. 61 LARS U GRANBERG (s) replik	74	
Anf. 62 GUNNEL WALLIN (c) replik	74	
Anf. 63 LARS U GRANBERG (s) replik	75	
Anf. 64 GUNNEL WALLIN (c) replik	75	
Anf. 65 MARIA LUNDQVIST-BRÖMSTER (fp)	76	
Anf. 66 LARS-AXEL NORDELL (kd).....	76	
Anf. 67 ELINA LINNA (v).....	78	
(Beslut skulle fattas den 16 juni.)	79	
13 § Olovlig tobaksförsäljning	79	
Socialutskottets betänkande 2009/10:SoU25	79	
Anf. 68 LENNART AXELSSON (s)	79	
Anf. 69 ELINA LINNA (v).....	81	
Anf. 70 THOMAS NIHLÉN (mp)	82	
Anf. 71 JAN R ANDERSSON (m)	84	
Anf. 72 LENNART AXELSSON (s) replik	86	
Anf. 73 JAN R ANDERSSON (m) replik	86	
Anf. 74 LENNART AXELSSON (s) replik	86	
Anf. 75 JAN R ANDERSSON (m) replik	87	
Anf. 76 GUNNEL WALLIN (c)	87	
Anf. 77 SOLVEIG HELLQUIST (fp).....	89	
Anf. 78 LARS-AXEL NORDELL (kd).....	89	
(Beslut skulle fattas den 16 juni.)	90	
14 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	91	
Socialutskottets betänkande 2009/10:SoU15	91	
(Beslut skulle fattas den 16 juni.)	91	
15 § Verksamheten i Internationella valutafonden, Världsbanken och de regionala utvecklingsbankerna under 2008–2009	91	
Utrikesutskottets betänkande 2009/10:UU18	91	
Anf. 79 AMEER SACHET (s)	91	
Anf. 80 HANS LINDE (v)	92	
Anf. 81 ANNE-MARIE PÅLSSON (m)	95	
Anf. 82 HANS LINDE (v) replik	97	
Anf. 83 ANNE-MARIE PÅLSSON (m) replik	98	

Anf. 84 HANS LINDE (v) replik	98
Anf. 85 ANNE-MARIE PÅLSSON (m) replik	99
Anf. 86 KERSTIN LUNDGREN (c)	100
Anf. 87 HANS LINDE (v) replik	101
Anf. 88 KERSTIN LUNDGREN (c) replik	102
Anf. 89 HANS LINDE (v) replik	102
Anf. 90 KERSTIN LUNDGREN (c) replik	103
Anf. 91 FREDRIK MALM (fp)	104
Anf. 92 ROSITA RUNEGRUND (kd).....	105
Anf. 93 KERSTIN LUNDGREN (c) replik	106
Anf. 94 ROSITA RUNEGRUND (kd) replik	106
(Beslut skulle fattas den 16 juni.)	106
16 § Uppskov till 2010/11 års riksmöte med behandlingen av	
vissa ärenden	106
Utrikesutskottets betänkande 2009/10:UU23	106
(Beslut skulle fattas den 16 juni.)	106
17 § Ett undantag från skyldigheten att upprätta	
koncernredovisning, m.m.	107
Civilutskottets betänkande 2009/10:CU22	107
(Beslut skulle fattas den 16 juni.)	107
18 § Bordläggning.....	107
19 § Kammaren åtskildes kl. 20.56.	108

